

ศึกษาการสร้างชุมชนน่าอยู่ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวน
บ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

A STUDY OF LIVEABLE COMMUNITY BUILDING IN ACCORDANCE WITH
THE BUDDHIST PRINCIPLES OF WAT SAMSUAN NONG SAWAN
VILLAGE BAN LHOA SUB-DISTRICT BANFANG DISTRICT
KHON KAEN PROVINCE

พระธรรมธศักรัตินา กิตติสมปโน (เหลาลาภะ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

ศึกษาการสร้างชุมชนนำอยู่ตามหลักกรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวน
บ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

พระธรรมธศกัณฐิโก กิตติสมปโน (เหลาลาภะ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

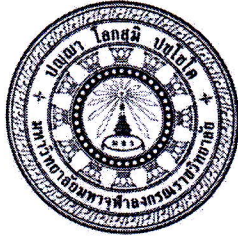
A Study of Livable Community Building in Accordance with
the Buddhist Principles of Wat Samsuan Nong Sawan
Village, Banlhoa Sub-district Banfang District
Khon Kaen Province

Phra Thammathorn Sakda Kittisampanno (Lhoalapa)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นักศึกษานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาการสร้างชุมชนน่ายู่ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวน บ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบนิพนธ์

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

ประธานกรรมการ

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

กรรมการ

(ผศ. ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง)

(พระมหามิตร ฐิตปัญญา, รศ. ดร.)

กรรมการ

(รศ. ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมนิพนธ์

พระมหามิตร ฐิตปัญญา, รศ. ดร.

ประธานกรรมการ

รศ. ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระธรรมธรรค์กิตติดา กิตติสมปโน)

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : ศึกษาการสร้างชุมชนนออยู่ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวน บ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น
- ผู้วิจัย** : พระธรรมธรรคกิตติดา กิตติสมปโน (เหลาลาภะ)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : พระมหามิตร ฐิตปญโญ, รศ. ดร., ป.ธ. ๔, พธ.บ. (รัฐศาสตร์), พ.ม. (พระพุทธศาสนา), Ph.D. (Buddhist Studies)
  - : รศ. ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์, ป.ธ. ๗, พธ.บ. (พระพุทธศาสนา), M.A. (Buddhist Studies), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๘ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ ๑. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาชุมชนของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ และ ๒. เพื่อศึกษาการสร้างชุมชนนออยู่ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแล้ววิเคราะห์ สรุปข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี

รูปแบบวิธีวิจัยเป็นรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมากำหนดเป็นคำถามแบบสัมภาษณ์ในการวิจัย จากนั้นจึงได้ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนามแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้การสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ๓ กลุ่ม รวมทั้งสิ้น จำนวน ๓๕ รูป/คน โดยมีเนื้อหาสำคัญ เช่น ความเป็นมาแนวคิดที่ใช้ในการดำเนินชีวิต และโครงการชุมชนคุณธรรมจริยธรรม ของชาวบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันและปัญหาชุมชนของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ พบว่าสภาพปัญหาคนในชุมชนทะเลาะวิวาท การแข่งขันเอารอดเอาเปรียบ มากมากในกามารมณ์ผิดลูกผิดเมียกันไม่จริงใจพูดโกหกหลอกลวงกัน และมีสิ่งของมีนเมาขายกันทั่วไป เป็นต้น สภาพปัญหาเหล่านี้ล้วนขาดหลักศีลธรรมเบื้องต้น การสร้างชุมชนนออยู่ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่นพบว่า ได้จัดโครงการชุมชนคุณธรรมวัดสามสวนเป็นชุมชนต้นแบบ โดยนำเอาหลักสังคหวัตถุ ๔ เป็นชุมชนที่คอยดูแลเอาใจใส่เพื่อนบ้าน สร้างไม่ตรีต่อกันช่วยทำให้ชุมชนมีสันติภาพ ทำให้ชุมชนมีแต่รอยยิ้มและมีแต่ความสุข

- Thesis Title** : A Study of Livable Community Building in Accordance with the Buddhist Principles of Wat Samsuan, Nong Sawan Village, Banlhoa Sub-district Banfang District Khon Kaen Province
- Researcher** : Phra Thammathorn Sakda Kittisampanno (Lhoalapa)
- Degree** : Master of Arts (Buddhist Studies)
- Thesis Supervisory Committee**
- : Phramaha Mit Thitapanyo, Assoc. Prof. Dr., Pali IV, B.A. (Political Science), M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)
  - : Assoc.Prof.Dr.Sowit Bamrungphak, Pali VII, B.A. (Philosophy), M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)
- Date of Graduation** : March 8, 2019

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the current conditions and community problems of Samsuan temple, Nong Sawan village; 2) to study the livable community building according to Buddhist principles of the temple. This study was a qualitative research conducted by the study of both the document and the field work. The obtained data were interpreted by the descriptive analysis.

Research methodology is a qualitative research. The researcher has to study and collected the work from related documents. Then the researcher has to set as an interview question in the research and then entered the area for in-depth interviews. This research interviewed 3 groups. It has included 35 peoples. It is important content such as history, wisdom and concepts the way of life. It is ethics community projects of Nong Sawan villagers Ban Lao Subdistrict, Ban Fang District, Khon Kaen Province.

The research results revealed that. The problems of the community were a community dispute, competitive exploitation, sexual misconducts, telling a lie, intoxicating item selling in generals and etc. All of these problems are about lacking of the basic moral principles.

The livable community building, according to Buddhist principles of the temple can be made by organizing the project, making the temple as the model in bringing the dhamma principles called ‘the Four Bases of Social Solidarity (*Pāli: saṅgahavatthu-dhamma*)’ to take care of the neighbors, to create friendship, peace, smile and happiness in the community.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้ สำเร็จด้วยดีด้วยความเมตตาจิตของท่านพระมหามิตร ฐิตปญโญ, รศ.ดร. ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ รศ.ดร. โสวิทย์ บำรุงภักดี กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่เอาใจใส่ ตลอดจนการตรวจทานต้นฉบับ แก้ไข เพิ่มเติมในบางส่วน และปรับปรุงให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ เจ้าหน้าที่ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่นทุกท่าน ซึ่งได้กรุณาตรวจรูปแบบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ พร้อมกับแนะนำเพิ่มเติม ขอขอบคุณ เจ้าหน้าที่และบุคลากรห้องสมุด วิทยาเขตขอนแก่น ที่ได้เอื้อเฟื้อ วิทยานิพนธ์ หนังสือ ตำรา และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้อำนวยความสะดวกด้วยดีมาตลอด ในการค้นคว้าข้อมูลอันเป็นประโยชน์

ขอขอบคุณ เพื่อนๆ นิสิตปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิตทุกคน ขอขอบคุณโมทนาญาติโยมชาวบ้านบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ที่ได้ให้ข้อมูลและช่วยกำลังใจ อีกทั้งยังเป็นแรงบันดาลใจให้งานสำเร็จตามวัตถุประสงค์ด้วยดีในการวิจัยครั้งนี้

ประการสุดท้ายนี้ ผู้วิจัย ขอโน้มอุทิศส่วนความดีของงานวิจัยนี้ แต่ผู้มีพระคุณทุกท่าน และขอบพระคุณ ผู้รู้ ปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา นักวิจัย นักวิชาการทุกท่าน ผู้แต่ง ผู้เรียบเรียง ตำราวิชาการ ตลอดจนงานวิจัยที่ผู้ศึกษาวิจัย ได้นำมาอ้างอิงในครั้งนี้ จนกระทั่งทำให้งานวิจัยเล่มนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

พระธรรมธศกิตติดา กิตติสมปนโน/เหลาลาภะ

๘ มีนาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาการวิจัย	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย	๖
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๓
บทที่ ๒ แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๔
๒.๑ แนวคิดการสร้างชุมชนเข้มแข็ง	๑๔
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	๑๘
๒.๓ ลักษณะของชุมชนน่าอยู่	๒๓
๒.๔ แนวคิดทฤษฎีและหลักการการดำเนินชีวิต	๒๕
๒.๕ แนวคิดการสร้างชุมชนน่าอยู่ในพระพุทธศาสนา	๓๐
๒.๖ หลักการสร้างชุมชนน่าอยู่ในพระพุทธศาสนา	๓๓
๒.๗ หลักธรรมที่ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต	๓๘
๒.๘ หลักธรรมที่เป็นอุปสรรคต่อการสร้างชุมชน	๔๑
๒.๙ แนวคิดทฤษฎีหลักสังคหวัตถุ ๔ ในพระพุทธศาสนา	๔๓
๒.๑๐ สภาพปัจจุบันและปัญหาการสร้างชุมชนของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์	๔๘
๒.๑๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๐
๒.๑๒ สรุป	๕๖

	ฉ
๒.๑๓ กรอบแนวคิดการวิจัย	๕๘
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย	๕๙
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๕๙
๓.๒ พื้นที่การวิจัย และกลุ่มเป้าหมาย	๖๐
๓.๓ เครื่องมือการวิจัย	๖๐
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๖๑
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๖๒
๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย	๖๒
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๖๓
๔.๑ สภาพปัจจุบันและปัญหาชุมชนของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์	๖๓
๔.๒ การสร้างชุมชนน่าอยู่ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น	๖๔
๔.๓ องค์กรความรู้จากการวิจัย	๗๘
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๘๒
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๘๒
๕.๒ อภิปรายผล	๘๖
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๘๘
ภาคผนวก	๙๕
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญ	๙๖
ภาคผนวก ข หนังสือขออนุญาตการสัมภาษณ์	๑๐๐
ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์	๑๐๒
ภาคผนวก ง ภาพประกอบการสัมภาษณ์	๑๐๙
ประวัติผู้วิจัย	๑๑๖

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อแทนชื่อคัมภีร์ตามที่ปรากฏในสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยอ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๐๐

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

คำย่อ	พระสุตตันตปิฎก			ภาษา
	=	ชื่อคัมภีร์		
ที.ปา. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวคคปาติ (ภาษาบาลี)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค (ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลป็นณาสกั (ภาษาไทย)
ส.สพ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สหยตทวรรค (ภาษาไทย)
อง.จตุกก.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคตตรนิกาย	จตุกกนินาต (ภาษาไทย)
อง.จก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคตตรนิกาย	จกนินาต (ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท (ภาษาไทย)
ขุ.จู. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จูหนิทเทศ (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชุมชนชนบทในอดีต เป็นสังคมที่อยู่กันอย่างสงบสุขร่มเย็นกันมาเนิ่นนาน แม้ว่าจะมีความเจริญทางด้านวัตถุก็ตาม ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประมง เลี้ยงสัตว์ ลักษณะทั่วไปของสังคมชนบท ครอบครัวเป็นหน่วยสำคัญของเศรษฐกิจ เป็นทั้งหน่วยการผลิตและหน่วยบริโภค สิ่งของเครื่องใช้และอาหารจะผลิตขึ้นใช้เอง และยังมีภาระหน้าที่อื่น ๆ เช่น ถ่ายทอดความรู้ทางอาชีพ อบรมสั่งสอนเรื่องคุณธรรมให้แก่สมาชิกในครอบครัว เป็นต้น สมาชิกของครอบครัวมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น สมาชิกในชุมชนจะให้ความสำคัญในเรื่องความเป็นมิตรต่อเพื่อนบ้าน มีการติดต่อกันแบบเป็นกันเอง เอื้อเฟื้อและจริงใจต่อกัน ลักษณะของครอบครัวเป็นแบบครอบครัวขยาย สมาชิกประกอบด้วยหลาย ๆ ครอบครัว ซึ่งเป็นเครือญาติกัน มาอยู่รวมในครัวเรือนเดียวกันหรือบริเวณใกล้เคียงกัน โดยมีวัดเป็นสถานที่สำคัญในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ทางศาสนาเป็นแหล่งสำคัญในการให้การศึกษาและอบรมบ่มนิสัยแก่ประชาชน ค่านิยมในเรื่องคุณงามความดีทางศาสนาเป็นตัวควบคุมความประพฤติของคนในชุมชน ชาวชนบทส่วนใหญ่ยึดมั่นอยู่กันประเพณีเดิมเป็นอย่างดี ไม่ค่อยยอมรับการเปลี่ยนแปลง ชาวชนบทจะพึงสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ทำให้ผูกพันกับความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไสยศาสตร์ โชคลาง หรือสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ซึ่งส่วนใหญ่จะยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาและเข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ อย่างพร้อมเพรียงกัน เช่น งานบวช งานศพ และงานบุญต่าง ๆ

ทิศทางการพัฒนาของประเทศมุ่งเน้นพัฒนาความเจริญทางวัตถุเป็นสำคัญ ไม่มีแนวทางการพัฒนาที่เป็นตัวของตัวเองเดินตามหลังการพัฒนาแบบตะวันตก แนวคิดการพัฒนามีลักษณะแคบเกินไป คือ จะมุ่งเน้นความเจริญเติบโต ทางเศรษฐกิจ แต่ไม่พัฒนาในด้านอื่นๆ ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างภาคเมือง และชนบทเกิดช่องว่างระหว่างรายได้ของประชาชนมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ชนบทไม่ได้รับการพัฒนาและขยายตัวในด้านใดเลย จะเห็นว่าตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ แก่นแกนของการพัฒนาอยู่ที่การพัฒนาคนให้มีคุณธรรม และจริยธรรม ควบคู่กับการพัฒนาการเรียนรู้ของคนทุก

กลุ่ม ทูทวิย ตลอดชีวิต จนมีภูมิคุ้มกันพร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลง และก้าวสู่สังคมฐานความรู้^๑ ซึ่งจะมองเห็นได้ว่าการพัฒนาในระบบเมืองนั้นจะเป็นการพัฒนาในระบบที่มีความทันสมัยในทุกๆ ด้านมีความหลากหลายทางด้านวัตถุ เพราะมีความพร้อมที่จะรองรับความเจริญที่เข้ามา ทำให้การเจริญเติบโตในด้านต่างๆ มีความก้าวหน้าและเป็นไปอย่างรวดเร็ว แตกต่างกับชนบทที่มีระบบการพัฒนาในรูปแบบที่ค่อยเป็นค่อยไปงบประมาณพร้อมเมื่อไรจึงจะดำเนินการจึงทำให้เสียเปรียบและเสียโอกาสในการรับเอากระบวนการพัฒนาและความเจริญใหม่ๆ เข้าสู่ชนบท ส่งผลให้เกิดการย้ายแรงงานจากชนบทสู่เมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทำให้แรงงานคนรุ่นหนุ่มสาวที่เป็นกำลังสำคัญที่จะพัฒนาชนบทต่อไปกลับต้องไปขายแรงงานในเมืองใหญ่เพื่อแลกกับเงินเดือนเพื่อนำมาตอบสนองความต้องการทางด้านวัตถุที่โหมกระพือความอยากไม่มีที่สิ้นสุดจากสื่อทุกประเภท ทั้งซื้อรถยนต์จักรยานยนต์ สร้างบ้านหลังใหญ่ ทีวี ตู้เย็น เครื่องอำนวยความสะดวก แม้จะยังไม่สามารถซื้อด้วยเงินสด ก็ต้องครอบครองด้วยการใช้เครดิตสินเชื่อประเภทต่างๆ ก็เอา จนเป็นที่มาของการเป็นหนี้เป็นสิน ล้นพ้นท่วมตัวไปทั่วชุมชน ด้วยการพัฒนาที่มุ่งแต่เสพติดวัตถุนิยม จนลืมนึกถึงความสำคัญทางด้านจิตวิญญาณ รวมถึงค่านิยมที่พากันยกย่องแต่ความร่ำรวย คนที่มีฐานะเงินทองมากๆ จะกลายเป็นที่ยอมรับและเป็นที่ยกย่องโดยไม่รู้ตัวว่าเขาร่ำรวยมาเพราะเหตุใด จึงเป็นที่มาของการแข่งขันกันร่ำรวยเพียงอย่างเดียว ใครมีเกินหน้าเกินตาคนอื่นก็จะเป็นที่อิจฉาริษยาของคนอื่น ทำให้บรรยากาศอันอบอุ่น เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจต่อกัน มีความจริงใจต่อกัน ขาดหายไปจากชุมชนชนบท แม้ด้านศาสนาก็มีการกำหนดให้รัฐส่งเสริม และสนับสนุนการบูรณาการศาสนาธรรมเข้ามามีส่วนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วย ดังปรากฏความในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๔๐ มาตรา ๗๓ ว่า “รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต”^๒

สำหรับประเทศไทยมีการกำหนดนโยบายเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเมืองแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานภายในสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ประมวลความคิดที่มีผู้ศึกษาไว้และสรุปความหมายว่า (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเมืองแห่งชาติ, ๒๕๔๓)เมืองน่าอยู่

^๑ อธิษฐาน อรุณเวช, กระบวนการพัฒนาสังคมสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขในระดับพื้นที่บนฐานพุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๔๔), หน้า ๑.

^๒ สภานายความ, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๔๐, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิพิธการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๓๒.

และชุมชนน่าอยู่ หมายความว่า ชุมชนที่อยู่อาศัยทั้งในเขตเมือง และชนบทที่มีสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตที่ดี มีสังคมที่เอื้ออาทร มีชุมชนเข้มแข็ง มีความสะดวกสบายปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีระบบเศรษฐกิจดี มั่นคง มีวัฒนธรรมและจิตวิญญาณเป็นเอกลักษณ์ของเมืองและชุมชน

การพัฒนาตามแนวคิดกระแสหลักนี้ก่อให้เกิดปัญหาในด้านต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาทางด้านจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมและในท่ามกลางความตึงตันของการแก้ปัญหาที่เกิดจากการพัฒนาตามแบบแผนของตะวันตกนี้ ก็ได้มีนักคิดต่าง ๆ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่เน้นความเป็นตะวันออก คือการที่จะต้องพัฒนาด้านจิตใจและวัตถุไปพร้อม ๆ กัน ดังที่พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) กล่าวไว้ว่า^๓ เป้าหมายของการพัฒนาคือการปลดปล่อยตนเองให้พ้นจากความทุกข์ทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยการให้ความสำคัญกับความสุภาพทางจิตใจอันเกิดจากความมีอิสรภาพที่พึ่งตนเองได้และความเข้มแข็งของบุคคลและสังคม ซึ่งเป็นเครื่องชี้ให้เห็นระดับของการพัฒนาประการหนึ่งในบรรดาตัวชี้วัด ๔ ประการ คือ พัฒนากาย พัฒนาศีล พัฒนาจิต สุดท้ายต้องพัฒนาปัญญา

สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านหนองสวรรค์ คือ สภาพปัญหาคนในสังคมทะเลาะวิวาท การแข่งขันเอารอดเอาเปรียบ เบียดเบียนทำร้ายซึ่งกันและกัน มีการลักขโมยสิ่งของกันในชุมชนมักมากในกามารมณ์ผิดลูกผิดเมียกัน ไม่จริงใจพูดโกหกหลอกลวงกัน และมีสิ่งของมีนเมาขายกันทั่วไป เป็นต้น สภาพปัญหาเหล่านี้ล้วนขาดหลักศีลธรรมเบื้องต้น คือ เบญจศีล-เบญจธรรม จึงส่งผลกระทบต่อประเพณีผิดต่อหลักศีลธรรมและจริยธรรมอื่นๆ ตามมา และทางเจ้าอาวาสวัดสามสวน คือ พระธรรมธรรมาภรณ์ กิตติสมปนโน ก็ได้จัดโครงการชุมชนคุณธรรมวัดสามสวนเป็นชุมชนต้นแบบ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑. เพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้หลักธรรมทางศาสนาเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ๒. การอบรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ประเพณีวัฒนธรรม เชิงปฏิบัติกิจกรรมชุมชนคุณธรรมวัดสามสวน และ ๓. เพื่อให้ชุมชนได้เข้าใจหลักการและวิธีการในหลักวิชาการพร้อมทั้งศาสตร์สมัยใหม่พร้อมทั้งเพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนได้เรียนรู้การทำงานร่วมกันภายใต้หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยมีกิจกรรม คือ ๑. อนุรักษ์การรักษาประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ๒. ปลูกดอกดาวเรืองตามพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้านวัด และโรงเรียน ๓. ร่วมปฏิบัติธรรม รักษาศีล ด้วยการมีส่วนร่วมคือการให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจ กำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง เป็นการเสริมพลังอำนาจให้แก่ประชาชน/กลุ่ม/องค์กร ชุมชนให้สามารถระดมขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากร การ

^๓ พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรม จำกัด, ๒๕๓๗), หน้า ๗๙-๘๑.

ตัดสินใจ และควบคุมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนมากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับ สามารถกำหนดการดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามความจำเป็นอย่างมีศักดิ์ศรี และสามารถพัฒนาศักยภาพของประชาชน/ชุมชนในด้านภูมิปัญญา ทักษะ ความรู้ ความสามารถ และการจัดการ และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ และประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างมีอิสระ การทำงานต้องเน้นในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน เนื่องจากพลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้งานพัฒนาต่างๆ บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายได้ โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการพัฒนาชุมชนด้วย และประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างมีอิสระ การทำงานต้องเน้นในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน เนื่องจากพลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้งานพัฒนาต่างๆ บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายได้โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการพัฒนาชุมชนด้วย^๕ เมื่อแก้ปัญหาทุกอย่างได้แล้วก็จะทำให้ชุมชนน่าอยู่เจริญก้าวหน้าอย่างสงบสุขยั่งยืน หากได้นำเอาหลักสังคหวัตถุ ๔ มาเป็นธงในการพัฒนาชุมชนก็จะทำให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน และทำให้ชุมชนมีแต่รอยยิ้มและมีแต่ความสุข ความเจริญอย่างยั่งยืนตลอดไป

จากเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาการสร้างชุมชนน่าอยู่ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาชุมชนของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ และเพื่อศึกษาการสร้างชุมชนน่าอยู่ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ในการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนน่าอยู่ อันเป็นเหตุทำให้ประเทศชาติมีความเจริญรุ่งเรือง และพัฒนาต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาชุมชนของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการสร้างชุมชนน่าอยู่ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

^๕ สัมภาษณ์ นายอภิเชษฐ์ จำปา, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕, ๘ กันยายน ๒๕๖๑.

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑ สภาพปัจจุบันและปัญหาชุมชนของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ การสร้างชุมชนน่าอยู่ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) มุ่งศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหลักสังคหวัตถุ ๔ และหลักเบญจศีล-เบญจธรรม เป็นต้น กับการสร้างชุมชนน่าอยู่ของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งผู้วิจัยจะศึกษาวิเคราะห์จากเอกสาร โดยกำหนดขอบเขต ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตการวิจัยด้านเนื้อหา

ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาชุมชนของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ การสร้างชุมชนน่าอยู่ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น และท่าทีและมุมมองของบุคคลและผู้บริหารองค์กรที่เกี่ยวข้องต่อการสร้างชุมชนน่าอยู่ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

๑.๔.๒ ขอบเขตการวิจัยด้านเอกสาร (Documentary Research)

๑. เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙

๒. เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ เอกสาร หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องและบทความต่างๆทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศในบางส่วนของหนังสือ งานวิจัย บทความ และวิทยานิพนธ์

๑.๔.๒ การวิจัยภาคสนาม (Field Research) มีขอบเขต ดังนี้

๑. ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือ คือแบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต กำหนดประเด็นคำถามการวิจัย หาความเชื่อมั่น (Validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๓ รูป/คน ตรวจสอบความถูกต้อง ทั้งเชิงเนื้อหา ภาษา และโครงสร้าง แล้วนำไปปรับปรุงแก้ไข ก่อนนำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา แล้วจึงนำไปเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์จากตัวแทนกลุ่มเป้าหมาย

๒. สัมภาษณ์เชิงลึก (In-Dept Interview) กลุ่มกลุ่มเป้าหมาย ๓ กลุ่ม

๓. จัดบันทึกพฤติกรรมกลุ่มเป้าหมายด้วยแบบสังเกต

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ที่จะใช้เป็นกรณีศึกษาในชุมชนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

๑.๔.๔ ขอบเขตประชากรกลุ่มเป้าหมาย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเป้าหมายกลุ่มเป้าหมายในชุมชนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น โดยกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย โดยวิธีการแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการสัมภาษณ์ตัวแทนของกลุ่มเป้าหมาย มี ๓ กลุ่ม คือ

๑) พระสงฆ์	จำนวน ๓ รูป
๒) ผู้นำชุมชน	จำนวน ๑๐ คน
๓) ประชาชนทั่วไป	จำนวน ๒๒ คน
รวมกลุ่มเป้าหมายทั้งสิ้น จำนวน ๓๕ รูป/คน	

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

การสร้าง หมายถึง การกระทำและพัฒนากระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งทางด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผนโครงการและดำเนินงาน เพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม

ชุมชนน่าอยู่ หมายถึง ชุมชนมีวิถีชีวิตที่สมดุล มีคุณภาพชีวิตที่ดีพอประมาณ เลี้ยงชีพตนเองได้ทางเศรษฐกิจ ลดปัญหาอาชญากรรม ลดเครื่องดื่มมึนเมา ลดความเห็นแก่ตัว มีไมตรีมิตรภาพต่อกัน มุ่งผลประโยชน์ส่วนรวมในชุมชนเป็นหลัก

หลักธรรมทางพุทธศาสนา หมายถึง หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่นำมาปรับใช้กับชีวิตประจำวัน ในที่นี้ผู้วิจัยหมายถึง สัจจกัณฑ์ ๔

สังคหัตถ์ ๔ หมายถึง หลักธรรม ๔ ประการที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชน การผูกมิตรไมตรี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล และสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ได้แก่

๑. ทาน คือ การเสียสละ หรือช่วยเหลือให้ความรู้และคำแนะนำ
๒. ปิยจาวา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ อ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่ประโยชน์
๓. อตถจริยา คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์

๔. สมานัตตตา คือ การเป็นผู้มีความเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติกับผู้อื่นอย่างเท่าเทียม การวางตนวางบุคคลได้อย่างเหมาะสม

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งมีเอกสารและงานวิจัยที่น่าสนใจหลายเล่ม ซึ่งได้ศึกษาแนวคิดและหลักการแนวทางการการประยุกต์หลักพุทธธรรมกับการพัฒนาชุมชนน่าอยู่ของบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น โดยงานวิจัยดังกล่าวนี้ มีดังต่อไปนี้

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้ปาฐกถา เรื่อง การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยกล่าวว่า เมื่อมีการพัฒนาคนในฐานที่คนนั้นเป็นปัจจัยตัวกระทำ ก็นำเอาการพัฒนาคนและคนที่มีพัฒนานั้นมาเป็นแกนกลางของระบบการพัฒนา ให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นเมื่อระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง ๔ คือ มนุษย์ สังคม ธรรมชาติ และเทคโนโลยี ดำเนินไปด้วยดี โดยที่ทุกส่วนเป็นปัจจัยส่งผลในทางเกื้อกูลแก่กัน ทำให้ดำรงอยู่ดีด้วยกัน ในระบบสัมพันธ์ที่ความเป็นไปของทุกอย่างทุกด้านส่งผลถึงกัน จึงทำให้เขาใช้ความรู้อย่างถูกต้อง ทำให้ข้ามพ้นการเบียดเบียนไปสู่ความเกื้อกูล การพัฒนามนุษย์อย่างถูกต้องจะนำผลนี้มาให้ ดังพุทธพจน์ว่า “คนที่เป็นคนขี้อิจฉา มีปัญญามาก ย่อมคิดการ มิใช่เพื่อเบียดเบียนคน มิใช่เพื่อเบียดเบียนผู้อื่น มิใช่เพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่าย เมื่อจะคิดย่อมคิดการที่เกื้อกูลแก่ตน ที่เกื้อกูลแก่ ผู้อื่น ที่เกื้อกูลแก่ทั้งสองฝ่าย ที่เกื้อกูลแก่ทั้งโลกเลยทีเดียว”^๕

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวถึงการพัฒนาไว้ในหนังสือ “ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) หมวตพุทธศาสตร์” สรุปว่า บุคคลพึงพัฒนาจากภายในมาสู่ภายนอก คือ จะต้องพัฒนาในด้านพฤติกรรมให้มีระเบียบวินัยในตนก่อน หมายถึง จะต้องพัฒนาอินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และจิตใจให้พร้อมรับมือกับสถานการณ์ความเป็นไปตามเหตุ ดังนั้น การพัฒนาจึงรวมไปถึง การพัฒนาด้านบุคลิกภาพที่แสดงออก คือ เป็นคนกินเป็น ใช้เป็น บริโภคเป็น ดูแลเป็น พึ่งเป็น เป็นต้น การพัฒนาในด้านความประพฤติ คือ คบหาเสวนาเป็น สังคมเป็น พุดเป็น สื่อสารเป็น การพัฒนาด้าน

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๒๔๘-๒๕๗.

จิตใจ คือ วางท่าที่ต่อเรื่องที่เหตุขึ้นเป็น ฉลาดและทาใจเป็น และมีปัญญาที่จะคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ตลอดจนรู้จักดับทุกข์เป็น^๖

พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต) ได้กล่าวว่า พุทธธรรมคือคำสอนเดิมแท้ของพระพุทธเจ้า นั้น มีลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งคือ ให้การยอมรับในศักยภาพของมนุษย์ ถือว่ามนุษย์เป็นผู้ที่สามารถฝึกฝนหรือพัฒนาตนเองได้ จนถึงขั้นได้บรรลุความเป็นผู้ประเสริฐสุดด้วยการพัฒนาตนเอง มนุษย์มีศักยภาพที่พัฒนาตนได้ และเมื่อได้รับการฝึกฝนอบรมแล้วก็เป็นผู้ประเสริฐสุด ซึ่งต่างจากสัตว์ประเภทอื่นที่จะพัฒนาได้ก็ต่อเมื่อมนุษย์เป็นผู้ฝึกหัดให้ ตัวมันเองไม่สามารถจะฝึกฝนอบรมตนเองได้ และเมื่อผ่านการฝึกหัดแล้วในเวลาที่จะใช้งานก็ต้องให้มนุษย์อีกนั้นแหละ เป็นผู้นำเอามันไปใช้งานในด้านต่าง ๆ ตามที่ได้รับการฝึกหัดมาเท่านั้น^๗

สมพร เทพลีธา ได้กล่าวถึงการพัฒนามนุษย์ไว้ในหนังสือ “ศาสนากับการพัฒนาคนและสังคม” สรุปความได้ว่า การพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ได้แก่มีความรู้ดี คือ มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม มีสุขภาพอนามัยดี คือ สุขภาพทางกายและจิตใจดี มีความสามารถดี คือ สามารถนำความรู้ที่เรียนรู้แล้วไปพัฒนาตนเองได้ มีความคิดดี คือ คิดเห็นถูกต้องเป็นสัมมาทิฐิ มีการกระทำดี คือ เว้นจากทุจริตทางกาย ๓ ประกอบสุจริต และมีจิตใจดี คือ มีจิตใจที่สะอาด สว่าง สงบ ยึดมั่นในคุณธรรม เช่น ความเมตตากรุณา, ความกตัญญูรู้คุณท่าน, มีสัจจะ, ทมะ, ขันติ และจาคะ^๘

ประเวศ วะสี ประชุมระดมความคิดโดยสร้างตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนลดความเป็นนามธรรม บ่งบอกขีดความสามารถและด้วยภาพการพัฒนาของชุมชนในการพึ่งตนเอง สะท้อนความเข้มแข็งของชุมชนที่พึงปรารถนา ในมิติเศรษฐกิจฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและมิติทางการเมือง โดยพิจารณาว่าตัวชี้วัดจะต้องมีความเป็นพลวัตปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับเงื่อนไขและบริบทของชุมชน จำนวน ๘ ประการ คือ

๑. จำนวนผู้นำตามธรรมชาติต่อประชากร
๒. จำนวนสมาชิกกลุ่มประชากร
๓. อัตราเพิ่มของเงินสวัสดิการเพื่อคนในชุมชน

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต)**, หมวดพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๖๗-๖๙.

^๗ พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), **พุทธศาสนากับการพัฒนามนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๖), หน้า ๓๔-๓๖.

^๘ สมพร เทพลีธา, **ศาสนากับการพัฒนาคนและสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: สมชายการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๙-๑๐.

๔. จำนวนองค์กรธุรกิจที่องค์กรชุมชนเป็นเจ้าของ
๕. อัตราเพิ่มของเงินสวัสดิการเพื่อคนในชุมชน
๖. อัตราเพิ่มของรายได้ของธุรกิจที่องค์กรชุมชนเป็นเจ้าของ
๗. จำนวนการเป็นสมาชิกองค์กรภายนอกชุมชนเป็นเจ้าของ และ
๘. จำนวนการเป็นสมาชิกองค์กรภายนอก^๙

ปรัชญา เวสารัชช กล่าวว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชน (people participation) ในกิจกรรมต่างๆของสังคมนั้น มิใช่เรื่องแปลกใหม่แต่ประการใด ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมตลอดมานับแต่เริ่มเกิดชุมชนมนุษย์ การมีส่วนร่วมนี้เกิดได้ในหลายลักษณะ หลายรูปแบบวิธีการ หลายกิจกรรม และหลายวัตถุประสงค์” กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ที่ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการประชุม ณ องค์การสหประชาชาติเคยระบุไว้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นคำที่ไม่อาจกำหนดนิยามความหมายเดียวที่ครอบคลุมได้เพราะความหมายของการมีส่วนร่วมอาจแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ หรือแม้แต่ในประเทศเดียวกันก็ตามหากจะให้เข้าใจชัดแล้ว การนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ควรมีลักษณะจำกัดเฉพาะในระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองหนึ่งๆเท่านั้น ทั้งนี้นักวิชาการได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ตามวัตถุประสงค์ของเนื้อหาที่เน้นเฉพาะตามความสนใจของแต่ละคน”^{๑๐}

สุภาพรณ ฌ บางช้าง และคณะ มีการศึกษาเรื่อง “การประยุกต์หลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาชนบท” เพื่อมุ่งศึกษาหาลักษณะและสาเหตุของภาวะศาสนา ศีลธรรมของชาวชนบทกลุ่มหนึ่ง แล้วทดลองหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขหรือส่งเสริมส่วนที่มีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น ด้วยการใช้หลักพุทธธรรมมาเป็นหลักดำเนินการ แล้วประเมินผลและอุปสรรคของการทดลองเพื่อจะได้พิจารณาหาแนวทางการพัฒนาศาสนา ศีลธรรม ในชนบทนั้น และในชนบทอื่นของประเทศต่อไป คณะผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนการดำเนินงานโดยแบ่งเป็น ๓ ขั้นตอน คือ สสำรวจข้อมูลพื้นฐาน ปฏิบัติทดลอง และประเมินผลการทดลองทั้งหมด โดยเลือกกลุ่มทดลอง ๒ หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านเขินหย่อง และหมู่บ้านวังหว้าอำเภอแกลง จังหวัดระยอง ผลการวิจัยพบว่า การที่จะบรรลุเป้าหมายการพัฒนาให้คนในชุมชนมีเจตคติและพฤติกรรมอย่างน้อยที่สุดในระดับศีล ๕ และธรรม ๕ ซึ่งเป็นขั้นพื้นฐานให้ได้นั้นจะต้องพัฒนาศาสนาให้มีสถานภาพที่พร้อมที่จะเป็นกลไกไปสู่การสร้างศีลธรรมทั้ง ๕ ด้าน คือ ศาสนธรรม ศาสน

^๙ ประเวศ วะสี, ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม, (กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๕), หน้า ๑๘.

^{๑๐} ปรัชญา เวสารัชช, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘), หน้า ๖๑.

บุคคล ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และศาสนพิธี และงานการพัฒนาศาสนาศีลธรรมในชนบทจะสำเร็จหรือไม่ ขึ้นอยู่กับการยอมรับปัญหาของคนในท้องถิ่นว่ามีอยู่จริง และจำเป็นต้องแก้ไขคุณภาพและบทบาทของผู้นำฝ่ายพระและฆราวาส คุณสมบัตินและการแสดงออกของผู้ทำงาน การสร้างความสัมพันธ์และศรัทธา ตลอดจนการประสานความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น^{๑๑}

๑.๖.๒ วิทยานิพนธ์และรายงานวิจัย

พระมหาสมชาย สิริจนโท (หานนท์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของพระเทพวรคุณ (สมาน สุเมโธ)” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตในพระพุทธศาสนาเถรวาท แบ่งออกเป็น ๔ ลักษณะ คือ ๑) การพัฒนาทางความประพฤติ คือ พัฒนากายและวาจาให้มีศีล ๒) การพัฒนาทางด้านอินทรีย์ ๖ คือ ให้อารมณ์อินทรีย์ของตบอย่างมีสติคอยกำกับ ๓) การพัฒนาทางด้านจิตใจให้เกิดความเข้มแข็ง และมั่นคงสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ ๔) การพัฒนาทางด้านปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในการปฏิบัติตนต่อสรรพสิ่งทั้งปวง ไม่ให้เกิดความลุ่มหลงมัวเมา แต่ให้เป็นอิสระจากสิ่งต่างๆ ที่เข้ามา^{๑๒}

พระมหามิตร ฐิตปณโณ (วันยาว) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างจิตสำนึกร่วมของชุมชนในประชาคมและสังคมอาเซียน: วิเคราะห์แนวคิดมุมมองและกระบวนการสร้างผ่านประเพณีสงกรานต์” ผลการวิจัยพบว่า สังคมจะน่าอยู่นั้น คนในสังคมจะต้องมีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีความสุข อีกทั้งต้องเป็นผู้มีจิตสำนึกที่ถูกต้อง การสร้างจิตสำนึกนั้น จำต้องเริ่มจากชุมชน สังคม เป็นจิตสำนึกที่ผู้คนส่วนใหญ่ของประเทศสร้างขึ้นมาร่วมกัน ไม่ใช่จิตสำนึกที่สร้างโดยผ่านอุดมการณ์ แต่เป็นการสร้างจิตสำนึกผ่านจิตวิญญาณเท่านั้น จึงจะนำความสุขมาให้^{๑๓}

พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย (แก้ววงศ์น้อย) ได้ทำการศึกษา เรื่อง “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า เมื่อเกิดปัญหาทางสังคมเกิดขึ้น สมาชิกในสังคมย่อมต้องได้รับผลจากปัญหานั้น ทั้งทางตรงและทางอ้อม การขัดเกลาทางสังคม

^{๑๑} สุภาพรณ ณ บางช้าง, การประยุกต์หลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาชนบท, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๒๒.

^{๑๒} พระมหาสมชาย สิริจนโท (หานนท์), “พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของพระเทพวรคุณ (สมาน สุเมโธ)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒.

^{๑๓} พระมหามิตร ฐิตปณโณ (วันยาว), “การสร้างจิตสำนึกร่วมของชุมชนในประชาคมและสังคมอาเซียน : วิเคราะห์แนวคิดมุมมองและกระบวนการสร้างผ่านประเพณีสงกรานต์”, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๙๔.

(Socializations) คือ วิธีการอบรมสั่งสอนให้สมาชิกในสังคมดำรงตนอยู่ตามที่สังคมคาดหวัง จึงได้เกิดขึ้น นับตั้งแต่สังคมบุพกาล จนถึงสังคมปัจจุบัน แต่สภาพการณ์ของสังคมปัจจุบันได้ผันแปรไป กล่าวคือ การพัฒนาสังคมตามแบบอุตสาหกรรม (Industrial Society) สถาบันต่างๆ ทางสังคม ต่างก็ได้ปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาสังคมแบบใหม่ ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบของสังคมยุคอุตสาหกรรมนั้นด้วย^{๑๔}

บุญตัน หล้ากอง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวคิดเรื่องการพัฒนาชุมชนในพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า วิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์หรือบุคคลตามหลักศีล สมาธิ และปัญญา ทั้ง ๓ ประการ กล่าวโดยสรุปเมื่อถึงถึงผลการพัฒนา มี ๓ อย่าง ได้แก่

๑) การพัฒนาให้เป็นคนดี มีศีลธรรม มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย และอยู่ในกรอบวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของชุมชนและสังคม โดยการสอนให้งดเว้นจากกายทุจริต วาจทุจริตและประพฤติกายสุจริต วาจสุจริต อันเป็นไปตามหลักของศีล เรียกว่า กายภาวนา คือ การพัฒนาด้านพฤติกรรมที่แสดงออกทางกายและทางวาจา

๒) การพัฒนาให้เป็นคนมีจิตใจ และอารมณ์ที่มั่นคง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ชุมชน คนอื่นและสังคม เป็นคนที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม โดยการสอนให้งดเว้นจากความโลภ ความพยาบาท แล้วให้ประพฤติแก่มนัสสุจริต เป็นการพัฒนาจิตใจ ตามหลักการของสมาธิ ซึ่งเรียกว่า จิตภาวนา

๓) การพัฒนาให้คนรู้และเข้าใจสิ่งต่างๆ อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง เป็นสัมมาทิฐิ เป็นการพัฒนาบุคคลตามหลักการของปัญญา เรียกว่า ปัญญาภาวนา นอกจากนี้การพัฒนาที่ทำให้บุคคลเข้าใจชีวิตอย่างแจ่มแจ้ง จนถึงสัมมาญาณและบรรลุถึงสัมมาวิมุตติ หลุดพ้นจากกิเลสได้อย่างสิ้นเชิง ก็จัดอยู่ในปัญญาภาวนาเช่นเดียวกัน การบำเพ็ญความดีตามวิธีการพัฒนาข้อที่ ๒ โดยสรุป คือ การประพฤติกายสุจริต วาจสุจริต และมนัสสุจริต ส่วนการชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ คือ การปฏิบัติสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อมุ่งขจัดกิเลสต่างๆ ที่นอนเนื่องอยู่ในจิตใจ เช่น ความอยากได้ (โลภะ) ความประทุษร้าย (โทสะ) และความลุ่มหลง (โมหะ) เป็นต้น ให้หมดสิ้นไปเป็นการดับกิเลสดับทุกข์ หรือบรรลุนิพพานเป็นที่สุด ด้วยเหตุนี้เอง วิธีการทั้ง ๓ ประการนี้ จึงเป็นหลักการขั้นพื้นฐานของพระพุทธศาสนาสำหรับพัฒนาทรัพยากรมนุษย์หรือพัฒนาบุคคล โดยทั่วไปให้มีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข และสามารถทำให้บุคคลบรรลุถึงการหลุดพ้นจากทุกข์หรือปัญหาที่ตนประสบอยู่ใน

^{๑๔} พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย (แก้ววงศ์น้อย), “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาในสถาบันครอบครัว ตามแนวพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒-๓.

ชีวิตประจำวัน ซึ่งวิธีการพัฒนาทั้ง ๓ ประการนี้ เป็นวิธีการพัฒนาที่เป็นไปตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ หรือหลักไตรสิกขา^{๑๕}

สมบูรณ สุขสำราญ จากการศึกษาเรื่อง “พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม” พบว่า กรอบทฤษฎีตะวันตกนั้นได้รับอิทธิพลมาจากโลกทัศน์ของคนตะวันตก ซึ่งมีพื้นฐานสำคัญอยู่บนคติ ความเชื่อ และวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากคนไทย คติ ความเชื่อ และวัฒนธรรมตะวันตกนั้นส่วนมากมีรากเหง้าอยู่บนระบบความเชื่อส่วนที่เป็นคริสต์ศาสนา การมองข้ามความสำคัญของความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับสังคม การเมือง และเศรษฐกิจมีความสำคัญอย่างมาก ซึ่งอาจนำไปสู่ความไม่เข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคม และการเมือง ที่เกิดขึ้นในสังคมหนึ่ง ๆ อย่างแท้จริงได้ และประเด็นสำคัญดังกล่าวมีนัยสำคัญเท่ากับการละเลยการทำ ความเข้าใจวิถีชีวิตส่วนรวมของสังคม หรืออีกนัยหนึ่งวัฒนธรรมของสังคม ซึ่งรากเหง้าสำคัญอย่างหนึ่งของวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของแต่ละสังคมนั้นก็คือศาสนา ศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่เกิดขึ้นในทางการเมืองและสังคม ย่อมจะมีผลกระทบต่อศาสนา และในทำนองเดียวกันการเปลี่ยนแปลงทางศาสนาก็จะมีผลกระทบต่อทางการเมืองและสังคมเช่นเดียวกัน^{๑๖}

จากการทบทวนเอกสารหนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การประยุกต์หลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาชนบทให้เป็นชุมชนที่น่าอยู่ เพื่อมุ่งศึกษาหาลักษณะและสาเหตุของภาวะศาสนา ศีลธรรมของชาวชนบทกลุ่มหนึ่ง แล้วทดลองหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขหรือส่งเสริมส่วนที่มีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น ด้วยการใช้หลักธรรมมาเป็นหลักดำเนินการ แล้วประเมินผลและอุปสรรคของการทดลองเพื่อจะได้พิจารณาหาแนวทางการพัฒนาศาสนา ศีลธรรม ในชนบทนั้น และในชนบทอื่น เพื่อพัฒนาสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตที่ดี มีสังคมที่เอื้ออาทร มีชุมชนเข้มแข็ง มีความสะดวกสบายปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีระบบเศรษฐกิจดี มั่นคง มีวัฒนธรรมและจิตวิญญาณเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน โดยผู้วิจัยจะทำการวิจัยจากเอกสารโดยการศึกษาการสร้างชุมชนน่าอยู่ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น เพื่อเป็นการพัฒนาชุมชนให้น่าอยู่และเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนสืบไป

^{๑๕} บุญตัน หล้าทอง, “แนวคิดเรื่องการพัฒนาชุมชนในพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๒), หน้า ๖๑.

^{๑๖} สมบูรณ สุขสำราญ, พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗), หน้า ๑๖.

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ได้ทราบสภาพปัจจุบันและปัญหาชุมชนของวัดสามสวนบ้านหนอง

๑.๗.๒ ได้องค์ความรู้ใหม่ในการสร้างชุมชนน่าอยู่ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่นเพื่อเผยแพร่ให้เป็นประโยชน์กับสังคม และ ประเทศชาติสืบไป

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้กล่าวถึงสภาพปัจจุบันและปัญหาชุมชนของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ การสร้างชุมชนนออยู่ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดทฤษฎี จากเอกสารงานวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดการสร้างชุมชนเข้มแข็ง
- ๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- ๒.๓ ลักษณะของชุมชนนออยู่
- ๒.๔ แนวคิดทฤษฎีและหลักการการดำเนินชีวิต
- ๒.๕ แนวคิดการสร้างชุมชนนออยู่ในพระพุทธศาสนา
- ๒.๖ หลักการสร้างชุมชนนออยู่ในพระพุทธศาสนา
- ๒.๗ หลักธรรมที่ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต
- ๒.๘ หลักธรรมที่เป็นปทัศน์ต่อการสร้างชุมชน
- ๒.๙ แนวคิดทฤษฎีหลักสังคหวัตถุ ๔ ในพระพุทธศาสนา
- ๒.๑๐ สภาพปัจจุบันและปัญหาการสร้างชุมชนของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์
- ๒.๑๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๑๒ สรุป
- ๒.๑๓ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

๒.๑.๑ ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง

คำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” ถูกให้ความหมายไว้อย่างหลากหลายตามทัศนะและประสบการณ์ทำงานของนักวิชาการแต่ละท่าน ดังนี้

ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายว่า หมายถึง ชุมชนที่มีสมาชิกมีความสามารถในการบริหารจัดการได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนเพื่อแก้ปัญหาความยากจนและปัญหาอื่นๆ ให้สามารถเผชิญกับภาวะวิกฤตต่างๆ ได้ ความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากการที่คนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันเข้ามาร่วมคิดร่วมทำมีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ ความเป็นชุมชนจะทำให้มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาทุกชนิดทั้งทางเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม การเมืองและสุขภาพ^๑

เสรี พงศ์พิศ ได้ให้ความหมายว่า ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่มีศักยภาพในการพึ่งตนเอง สามารถบริหารจัดการตัวเอง จัดการทรัพยากร มีความรักท้องถิ่นเคารพในวัฒนธรรม ภูมิปัญญา มีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายพออยู่พอกินมีชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีและสมดุลกับธรรมชาติ^๒

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม ได้ให้ความหมายว่า ประชาคมตำบลที่เข้มแข็งโดยพื้นฐานควรมีลักษณะที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง/วิธีการที่จะนำไปสู่สิ่งที่เขาใฝ่ฝันฐานของสังคมที่เข้มแข็ง หมายถึง ความเข้มแข็งในทุกด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ จิตใจ สังคมวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม การเมืองการปกครอง แม้กระทั่งเรื่องศาสนา เรื่องจริยธรรม คุณธรรม รวมทั้งคุณภาพของผู้นำ คุณภาพของบุคคล คุณภาพของประชากร ที่มีการศึกษามีความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเป็นอย่างดี^๓

สรุปได้ว่า ชุมชน เข้มแข็งผ่านตัวแทนของคำว่าประชาคมเข้มแข็งอีกด้วย การรวมตัวกันของ ประชาชนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ในการจัดการกิจกรรมต่างๆ

๒.๑.๒ องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง

กุหลาบ รัตนจักรธรรม และคณะ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการพัฒนา โดยเน้นชุมชนเป็นตัวตั้ง ได้แก่ ๑. ภูมิปัญญาและความรู้สึที่สืบสานและประยุกต์ให้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงภายนอก ๒. องค์กรชุมชนและกลุ่มผู้นำที่มีคุณธรรมและภูมิปัญญา รวมถึงการจัดตั้ง

^๑ ประเวศ วะสี, **ประชาคมตำบล ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศิลธรรมและสุขภาพ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๑), หน้า ๔๖.

^๒ เสรี พงศ์พิศ, **เครือข่ายยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มชน ชุมชนเข้มแข็ง**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เจริญวิทยาการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๘.

^๓ ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม, **แผนแม่บทเพื่อการฟื้นฟูชาติ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒.

กลุ่ม และจัดระเบียบในชุมชน ๓. เวทีการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงและการบูรณาการจากภายนอก^๔

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้นำแนวคิดเรื่องประชาสังคมมาผสมผสานและให้นำหน้าที่ความเป็นชุมชนไว้สูงซึ่งองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งมี ๙ ประการ คือ

๑. มีบุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ
๒. มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยผลประโยชน์สาธารณะและของสมาชิก
๓. มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเองรักและเอื้ออาทรต่อกันและมีความรักท้องถิ่นรัก ชุมชน
๔. มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ
๕. มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
๖. เรียนรู้ เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย เป็นแนวราบและติดต่อสื่อสารกันหลากหลายรูปแบบ
๗. มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
๘. มีการจัดการบริหารงานกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี
๙. มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกันตลอดไป

ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์ ได้เสนอองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งเพื่อใช้ในการนำไปสู่การปฏิบัติ ดังนี้^๕

๑. อุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วมจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญช่วยยึดเหนี่ยวคนในชุมชน และความเป็นชุมชน โดยเฉพาะวิสัยทัศน์ในการพัฒนาไปสู่เป้าหมายคุณภาพชีวิตที่ดี หรือค่านิยม สุขภาพดีจะเป็นแรงจูงใจที่ทำให้ทุกคนเกิดสำนึกและร่วมในกิจกรรมการพัฒนาอีกทั้งการเชื่อมั่นใน ศักยภาพของคนในชุมชนการมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ทั้งตนเองผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมจะทำให้เกิด ความสุขในการกระทำเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเกิดอำนาจที่เป็นอำนาจสาธารณะของทุกคนและ เป็นของชุมชน

^๔ กุหลาบ รัตนสังธรรม และคณะ, **ความคิดเห็นของประชาชนต่อการดำเนินงานโครงการเสริม สร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจ ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราด**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ เอ บี พรินท์, ๒๕๕๕), หน้า ๒๑-๒๒.

^๕ ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์, **กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งประชาคม ประชาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๓), หน้า ๒๒-๒๓.

๒. การจัดการองค์กรและการบริหารจัดการมีการจัดองค์กรที่ก่อให้เกิดกิจกรรม และความร่วมมือ การบริหารจัดการทรัพยากรที่ดีและมีกระบวนการวางแผนมีประสิทธิภาพเกิดการมีส่วนร่วมจากชุมชนหรือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

๓. การมีกิจกรรมที่ต่อเนื่องเป็นกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์แก่ อนุชนหรือคนรุ่นถัดไปในการรับช่วงต่อภาระงานของชุมชนเป็นภาพของควมมีชีวิตชีวาของชุมชน และแสดงถึงการขยายกิจกรรมหรือเครือข่ายสมาชิก รวมทั้ง ความสามารถให้เข้าร่วมอย่าง หลากหลายมากขึ้น ทั้งกิจกรรม กลุ่มคน และองค์กร

๔. ทุน มีทุนในเชิงกายภาพ คือ มีทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพโดยเฉพาะผู้นำด้าน ต่าง ๆ ที่มีอยู่และมีความหลากหลายในชุมชนหรือมีทุนที่เป็นตัวเงิน วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ สิ่งแวดล้อม ทางธรรมชาติและทุนทางวัฒนธรรม อันเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่เป็นประสบการณ์ การเรียนรู้สู่วิถีการปฏิบัติ และร้อยรัดผู้คนในชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี

๕. เครือข่ายความร่วมมือหรือทุนเพื่อนจะทำให้มีความหลากหลายทั้งกิจกรรม และองค์กรหรือกลุ่มคนที่เข้าร่วมพัฒนาก่อให้เกิดอำนาจต่อรองและการพัฒนากิจกรรมสาธารณะร่วมกัน ภายใต้กิจกรรมสาธารณะมากขึ้นมีการประมวลความคิด การตัดสินใจและกำหนดกฎเกณฑ์การพัฒนา ร่วมกันเพื่อประสานประโยชน์ต่อชุมชนส่งเสริมให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

๖. สิทธิและอำนาจต่อรองทางการเมืองเป็นอำนาจสาธารณะที่ก่อให้เกิดสิทธิตามมา เช่น สิทธิในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น สิทธิในการกำหนดยุทธศาสตร์ และการกระจายผลประโยชน์ ทางการพัฒนาอย่างเป็นธรรมแก่ทุกคนในชุมชน และเป็นกลไกในการควบคุมกลไกตลาด การเงิน กฎหมาย การปกป้องคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของประชาชน

๗. เกิดการยอมรับจากสังคมภายนอกแสดงถึงสถานะภาพหรือศักยภาพของชุมชน จนเป็นที่ยอมรับจากภายนอกและเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนเกิดความเชื่อมั่นในขีดความสามารถและ ศักยภาพของชุมชนมากขึ้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและถ่ายทอดเทคโนโลยีซึ่งกันและกันเป็น เครือข่ายทางสังคมหรือการพัฒนาในระดับมหภาคมากขึ้น

สรุปได้ว่า องค์กรประกอบสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง คือการมีส่วนร่วมและ กระบวนการเรียนรู้ ซึ่งเป็นหลักการสากลที่นำพาคน ชุมชน สังคมไปสู่เป้าหมายที่เป็นความสุข

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับตำราทางวิชาการของนักวิชาการหลายๆท่านจึงได้ประมวลแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ ความหมายของการมีส่วนร่วม

เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ ได้ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับศาสตร์หลายแขนงทั้งทางด้านจิตวิทยาสังคมซึ่งได้อธิบายถึงความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องทางจิตใจ และอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่มการเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของสังคม ทางด้านการเมืองให้ทัศนะว่าการมีส่วนร่วมเป็นการกระจายอำนาจในการตัดสินใจให้แก่สมาชิกในสังคม สร้างความเท่าเทียมกันและเพิ่มพลังอำนาจให้แก่สมาชิกทุกคนทางด้านการพัฒนายังให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าเป็นกระบวนการที่ผู้มีส่วนได้เสียในการพัฒนาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกแนวทางในการพัฒนาด้วยตัวเอง พร้อมทั้งมีส่วนรับผลประโยชน์ และผลเสียที่เกี่ยวข้องจากการพัฒนา^๖

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ ได้ให้ความหมายว่า กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชน ทั้งในส่วนบุคคล กลุ่มคน ชุมรมสมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัครในรูปแบบต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการในเรื่องหนึ่งหรือหลาย เรื่องร่วมกัน^๗

นรินทร์ชัย พัฒนาพงศา ได้ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วม คือการให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินโครงการและร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนานอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมินผลโครงการนั้น^๘

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ ได้ให้ความหมายว่า คือ กระบวนการที่ส่งเสริม ชักนำสนับสนุน และสร้างโอกาสให้ชาวบ้านทั้งในรูปของส่วนบุคคลและกลุ่มคนต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งหรือหลายกิจกรรม โดยจะต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจมิใช่เข้ามาร่วมเพราะ

^๖ เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ, “การวิจัยการมีส่วนร่วมทางส่งเสริมการเกษตร”, รายงานวิจัย, (คณะรัฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๐.

^๗ ไพรัตน์ เตชะรินทร์, นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบัน ใน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศักดิ์โสภากการพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๖-๗.

^๘ นรินทร์ชัย พัฒนาพงศา, แนวทางแนวการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๓๘), หน้า ๑๙.

การหวังรางวัลตอบแทนและที่สำคัญคือการมีส่วนร่วมนั้นจะต้องไม่สอดคล้องกับชีวิตความจำเป็น ความต้องการและวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่ในชุมชนด้วย^๙

เจมส์แอล.เครตัน (James.L.Creighton) ได้ให้ความหมายว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชน คือกระบวนการที่ความกังวลความต้องการ และคุณค่าของประชาชน ได้รับการบูรณาการ ในกระบวนการตัดสินใจของภาครัฐ ผ่านกระบวนการสื่อสารแบบสองทาง โดยมีเป้าหมายโดยรวม เพื่อที่จะทำให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นและได้รับการสนับสนุนจากประชาชน” นอกจากนี้ผู้เขียนยัง อภิปรายเพิ่มเติมถึงประเด็นว่าจริงหรือไม่ว่าการมีส่วนร่วมนั้นจะหมายถึงการที่ประชาชนมีโอกาส แสดงความคิดเห็นก่อนการตัดสินใจจะเกิดขึ้น หรือหมายความว่าผู้มีอำนาจตัดสินใจจะสามารถ ตัดสินใจใดๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อประชาชนได้ก็ต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจากประชาชนก่อน เท่านั้น^{๑๐}

โคเฮนและนอร์แมน (John M.Cohen & Norman T) ได้ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วม ร่วมโดยทั่วไปในขั้นตอนการวางแผนและตัดสินใจไม่ได้หมายความว่า จะเป็นการตัดสินใจและวางแผน ได้เพียงอย่างเดียว ยังใช้การวางแผนและตัดสินใจควบคู่ไปกับขั้นตอนการปฏิบัติการด้วย การวางแผน และตัดสินใจยังเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องของการรับผลประโยชน์ และการตรวจสอบและ ประเมินผล ในกิจการพัฒนาด้วย จะเห็นว่าการวางแผนและตัดสินใจนั้นเกี่ยวข้องเกือบโดยตรงกับการ ปฏิบัติและก็เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์และการตรวจสอบและประเมินผลด้วยนอกจากนี้ก็จะมีผล สะท้อนกลับจากการตรวจสอบและประเมินผลและการปฏิบัติการกลับไปสู่การตัดสินใจอีกด้วย^{๑๑}

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนเข้าประชุมปรึกษาหารือแสดงเจตนา ทั้งด้วยการให้ความคิดเห็น และการลงมือกระทำเพื่อดำเนินการพัฒนาให้เกิดผลในทางที่ชอบที่ควร เป็นประโยชน์ต่อตนเอง กลุ่มชนและสังคมโดยรวม

๒.๒.๒ กระบวนการมีส่วนร่วม

^๙ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน : ประชาชนข้าราชการและ ผู้นำรัฐบาล, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๐), หน้า ๖๑.

^{๑๐} James L.Creighton, A guide book for involving citizens in community, (Creighton University, 2005), p. 7.

^{๑๑} John M.Cohen and Norman T, Rural – Development Participation : Concepts and Measures for Project Design,Implementation and valuation, (The Rural Development Committee Center for International Studies Cornell University, 1977), p. 56.

จากการศึกษาเอกสารต่างๆ พบได้ว่ากระบวนการมีส่วนร่วมมีนักวิชาการหลายๆท่านได้กล่าวไว้ ดังนี้

สมบุรณ์ อำพนพนารัตน์ ได้ให้ความหมายว่า กระบวนการวางแผนที่แท้จริงหรือ สมบูรณ์ จะต้องประกอบด้วยกระบวนการ ๔ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการวางแผน (Planning) ซึ่งประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญตัดสินใจกำหนดวิธีการใช้ทรัพยากรในการบริหาร และจัดการการใช้ทรัพยากรขั้นการใช้ประโยชน์.(Utilization).ประชาชน จะเข้ามามีบทบาทลักษณะของการควบคุม และเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งพาตัวเอง และขั้นการได้รับ ผลประโยชน์ (Obtaining Benefits) โดยประชาชนจะต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชน ในพื้นฐานที่เท่ากันติดตาม ประเมินผล ขั้นตอนการดำเนินงาน (Implementation) โดยประชาชน มีส่วนร่วม^{๑๒}

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมประชาชนทุกคนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการในการมีส่วนร่วมการรับผลประโยชน์ มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกัน และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

๒.๒.๓ รูปแบบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ ได้สรุปแนวความคิดเกี่ยวกับกรณีมีส่วนร่วม ซึ่งจำแนก ประเภทของการมีส่วนร่วมไว้ โดยมีรูปแบบต่างๆ คือ การจำแนกจากการพิจารณาถึงระดับการอาสา สมัครเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งมีทั้งการถูกบังคับและไม่ถูกบังคับการจำแนกตามวิธีการ ที่เข้าไปเกี่ยวข้อง ประกอบด้วยการมีส่วนร่วมโดยตรงและโดยอ้อม การจำแนกตามการเข้าไปเกี่ยวข้องกับขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการวางแผนการพัฒนา การจำแนกตามลักษณะขั้นขององค์การโดยพิจารณาจากโครงสร้างขององค์การ การจำแนกตามความเข้มข้นและความดีของสังคม และการจำแนกตามระดับการเข้ามามีส่วนร่วม ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งเสริม (สนับสนุน) ประกอบด้วยการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง ซึ่งจะส่งเสริมให้บุคคลมีความเอาใจใส่เข้าร่วมกิจกรรมกับองค์การบริหารส่วนตำบลหรือ อาจลงรับสมัครเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมด้านกฎหมาย เช่น การปฏิบัติตามกฎหมาย การเสียภาษีตามกฎหมาย เป็นต้น และการมีส่วนร่วมในด้านความร่วมมืออาจอยู่ในรูปของการสละแรงงาน เงิน การร่วมทำงาน การร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อพิจารณาสนับสนุนหรือคัดค้าน

^{๑๒} สมบุรณ์ อำพนพนารัตน์, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันไฟป่า : กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติเขาสามหลัน จังหวัดสระบุรี”, วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

๒. การมีส่วนร่วมในฐานะของผู้รับบริการ อาจกระทำในลักษณะการแก้ปัญหา หรือ ความเดือดร้อน รวมทั้งการทำหน้าที่สะท้อนภาพให้ผู้บริหารได้เห็นภาพของการบริการ ที่ประชาชน ได้รับ

๓. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ตรวจสอบ ซึ่งสามารถกระทำได้ในลักษณะต่างๆ เช่น ร่วม ตรวจสอบพฤติกรรมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ตรวจสอบแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบล ตรวจสอบการจัดทำข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่าย ตรวจสอบโครงการต่างๆการ เข้าร่วมฟังการประชุมสภา รวมทั้งการตรวจสอบการทำงานของฝ่ายบริหาร เป็นต้น^{๑๓}

สมพันธ์ เตชะอธิก ได้กล่าวไว้ว่า “การมีส่วนร่วมและการพึ่งตนเองของชาวบ้านว่า จำเป็นต้องเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มคิด แลกเปลี่ยนความคิดในโครงการต่างๆ การตัดสินใจทำหรือไม่ทำ และดำเนินการโดยคำนึงถึงผลประโยชน์และการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น เน้นการพึ่งตนเองเป็นหลักมากกว่าที่จะคิดถึงคนจากภายนอก^{๑๔}

นวลน้อย ตรีรัตน์และคณะ ได้ศึกษาถึงระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ ตรวจสอบการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความแตกต่างกันในหลายระดับและหลายเงื่อนไข ดังนี้

๑. ระดับเป็นฝ่ายรุก / ปฏิบัติตามข้อได้
๒. ระดับลงสมัครรับเลือกตั้ง
๓. ระดับการขอเอกสารต่างๆ
๔. ระดับการตรวจสอบผลงาน อบต. อย่างเป็นทางการ
๕. ระดับการประชุมเสนอแผนผ่านประชาคมหมู่บ้านและประชาคมหมู่บ้าน
๖. ระดับการตรวจสอบในลักษณะที่เป็นกรรมการตรวจรับงาน/กรรมการเปิดซอง^{๑๕}

๒.๒.๔ ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

^{๑๓} เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ, “การวิจัยการมีส่วนร่วมทางส่งเสริมการเกษตร”, รายงานวิจัย, (คณะ รัฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔), หน้า ๒๙๓.

^{๑๔} สมพันธ์ เตชะอธิก, *ไผ่ผืนเพื่อหมู่บ้าน*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เอ็ดดิสัน, ๒๕๓๑), หน้า ๖๓.

^{๑๕} นวลน้อย ตรีรัตน์และคณะ, *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการดำเนินงานของ องค์การบริหารส่วนตำบล*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต แห่งชาติ, ๒๕๔๓), หน้า ๓๙๗-๓๙๘.

๑. ช่วยปรับปรุงคุณภาพของการตัดสินใจให้ดีขึ้นเนื่องจากการช่วยกันระบุด้านหา ปัญหา และมีการพิจารณาทางเลือกในการพัฒนาจากผู้มีส่วนได้เสียโดยตรง
๒. ช่วยลดค่าใช้จ่ายและความล่าช้าในการปฏิบัติ เป็นการลดความขัดแย้งที่อาจ เกิดขึ้นได้ ภายหลังเกิดการยอมรับอย่างสูงต่อการตัดสินใจโดยกลุ่ม
๓. นำไปสู่การปฏิบัติได้ง่ายขึ้น ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของในการตัดสินใจเรื่อง นั้น ๆ เกิดความรู้สึกกระตือรือร้นที่จะช่วยปฏิบัติได้สมฤทธิ์ผลอย่างจริงจัง
๔. ส่งเสริมให้โครงการที่นำไปปฏิบัติมีความยั่งยืน ผู้มีส่วนร่วมจะเกิดความภาคภูมิใจ ต่อ ผลสำเร็จและจะปฏิบัติต่อไปเรื่อยๆ ขยายผลงานนั้นๆ ไปในอนาคต
๕. หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าอย่างรุนแรง ช่วยลดความรู้สึกต่อต้านเนื่องจากได้ แสดงออก ถึงความต้องการของตนหรือของกลุ่มออกไป
๖. ความเสี่ยงลดลง ทำให้ได้รับข้อมูลเพิ่มเติมและมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกัน
๗. เป็นการพัฒนา “ประชาสังคม”^{๑๖}

โดยทั่วไปแล้วกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการ อย่างเป็นขั้นตอนต่อเนื่องซึ่งก่อให้เกิดต้นทุนในการดำเนินการมากพอสมควร อย่างไรก็ตามข้อดีของ การมีส่วนร่วมคือก่อให้เกิดการผลิตนโยบายและบริการสาธารณะ ที่สอดคล้องกับความต้องการของ สาธารณชนเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดสรรทรัพยากรของสาธารณะให้สูงขึ้น โดยการมีส่วน ร่วมของประชาชนก่อให้เกิดประโยชน์ต่างๆ ดังนี้

๑. เพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ กระบวนการปรึกษาหารือกับสาธารณชนช่วย ให้เกิด ความกระจ่างในวัตถุประสงค์และความต้องการของโครงการหรือนโยบายนั้นๆ ได้อยู่เสมอสาธารณชน สามารถที่จะผลักดันให้เกิดการทบทวนข้อสันนิษฐานที่ปิดบังอยู่ ซึ่งอาจจะปิดบังไม่ให้ มองเห็น ทางออกที่มีประสิทธิภาพที่สุด
๒. ลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา โดยทั่วไปกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน อย่างเต็มรูปแบบมักจะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายและเสียเวลา แต่ในทางปฏิบัติแล้วการมีส่วนร่วมของ ประชาชนมาตั้งแต่ต้น สามารถที่จะลดความล่าช้าและลดค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งของ ประชาชนได้ การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถเกิดผลในการยอมรับอย่างสูงต่อการตัดสินใจโดย กลุ่มซึ่งมีส่วนได้ส่วนเสียในการตัดสินใจนั้นๆ

---

^{๑๖} กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย, สามแยกชาวบ้าน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานท้องถิ่น, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔-๑๖.

๓. การสร้างฉันทามติ โครงการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถที่จะสร้างข้อตกลงที่มั่นคงและยืนยาวและการยอมรับระหว่างกลุ่มซึ่งก่อนหน้านี้อาจจะมีความเห็นขัดแย้งกันคนละทางก่อนให้เกิดความเข้าใจระหว่างคู่กรณี ลดความขัดแย้งทางการเมืองและก่อให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจของรัฐ

๔. ความสำเร็จและผลในการปฏิบัติของโครงการ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้คนเรามีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของการตัดสินใจนั้น ตลอดจนรู้สึกกระตือรือร้นในการที่จะช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

๕. การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าหรือหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่รุนแรง ความขัดแย้งในโครงการอาจนำไปสู่การเป็นปฏิปักษ์อันยากที่จะแก้ไข กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดโอกาสที่คู่กรณีจะแสดงความต้องการของกลุ่มเขา และความห่วงกลัวที่ปราศจากความรู้สึกที่เป็นปฏิปักษ์การมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ต้นสามารถลดการเผชิญหน้ากันอย่างรุนแรงที่อาจจะเป็นไปได้ อย่างไรก็ตามก็ตีการมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ใช่ยาวิเศษมันไม่อาจ ที่จะละหรือกำจัดความขัดแย้งในทุกๆ กรณีได้^{๑๗}

สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น ต้องทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในชุมชนซึ่งจะเป็นผู้ริเริ่มการสร้างอันเป็นสิทธิเสรีภาพความต้องการสร้างอย่างแท้จริง ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม ช่วยเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ ลดค่าใช้จ่าย สร้างฉันทามติ หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า

๒.๓ ลักษณะของชุมชนน่าอยู่

สำหรับลักษณะของชุมชนน่าอยู่ ซึ่งมีผู้กำหนดลักษณะชุมชนน่าอยู่ตามความหมายที่ใช้ ซึ่งบางลักษณะก็กำหนดไว้คล้ายคลึงกัน แต่บางลักษณะก็จะแตกต่างกันออกไป ลักษณะของชุมชนน่าอยู่สามารถประมวลจากการศึกษาโครงการเมืองน่าอยู่ชุมชนน่าอยู่ได้

๑. ด้านกายภาพ

- ๑) สิ่งแวดล้อม ที่อยู่อาศัยมีคุณภาพ สะอาดและปลอดภัย
- ๒) มีผังเมืองและโครงสร้างที่แบ่งใช้ที่ดินและจัดสถานที่สาธารณะของชุมชน

๒. ด้านเศรษฐกิจ

---

^{๑๗} นवलน้อย ตรีรัตน์และคณะ, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล, หน้า ๓๘๐-๓๘๑.

- ๑) เศรษฐกิจของเมืองหลากหลาย มีชีวิตชีวาและสรรค์สร้างสิ่งใหม่ ๆ เสมอ
- ๒) มั่นคงทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน และสร้างกลุ่มอาชีพพึ่งตนเองได้

๓. ด้านสังคม

- ๑) ชุมชนเข้มแข็ง ช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทรไม่เอาัดเอาเปรียบ และมีระเบียบวินัย
- ๒) ชุมชนมีส่วนร่วม และตัดสินใจที่มีผลต่อชีวิตสุขภาพและความเป็นอยู่ของชุมชน
- ๓) มีความปลอดภัยในทรัพย์สิน ไม่มีอาชญากรรม
- ๔) มีบริการสาธารณสุข และการดูแลผู้ป่วยที่เหมาะสมและเข้าถึงบริการได้ทุกคน
- ๕) ประชาชนมีสุขภาพดี เจ็บป่วยน้อย
- ๖) มีการศึกษาที่ดี และมีงานทำ

๔. ด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ๑) ส่งเสริมการเชื่อมโยงกับอดีต มรดกทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย
- ๒) สร้างรูปแบบให้เป็นไปอย่างสอดคล้องและเสริมเอกลักษณ์ของเมืองหรือชุมชน
- ๓) มีความรู้สึกความเป็นชุมชน มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลายและรักษาไว้^{๑๘}

สรุปได้ว่า ลักษณะของชุมชนน่าอยู่นั้นมีองค์ประกอบทางด้าน กายภาพ มีสิ่งแวดล้อมที่ดี สะอาดและปลอดภัย มีผังเมืองที่ดี ทางด้านเศรษฐกิจ สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน และสร้างกลุ่มอาชีพให้พึ่งตนเองได้ ทางด้านสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูล มีวินัย มีส่วนร่วม มีความปลอดภัย มีบริการสาธารณสุขที่เหมาะสม ด้านสิ่งแวดล้อม มีความสะอาดสวยงาม และปราศจากมลพิษ และด้านการบริหารจัดการ การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ ตรวจสอบได้ และถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

---

^{๑๘} สำนักงานคณะกรรมการสร้างการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *เมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [http://www.nesdb.go.th/Interesting menu/City/rightbar new.html](http://www.nesdb.go.th/Interesting%20menu/City/rightbar%20new.html) [๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๗].

๒.๔ แนวคิดทฤษฎีและหลักการการดำเนินชีวิต

การดำเนินชีวิตนั้น จำเป็นต้องมีการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อจะได้สร้างตนเองให้สามารถปฏิบัติหน้าที่กิจกรรมได้อย่างปกติสุข และยังได้ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นผู้อยู่ใต้อิทธิพลอันยิ่งยงยิ่งด้วย นับเป็นการปฏิบัติที่ไม่เสื่อมถอย ทำตนให้ตั้งอยู่ในศีลเป็นเบื้องต้นก่อน รู้จักวิธีคุ้มครองรักษาอินทรีย์ รู้จักประมาณในการบริโภค และรู้จักเพิ่มพูนสั่งสมบำเพ็ญความเพียร^{๑๙} เป็นต้น เพื่อทำตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี เพราะถ้ายังไม่สิ้นกิเลสอาสวะ มนุษย์ก็จำเป็นต้องสร้างตน จนกระทั่งบรรลุถึงปรมาตมประโยชน์สูงสุด^{๒๐} คือ ความหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง จากความเป็นปุถุชนสู่อริยะชน ซึ่งสามารถสละโลกียวิสัยเสียได้แล้วยอมไม่มาเกิดสู่ภพใด ๆ อีกต่อไป จัดเป็นผู้สร้างตนดีแล้ว และเป็นแสงสว่างของตน^{๒๑} คือ สร้างที่พึ่งถาวรอย่างใด ๆ ก็ที่พึ่งอันหาได้ยากนี้ ทำให้ไม่ได้เลย

๒.๔.๑ ความหมายการดำเนินชีวิต

ความหมายของการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนา หมายถึง ความเป็นไปของชีวิตตามหลักพุทธศาสนาด้วยการประพฤติปฏิบัติต่อชีวิตอันประกอบด้วยความประพฤติและการปฏิบัติทั้งในทางกาย ทางวาจา และทางใจ ต่อตนเองและสังคม ที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องด้วยการดำเนินชีวิต ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือการดำเนินชีวิตที่เป็นกุศลกรรม มีผลที่ได้รับคือ ความสุข ทั้งในโลกนี้และในโลกหน้า และการดำเนินชีวิตที่เป็นอกุศลกรรม คือการดำเนินชีวิตในทางที่ชั่ว มีผลที่ได้รับคือ ทุกข์ ทั้งในโลกนี้ และในโลกหน้า นั่นเอง

เพราะฉะนั้น“การดำเนินชีวิต” จึงหมายถึง ความเป็นไปของชีวิตคือ การประพฤติและการปฏิบัติต่อชีวิตอันประกอบด้วยความประพฤติและการปฏิบัติทั้งในทางกาย ทางวาจา และทางใจ ต่อตนเองและสังคม ที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องด้วยการดำเนินชีวิต ซึ่งการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนานั้นจะต้องเกี่ยวข้องกับกรรมดีและกรรมชั่วจึงสามารถแบ่งการดำเนินชีวิตออกได้เป็น ๒ ทาง คือ^{๒๒}

^{๑๙} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๗/๖๐ - ๖๒.

^{๒๐} พุ.จ. (บาลี) ๓๐/๖๗๓/๓๓๓.

^{๒๑} คณาจารย์แห่งโรงพยาบาลเสียมเขียง, พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑ ฉบับมาตรฐาน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เสียมเขียง, ๒๕๓๕), หน้า ๑.

^{๒๒} สุจิตรา รัตนัน, ศาสนาเปรียบเทียบ, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

๑) การดำเนินชีวิตในทางที่ดี หรือเรียกว่า การดำเนินชีวิตในทางกุศลกรรม การดำเนินชีวิตของผู้ที่ประกอบไปด้วยกรรมหรือการกระทำในทางกาย วาจา และใจที่ดี สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นมาได้ โดยอาศัยจิตสำนึกที่ดีภายใน ดังกล่าวไว้ในเรื่องของจริยธรรมในพุทธศาสนาว่าการดำเนินชีวิตต้องอาศัยจริยธรรมที่สอดคล้องกับความเป็นธรรมชาติ ๓ ระดับ คือ ระดับต้น ได้แก่ ศีล ๕ ระดับกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ และระดับสูง ได้แก่ อริยมรรคที่มีองค์ ๘ ประการ การดำเนินชีวิตที่เป็นกุศลกรรมจึงได้แก่ การสร้างกรรมดีในระดับต่างๆ เหล่านี้ ในทางกาย วาจา และใจ ที่ดีจะต้องเป็นไปด้วยความสุจริตและชอบธรรม ที่มีกุศล ๓ อย่างภายในเป็นสิ่งสำคัญคือ ความไม่โลภ ไม่โกรธ และไม่หลง^{๒๓}

๒) การดำเนินชีวิตในทางที่ไม่ดี หรือเรียกว่า การดำเนินชีวิตในทางอกุศลกรรม

การดำเนินชีวิตที่เป็นไปในทางที่เป็นตรงกันข้ามกับการดำเนินชีวิตในประเภทแรก กล่าวคือ มีการดำเนินชีวิตที่ประกอบไปด้วยการทุจริตทั้งในทางกาย ทางวาจา และในทางใจ ที่เกิดจากความโลภ อยากได้ เห็นแก่ได้ ดิ้นรนเพื่อมีสิทธิเหนือสิ่งของผู้อื่น มีความโกรธ คิดประทุษร้ายเขา จิตเดือดพล่าน โหดร้าย หมายทำร้ายผู้อื่นให้ถึงเจ็บและตาย และมีความหลง ไม่รู้จริง หลงผิด ไม่รู้แจ้ง เห็นจริงตามข้อมูลหรือข้อเท็จจริง เมื่อมีลักษณะภายในจิต ๓ ประการ มากขึ้นแล้ว ก็จะแสดงพฤติกรรมออกมาทางความประพฤติหรือปฏิบัติที่ชั่วช้า ไม่ดีงามต่างๆ คือความชั่วทางกาย ทางวาจา และทางใจ เช่น มีการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ผู้อื่น ประพฤติผิดในกามชอบกล่าวคำเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพื่อจ้อ เพ่งเล็งอยากได้ของเขา มีจิตพยาบาท มีความเห็นที่เป็นมิจฉาทิฎฐิ

สรุปได้ว่า ความหมายของการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนา หมายถึง ความเป็นไปของชีวิตตามหลักพุทธศาสนาด้วยการประพฤติปฏิบัติต่อชีวิตอันประกอบด้วยความประพฤติและการปฏิบัติทั้งในทางกาย ทางวาจา และทางใจ ต่อตนเองและสังคม ที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องด้วยการดำเนินชีวิต ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือการดำเนินชีวิตที่เป็นกุศลกรรม มีผลที่ได้รับคือ ความสุขทั้งในโลกนี้และในโลกหน้า และการดำเนินชีวิตที่เป็นอกุศลกรรม คือการดำเนินชีวิตในทางที่ชั่ว มีผลที่ได้รับ คือ ทุกข์ ทั้งในโลกนี้ และในโลกหน้า นั้นเอง

๒.๔.๒ ประเภทการดำเนินชีวิต

การดำเนินชีวิตของมนุษย์ในโลกนี้ แม้ว่าจะมีหลากหลาย ซึ่งเป็นไปตามวัฒนธรรมในประเทศที่ตนได้อยู่อาศัย และพื้นฐานทางความรู้และความเชื่อทางศาสนาที่ตนเองนับถืออยู่ก็ตาม แต่เมื่อกล่าวถึงชีวิตในการดำเนินไปของทุกๆ ชีวิตแล้ว ย่อมมีพื้นฐานในความปรารถนาที่ไม่แตกต่างกัน

^{๒๓} วศิน อินทสระ, พุทธจริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓.

นั่นคือ ปราศจากความทุกข์ และไม่ต้องการทุกข์ ดังนั้นวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์เราทุก ๆ คนในโลกนี้ การดำเนินชีวิตของผู้ครองเรือน ของคฤหัสถ์ หรือ ของฆราวาสนั้น มีความหมายอย่างเดียวกันคือ ผู้ที่ยังต้องการข้องเกี่ยวอยู่ในโลก ยังต้องการแสวงหาความสุขที่เป็นของชาวโลกคือ ชื่อเสียงเงินทอง ลาภยศ และสรรเสริญอยู่ในเมื่อความจริงของโลกก็ยังมีบุคคลเช่นนี้อยู่ เพราะเป็นธรรมดาของโลกมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ส่วนใหญ่เมื่อเกิดมาแล้วสู่โลกนี้ ต่างก็มีความต้องการที่จะมีสิ่งเหล่านี้ คือปราศจากความทุกข์ ความร่ำรวยยินดีใน รูป รส กลิ่น เสียง โภกฐิ์พพะ และธรรมารมณ์ อันเป็นที่พึงปรารถนา เมื่อความจริงของโลกอีกด้านหนึ่งยังเป็นเช่นนี้ การปรารถนาในสิ่งที่เรียกว่า ความสุขชาวโลก หรือผู้ที่ครองเรือนนั้น ไม่ได้สมหวังแก่ทุกคนเพียงแค่นี้หรือปรารถนาเอา แต่ต้องดิ้นรนแสวงหา จึงจะสามารถมีตามที่ตนเองปรารถนาได้ แม้ดิ้นแล้วก็ยังไม้อาจที่จะสมหวังดังใจได้ในทุกรายไป ดังนั้นมุกกลับของความจริงที่กล่าวถึงนั้นก็คือ ความสมหวัง กับความผิดหวัง หรือ ความสุข กับความทุกข์ นั้นเอง ในหนังสือธรรมและชีวิต ของวศิน อินทสระ ได้แบ่งหลักการดำเนินชีวิตของผู้ครองเรือนตามสภาพของสังคมที่สามารถเห็นได้ชัดเจนเช่นในปัจจุบัน ออกเป็น ๒ ประเภท คือ^{๒๔}

๑. ในระดับครอบครัว ที่จะต้องดำเนินชีวิตโดยอาศัยหลักฆราวาสธรรม เป็นเครื่องมือดำเนินชีวิตเป็นพื้นฐานของผู้ครองเรือนที่ดี ที่จะเกื้อหนุนธรรมอื่นๆ ให้เจริญงอกงามติดตามมาได้เช่น การเป็นบิดา มารดา สามี ภรรยา หรือเป็นบุตรเป็นธิดาที่ดี ก็รู้จักบุญคุณบิดาและมารดาและตอบแทนท่าน รู้จักเป็นคนขยันหมั่นเพียรในการแสวงหาทรัพย์โดยซื่อสัตย์และสุจริต และสร้างฐานะที่ดีเป็นปรีกแผ่นแก้วศสกุล มีศรัทธา มีศีล มีจาคะ มีปัญญา ฯลฯ

๒. ในระดับสังคม ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลภายนอก ในฐานะต่างๆ เช่นเป็นนักปกครองเป็นผู้บริหารงาน เป็นมิตรกัน หรือเป็นเพื่อนร่วมงานกัน การดำเนินชีวิตของผู้ครองเรือนในส่วนนี้จึงต้องเป็นผู้รู้จักประมาณตนเองในการแสดงออก ประมาณในการใช้วาจา เพื่อให้เหมาะสมแก่บุคคลในฐานะต่างๆ และรู้จักการเลือกคบมิตรที่ดี รู้จักหลีกเลี่ยงอบายมุข และหลีกเลี่ยงการคบคนพาล คนชั่วทั้งหลาย ซึ่งถือว่าเป็นอันตรายมากสำหรับการดำเนินชีวิตของผู้ครองเรือน หากเป็นผู้บริหารจะต้องทำตนให้เป็นคนเที่ยงตรงไม่มีอคติลำเอียง ไม่มัวเมาหมกมุ่นบริโภคโภคโคกะไม่ติดอบายมุข เป็นคนที่น่าเชื่อถือ น่าไว้วางใจ เป็นต้น

สรุปได้ว่า การดำเนินชีวิตของผู้ครองเรือน นั้นจะต้องประกอบด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่นำมาเป็นแนวทาง เป็นคุณธรรมในการปฏิบัติตามหน้าที่ของตนในทางสังคมซึ่งคนหนึ่งในสังคมนั้นมีหลายหน้าที่จะต้องปฏิบัติแล้วแต่จะปฏิบัติต่อใครในสังคมนั้น

^{๒๔} วศิน อินทสระ, *ธรรมและชีวิต*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: กมลการพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๑-๔๒.

๒.๔.๓ ลักษณะการดำเนินชีวิต

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก กล่าวไว้ในหนังสือธรรมดุษฎี ถึงการดำเนินชีวิตตามพระพุทธศาสนาว่ามีเพียง ๓ ชั้น ๓ ระดับ คือ ๑) พื้นฐาน ที่อยู่ในระดับของศีล ๒) ชั้นกลาง อยู่ในระดับของการฝึกสมาธิ ๓) ชั้นสูงอยู่ในระดับของการฝึกปัญญาให้แก่กล้า จนหลุดพ้นอวิชชา ตัณหาและอุปาทาน^{๒๕} ซึ่งใน ๓ ระดับ มุ่งหวังเป้าหมายการบรรลุประโยชน์ของการดำรงชีวิตอยู่ในโลกนี้ ๓ ลักษณะ ได้แก่ (อัตถะ ๓)

๑) ทิฐิธัมมิกัตถะ คือประโยชน์ในปัจจุบันที่เป็นขั้นพื้นฐานของชีวิต อันได้แก่ การมุ่งแสวงหาทรัพย์ภายนอก และทรัพย์ภายใน คือ ทรัพย์เงินทอง และทานบารมีธรรมต่าง ๆ

๒) สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์ในภายหน้า หรือประโยชน์ชั้นสูงอย่างหนึ่งอันได้แก่ การแสวงหาความเจริญก้าวหน้าของจิตใจด้วยคุณธรรม มีศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา เป็นต้น

๓) ปรมัตถะ คือ ประโยชน์อย่างยิ่งหรือประโยชน์ชั้นสูงสุดอันได้แก่ จุดมุ่งหมายขั้นสุดท้ายที่ชีวิตควรจะไปถึง คือรู้ว่ชาติ ชรา พยาธิ มรณะ เป็นทุกข์และทุกข์นี้เป็นสิ่งที่เวียนว่ายไม่รู้จักที่สิ้นสุด มีกฎของไตรลักษณ์ ชันธ ๕ ปฏิจจ-สมุปบาท อริยสัจ^{๒๖}

จากเนื้อหาที่กล่าวข้างต้น สามารถที่พิจารณาเห็นคำตอบของลักษณะของการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนา ๓ ลักษณะคือ

๑) ลักษณะการดำเนินชีวิตเพื่อประโยชน์ปัจจุบัน (ทิฐิธัมมิกัตถะ) หมายถึง ประโยชน์ที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นขั้นต้น เป็นปกติของมนุษย์ธรรมดาที่มุ่งหมายอยู่ในโลกนี้ ด้วยการแสวงหาทรัพย์ เกียรติยศ คู่ครองที่ดี ด้วยอาศัยความเพียร สติปัญญาแสวงหาในทางที่ชอบธรรม รู้จักการปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านี้ในทางที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุข ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ซึ่งเป็นลักษณะความสุขของคฤหัสถ์ เรียกว่า กามโมคิสุข หรือคิหิสุข อันได้แก่

(๑) การแสวงหาทรัพย์ภายนอก โดยมีหลักการปฏิบัติตนประกอบด้วย (๑)มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพทำงาน (๒) รู้จักการรักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้ให้ปลอดภัย (๓) คบหาคนดีเป็นมิตร (๔) เลี้ยงชีวิตด้วยความพอดี รู้จักการใช้จ่ายและประหยัดเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น ดำเนินชีวิตตามฐานะแห่งสภาพของความเป็นอยู่ที่เหมาะสม คือ เลี้ยงชีวิตแต่พอดี มิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือยจนเกินกำลังความสามารถของตนเอง ประหยัดและเก็บออมเป็น ด้วยหลักการคือ ใช้ในการเลี้ยงชีพ ๑ ส่วน ใช้ดำเนินในกิจการงาน ๒ ส่วน และเหลือเก็บไว้ ๑ ส่วนนอกจากนั้นยังต้องรู้จักเลือก

^{๒๕} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, **ธรรมดุษฎี**, (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๖๑.

^{๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๒.

สิ่งที่เกื้อกูลให้ทรัพย์ตั้งอยู่ได้นาน เช่น การรู้จักหาเพิ่มเติมไม่สร้างหนี้สิน ประกอบการทำงานที่ไม่มีโทษ และนำทรัพย์ที่หามาได้โดยสุจริตเหล่านั้นไปเลี้ยงบิดา มารดา ภรรยา บุตร และคนในปกครอง,มิตรสหายและผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุข รู้จักทำบุญอุทิศให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ เพื่อบำรุงพระสงฆ์อันเป็นการรักษาศาสนา

(๒) การแสวงหาทรัพย์ภายใน ได้แก่ การรู้จักแสวงหาบุญกุศลต่าง ๆ การรักษาศีล ประพฤติธรรมเพื่อความก้าวหน้าในคุณค่าภายในที่จะยกระดับของจิตใจให้สูงขึ้น เช่น ๑) มีฆราวาสธรรม ๔ ได้แก่ สัจจะ ความจริงใจ ความซื่อสัตย์ จริใจต่อกัน, ทมะคือ การบังคับตน ปรับปรุงตน การข่มใจตน, ขันติ ความอดทน อดกลั้น, จาคะ คือ การเสียสละแบ่งปัน ช่วยเหลือกัน ๒) มีศีล ๕ คือ เว้นจากฆ่าสัตว์, เว้นจากการลักทรัพย์, เว้นจากประพฤติผิดในกาม, เว้นจากกล่าวคำเท็จ คำหยาบ คำส่อเสียด คำเพ้อเจ้อ, เว้นจากดื่มสุราเมรัยยาเสพติดให้โทษ ๓) มีอิทธิบาท ๔ ได้แก่ ฉันทะ มีใจรักพอใจในสิ่งที่ทำด้วยความข้มแข็งและอดทน, วิริยะ พากเพียร ขยันมั่นประกอบ, จิตตะ เอาใจฝึกฝน ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ, วิมังสา การใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ๔) มีธรรมที่ควรจดเว้น คือ ความเป็นนักเลงผู้หญิง, ความเป็นนักเลงสุรา, ความเป็นนักเลงการพนัน, การคบคนชั่วเป็นมิตร เสพสุราของมีนเมา, เทียวกลางคืน, เทียวดูการละเล่น, เล่นการพนัน, คบคนชั่วเป็นมิตร, เกียจคร้านไม่ทำงาน

๒) ลักษณะการดำเนินชีวิตเพื่อประโยชน์เบื้องต้น (สัมปรายภักตละ) หมายถึง ประโยชน์ในภายหน้าหรือ ประโยชน์ขั้นสูงอย่างหนึ่งในด้านคุณค่าของชีวิตภายใน เพื่อเป็นหลักประกันของชีวิตในอนาคตและภพหน้า คือความเจริญก้าวหน้าของจิตใจด้วยคุณธรรม มีศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา เป็นผู้ดำรงตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม มุ่งแสวงหาอริยทรัพย์ เพื่อความก้าวหน้า และเรียนรู้ศึกษาในกฎของธรรมชาติที่เป็นจริง เช่น กฎของไตรลักษณ์ กฎของกรรม อริยสัจ ๔ เพื่อปลูกฝังให้จิตใจข้มแข็ง มั่นคงในประโยชน์จากการที่ได้เรียนรู้ความจริงนำไปเสริมสร้างปัญญาให้แจ่มชัดในความจริงของชีวิตยิ่งขึ้น โดยเฉพาะกฎของความเป็นจริงตามธรรมชาติ ในเรื่องกรรม ผลของกรรม และกฎของกรรม

๓) ลักษณะการดำเนินชีวิตเพื่อประโยชน์สูงสุด (ปรมัตถะ) หมายถึง ประโยชน์สูงสุดหรือประโยชน์ที่เป็นสาระแท้ของชีวิต ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายขั้นสุดท้ายที่ชีวิตควรจะต้องเข้าถึงพระพุทธเจ้าทรงชี้ให้เห็นว่า ชาติ ชรา พยาธิ มรณะ เป็นทุกข์ และทุกข์นี้เป็นสิ่งที่เวียนว่ายไม่รู้จบที่สิ้นสุด ทำให้เกิดเบื่อหน่ายในทุกข์แล้วหาทางหนีจากทุกข์นั้น ระดับนี้ พระพุทธเจ้าทรงสอนปรมัตถธรรม อันประกอบด้วยธรรมะต่าง ๆ เช่นกฎของไตรลักษณ์ ชั้น ๕ ในการดำเนินชีวิตในขั้นสูงสุดนี้ เป็นลักษณะการดำเนินชีวิตขั้นสุดท้าย คือการรู้แจ้งในความจริงของธรรมชาติต่าง ๆ เช่น วงจรการเกิดและการตายของชีวิต ที่มีความสัมพันธ์ตามกฎของธรรมชาติ ที่เรียกว่า “สังสารวัฏ” และสิ่งอื่น ๆ ที่อาศัยการเกิดของธรรม หรือกล่าวโดยสรุปได้ว่า ในการดำเนินชีวิตขั้นปรมัตถะนั้น คือการดำเนินชีวิตเพื่อการเข้าถึงธรรมชาติ คือนิพพาน

สรุปได้ว่า ลักษณะการดำเนินชีวิตตามหลักทางพุทธศาสนา มี ๓ ระดับคือ ระดับพื้นฐาน อยู่ในระดับศีล ระดับกลาง อยู่ในระดับการฝึกสมาธิ ระดับขั้นสูง อยู่ในระดับการฝึกปัญญาเพื่อเข้าถึงประโยชน์ทั้งสาม คือ ประโยชน์ในปัจจุบันที่เป็นขั้นพื้นฐานของชีวิต ประโยชน์ในภายหน้า หรือประโยชน์ขั้นสูงอย่างหนึ่งอันได้แก่ การแสวงหาความเจริญก้าวหน้าของจิตใจด้วยคุณธรรม มีศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา เป็นต้น ประโยชน์อย่างยิ่งหรือประโยชน์ขั้นสูงสุดอันได้แก่ จุดมุ่งหมายขั้นสุดท้ายการเข้าถึงธรรมชาติ คือนิพพาน

๒.๕ แนวคิดการสร้างชุมชนน่าอยู่ในพระพุทธศาสนา

ความน่าอยู่ของชุมชนเป็นสิ่งที่แต่ละชุมชนจะเป็นผู้กำหนด ดังนั้น ความหมายของชุมชนน่าอยู่ จึงมีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลาย บางแห่งให้ความหมายในลักษณะของผลลัพธ์หรือผลกระทบ บางแห่งให้ความหมายในเชิงของกระบวนการ ในระยะแรกของการดำเนินการโครงการเมืองน่าอยู่ ส่วนใหญ่จะใช้ความหมายขององค์การอนามัยโลก ที่ได้ให้ความหมายไว้ว่า เมืองน่าอยู่ หมายถึง เมืองที่มีการสร้างสรรค์และปรับปรุงสิ่งแวดล้อมทั้งด้านกายภาพและสังคมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการขยายแหล่งทรัพยากรของชุมชนโดยให้ประชาชนในชุมชนนั้นมีส่วนร่วม และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เกี่ยวกับการทำวิถีทางของชีวิต เพื่อให้ได้ศักยภาพหรือคุณภาพชีวิตที่ดีที่สุด สำหรับประเทศไทยเมื่อมีการกำหนดนโยบายเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ไว้ในแผนสร้างเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ แล้ว สำนักงานคณะกรรมการสร้างเมืองแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานภายในสำนักงานคณะกรรมการสร้างเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ประมวลความคิดที่มีผู้ศึกษาไว้และสรุปความหมายว่า (สำนักงานคณะกรรมการสร้างเมืองแห่งชาติ, ๒๕๔๓)เมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ หมายความว่า ชุมชนที่อยู่อาศัยทั้งในเขตเมือง และชนบทที่มีสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตที่ดี มีสังคมที่เอื้ออาทร มีชุมชนเข้มแข็ง มีความสะดวกสบายปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีระบบเศรษฐกิจดี มั่นคง มีวัฒนธรรมและจิตวิญญาณเป็นเอกลักษณ์ของเมืองและชุมชน

ความหมายของสำนักงานคณะกรรมการสร้างเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาตินี้ เป็นความหมายที่หน่วยงานภาครัฐได้นำไปใช้ในการสร้างเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ที่อยู่ในหน้าที่ความรับผิดชอบ สำหรับการศึกษาคั้งนี้จึงใช้ความหมายดังกล่าว นอกจากนี้ต้องมีการศึกษา ความหมายของชุมชนน่าอยู่ ตามการรับรู้ของคนในชุมชนประกอบด้วย เพราะความน่าอยู่จะต้องเป็นไปตามการรับรู้ของคนในชุมชนว่า จะต้องมีความน่าอยู่อย่างใดจึงจะดีสำหรับการอยู่อาศัย

การสร้างที่เน้นความจำเริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเพียงมิติเดียวทำให้เกิดช่องว่างของการกระจายรายได้ระหว่างคนที่อยู่ในภาคอุตสาหกรรม และภาคเกษตรกรรมมีสูงขึ้น ทำให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมสู่ภาคอุตสาหกรรม จนก่อให้เกิดสภาพของชุมชนในชนบทล่มสลาย การสร้างตามแนวคิดกระแสหลักนี้ก่อให้เกิดปัญหาในด้านต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาทางด้าน

จริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมและในท่ามกลางความตึงตันของการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการสร้างตามแบบแผนของตะวันตกนี้ ก็ได้มีนักคิดต่าง ๆ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างที่เน้นความเป็นตะวันออก คือการที่จะต้องสร้างด้านจิตใจและวัตถุไปพร้อม ๆ กัน ดังที่พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) กล่าวไว้ว่า^{๒๗} เป้าหมายของการสร้างคือการปลดปล่อยตนเองให้พ้นจากความทุกข์ทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยการให้ความสำคัญกับความสุขทางจิตใจอันเกิดจากความมีอิสรภาพที่พึ่งตนเองได้และความเข้มแข็งของบุคคลและสังคม ซึ่งเป็นเครื่องชี้ให้เห็นระดับของการสร้างประการหนึ่งในบรรดาตัวชี้วัด ๔ ประการ คือ

๑. สร้างกาย มีการสร้างทางกายภาพ อันได้แก่ มีร่างกายแข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ไม่ขาดอาหาร มีเสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ยาบรรเทาโรค มีสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคมที่ดี

๒. สร้างศีล มีการสร้างด้านระเบียบ กฎเกณฑ์ กฎหมายอันเป็นกติกาในการอยู่ร่วมกันในสังคมที่ให้ความสงบสุข เป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย สามารถจัดข้อขัดแย้งและจัดสรรผลประโยชน์ได้อย่างยุติธรรม โดยเฉพาะเป็นกติกาที่อยู่ในจิตสำนึกของผู้คนที่เรียกว่าเป็นการสร้างสังคม

๓. สร้างจิต มีการสร้างจิตใจ ด้วยการฝึกอบรมจิตใจให้สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติทั้ง ๓ ด้าน คือ คุณภาพจิต สมรรถภาพจิต และสุขภาพจิต

๓.๑ คุณภาพจิต เป็นจิตที่มีพื้นฐานที่ดี อันได้แก่ มีเมตตา มีความรัก ความเป็นมิตร ความปรารถนาประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น มีความกรุณา มีใจเสียสละแบ่งปันมีน้ำใจเพื่อแผ่อบอ้อมอารี

๓.๒ สมรรถภาพจิต เป็นจิตที่มีความสามารถ เนื่องจากถูกฝึกให้มีสติความพากเพียรสู้งาน มีความอดทนมีสมาธิแน่นแน่ว มีสัจจะเอาจริงเอาจังมีความเด็ดเดี่ยวต่อปณิธานและอุดมการณ์ในใจ

๓.๓ สุขภาพจิต เป็นจิตที่มีสุขภาพดี มีจิตใจเป็นสุข สดชื่น ร่าเริง เบิกบาน ปลอดโปร่ง สงบ ผ่องใส ไม่ขุ่นมัว

๔. สร้างปัญญา มีการสร้างปัญญา อันได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในศิลป์และศาสตร์ต่าง ๆ อย่างไม่มีอคติ มีความรู้ความเข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริงรู้เท่าทันธรรมดาของสังขารคือโลกและชีวิต ถึงขั้นทำจิตให้เป็นอิสระหลุดพ้นจากความทุกข์โดยสมบูรณ์

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส ภิกขุ) ได้เสนอแนวคิด เพื่อแก้ปัญหาและสร้างสังคมที่เกิดจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์เป็นพื้นฐาน สมาชิกของสังคมทุกคนต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนให้

^{๒๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรม จำกัด, ๒๕๓๗), หน้า ๗๙-๘๑.

ถูกต้อง เพื่อส่วนรวมโดยอาศัยพุทธธรรมเป็นแนวทางเพื่อขจัดความเห็นแก่ตัว เช่น พ่อค้าก็ปฏิบัติหน้าที่ของตนในการค้าขายอย่างสุจริต ไม่เอาเปรียบลูกค้า และไม่หลอกหลวงลูกค้า ผู้ปกครองก็ปกครองตามหน้าที่ของตนโดยให้ความยุติธรรมแก่ประชาชนและไม่เอาเปรียบประชาชน^{๒๘} เป็นต้น

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์^{๒๙} กล่าวว่า เมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทางความคิด และความอัปยศของการสร้างตามแบบจำลองของตะวันตก ผลักดันให้หลายกลุ่มหวนไปหาปรัชญาตะวันออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งพุทธปรัชญาในบางประเทศ ได้มีการนำเอาแนวความคิดบางอย่างของพุทธปรัชญามาประยุกต์ใช้ในการสร้างสังคมที่ต้องเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมหลายมิติ คือ

๑. การสร้างต่ออาศัยวัฒนธรรมพื้นฐานของตนเอง โดยนำเอาพุทธปรัชญามาปรับปรุงใช้ให้เกิดประโยชน์ในการสร้างชุมชนในชนบท

๒. การสร้างโดยการปฏิบัติวัฒนธรรม หมายถึง การปฏิเสฐวัฒนธรรมแบบทุนนิยม เช่น การบูชาวัตถุ การลุ่มหลงความเจริญในเทคโนโลยี และอุตสาหกรรม รวมทั้งวัฒนธรรมแห่งการบริโภคทั่ว ๆ ไป เป็นต้น วัฒนธรรมแบบนี้ทำให้นักุศลหลังล้มความหมายของชีวิตอย่างสิ้นเชิง

๓. ความหลากหลายของภูมิปัญญาชาวบ้านและวัฒนธรรมพื้นบ้าน จะเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

๔. สิ่งที่เราได้จากความหมายใหญ่ของการสร้างแบบพุทธ คือ “จริยธรรมในการสร้าง” จริยธรรมเป็นเรื่องที่จะบอกเราว่า อะไรเป็นสิ่งที่ดีงาม อะไรเป็นสิ่งชั่วร้าย นอกจากนี้จริยธรรมยังบอกเราอีกด้วยว่า อะไรควรทำ และเราควรทำอย่างไร เพื่อที่จะให้สังคมและชีวิตของมนุษย์อยู่ในสภาพที่ดีงาม

สรุปได้ว่า แนวคิดการสร้างชุมชนน่าอยู่ในพระพุทธศาสนานั้นมีเป้าหมายของการสร้างคือการปลดปล่อยตนเองให้พ้นจากความทุกข์ทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยการให้ความสำคัญกับความสุขทางจิตใจอันเกิดจากความมีอิสรภาพที่พึ่งตนเองได้และความเข้มแข็งของบุคคลและสังคมด้วยการสร้างกาย สร้างศีล สร้างจิต และสร้างปัญญา เพื่อแก้ปัญหาและสร้างสังคมที่เกิดจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์เป็นพื้นฐาน สมาชิกของสังคมทุกคนต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ถูกต้อง เพื่อส่วนรวมโดยอาศัยพุทธธรรมเป็นแนวทางเพื่อขจัดความเห็นแก่ตัวโดยอาศัยวัฒนธรรมพื้นฐานของ

^{๒๘} พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส ภิกขุ), **รากฐานที่มั่นคงแห่งความเป็นมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๒๑).

^{๒๙} ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์และคณะ, **วิธีวิทยาการศึกษาสังคมไทยวิถีใหม่แห่งการสร้าง**, (กรุงเทพมหานคร: เอ็ดดิสัน เพรสโปรดักส์การพิมพ์, ๒๕๓๓), หน้า ๒๑.

ตนเอง โดยนำเอาพุทธปรัชญามาปรับปรุงใช้ให้เกิดประโยชน์ในการสร้างชุมชนในชนบทให้เป็นสังคมที่น่าอยู่

๒.๖ หลักการสร้างชุมชนน่าอยู่ในพระพุทธศาสนา

ในการดำเนินชีวิตของของมนุษย์อาศัยความเชื่อและทัศนะต่างๆ ตามที่ตนมี หรือความเชื่อที่ศนาคติที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษในการดำเนินชีวิต ซึ่งการดำเนินชีวิตย่อมมีความแตกต่างกันไป ในสังคมตามหลักพุทธศาสนาก็เช่นกัน ย่อมที่จะมีการดำเนินชีวิตในสังคมของตนโดยอาศัยทัศนะความเชื่อที่มีกล่าวไว้ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่ยึดถือเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติว่าดีงามถูกต้อง เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น โดยเน้นไปที่การสร้างดังต่อไปนี้

๒.๖.๑ การสร้างชุมชนน่าอยู่ด้านกาย

๑. ความหมายในการพัฒนากาย คือ สร้างอินทรีย์ ๖ การพัฒนากาย ในความหมายที่แท้จริง ก็คือ การพัฒนาอินทรีย์ ได้แก่ การใช้อินทรีย์ ๖ ภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ซึ่งเป็นสิ่งที่ใช้สำหรับสัมผัส หรือเป็นทางเชื่อมต่อกับโลกภายนอก (คือ อินทรีย์ภายนอก ๖) ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อารมณ์ที่ใจรับรู้ เปิดช่องทางที่เข้าไปสัมผัสกับสภาพแวดล้อมทางวัตถุ และทางธรรมชาติทั้งหมด ในการฝึกสร้างกาย หรือฝึกสร้างอินทรีย์นั้น การสร้างกายจึงเป็นการการสร้างอินทรีย์ คือ ฝึกให้มีอินทรีย์สังวร ได้แก่ ความสำรวมอินทรีย์ ๖ เพื่อเป็นเครื่องมือให้เกิดความแข็งแกร่งของศีล ความประพฤติ เพื่อสนับสนุนจิตให้มีพลังงานที่มั่นคงและเป็นทางให้เจริญปัญญาอีกด้วย ในมหาอัสสุปุสูตร พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่าเป็นกิจที่ควรทำให้ยิ่งขึ้นไป ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า

“เธอทั้งหลายควรสำเหนียกอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักเป็นผู้คุ้มครองทวารแล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย เห็นรูปทางตาแล้วไม่รวบถือ ไม่แยกถือ จักปฏิบัติเพื่อความสำรวมจักขุนทรีย์ ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้ว ก็จะเป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรม คือ อภิขมาและโทมนัสครอบงำได้ จักรักษาจักขุนทรีย์ถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์...ฟังเสียงทางหู.. ฯลฯ รู้ธรรมทางใจ..”^{๓๐}

สรุปได้ว่า การสร้างชุมชนน่าอยู่ด้านกาย (กายภาวนา) คือ การสร้างอินทรีย์ ๖ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่งเป็นสิ่งเชื่อมต่อกับอารมณ์ทั้ง ๖ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อารมณ์ที่ใจรับรู้ การสร้างอินทรีย์ ๖ มีวัตถุประสงค์เพื่อฝึกฝนในด้านการใช้งาน คือทำให้อินทรีย์เหล่านั้น มีความเฉียบคม มีความละเอียด มีความคล่องแคล่ว มีความชัดเจน ฝึกฝนในด้านการเลือกสิ่งที่มีคุณค่า และ

^{๓๐} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๒๑/๔๕๕.

มีประโยชน์มากที่สุด ขณะเดียวกันก็มีวิธีหลีกเลี่ยงจากสิ่งที่เป็นภัย เป็นโทษหรือสิ่งไม่ดีต่างๆ ไม่ให้สามารถเข้ามาสู่อินทรีย์ โดยมีใจเป็นตัวรับรู้ทั้งหมด

๒.๖.๒ การสร้างชุมชนนำอยู่ด้านศีล

การสร้างตนเองด้วยหลักศีลนั้น โดยเนื้อหาสาระสำคัญ ก็เพื่อให้บุคคลสามารถดำรงตนให้อยู่ร่วมกับสังคม หรืออยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างปกติสุข ทั้งศีลที่เป็นสิกขาบททั่วไป และศีลที่เป็นองค์มรรค คือ อธิศีลสิกขา ดังจะได้กล่าวถึงคำแปล ความหมาย และประเภทของศีลไปตามลำดับดังต่อไปนี้

๑. คำแปลของศีล มีคำแปลหลายอย่าง เช่น ศีล แปลว่า ปกติ หมายความว่า รักษา ภาย วาจา ให้เรียบร้อยดีเป็นปกติ ศีล แปลว่า เย็น หมายความว่า เย็นกาย เย็นใจ ไม่มีภัย ไม่มีเวร ไม่มีศัตรู ไม่มีความเดือดร้อน มีแต่ความสงบสุข ศีล แปลว่า เกษม หมายความว่า ปลอดภัย ไม่มีอันตราย มีแต่ความสุขกาย สบายใจอยู่เสมอ ศีล แปลว่า ตั้งกายกรรม วาจกรรม ไว้ด้วยดี หมายความว่า รักษากายให้ตั้งอยู่ในสุจริต ๓ รักษาวาจาให้ตั้งอยู่ในวจีสุจริต ๔ ไว้เป็นปกติ ศีล แปลว่า เข้าไป รับรองกุศลกรรมไว้ หมายความว่า เมื่อบุคคลมีศีลดีแล้ว คุณธรรมอื่น ๆ ที่ดีงาม เช่น ชั้นดี เมตตา สัจจะ สันโดษ วิริยะ ปัญญา เป็นต้น ก็เกิดขึ้นมาตามลำดับ^{๓๑}

๒. ลักษณะ หน้าที่ ผลปรากฏ เหตุเกิดของศีล เมื่ออธิบายว่า ลักษณะของศีล คือ มีการรักษา ภาย วาจา ให้เรียบร้อยดีงาม หน้าที่ของศีล คือ มีการกำจัดความทุกข์ ผลปรากฏของศีล คือ มีความสะอาดกาย วาจา ใจ (กายโสเจยย วิจิโสเจยย มโนโสเจยย) ส่วนเหตุเกิดของศีล คือ หิริ (ละอายชั่ว) และโอตตปปะ (กลัวบาป)^{๓๒}

๓. ความหมายของศีล ในแง่ของการฝึกฝนตน คือ การฝึกฝนอบรมตนซึ่งเรียกว่า อธิศีล หรือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง หรือ การฝึกฝนอบรมความประพฤติทางกาย วาจา คือ ระเบียบวินัย การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และในสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ด้วยดี ให้เกื้อกูลไม่เบียดเบียน ไม่ทำลาย เป็นพื้นฐานแห่งการฝึกอบรมจิตใจในอธิจิตตสิกขา เรียกสั้น ๆ ว่า ศีล^{๓๓} และศีลยังหมายถึง ระเบียบความประพฤติ หรือระเบียบความเป็นอยู่ทั้งส่วนตัว และที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกายวาจา ตลอดถึงทำมาหาเลี้ยงชีพ ซึ่งได้กำหนดวางไว้เพื่อทำให้ความเป็นอยู่นั้นกลายเป็นสภาพอันเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่การงานต่าง ๆ ประจำวัน

^{๓๑} พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ), *วิปัสสนาญาณโสภณ*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ศรีอนันต์การพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๗๔-๗๕.

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕-๗๖.

^{๓๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*, หน้า ๓๔๑-๓๔๒.

ศิลปะเป็นไปเพื่อความหมายอันดีงาม นั่นคือ การทำให้คนในสังคม หรือ ชุมชนมีระเบียบวินัย ขณะเดียวกันศิลปะก็เป็นเครื่องป้องกันความชั่วไปในตัวอีกด้วย นอกจากนี้ศิลปะยังช่วยส่งเสริมโอกาสสำหรับทำความดี โดยฝึกคนให้รู้จักสร้างความสัมพันธ์ ด้วยกายวาจาที่ดีงาม กับสภาพแวดล้อมในทางอุดมคติแล้วศิลปะนั้น ต้องการให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ปราศจากการเบียดเบียนทำร้ายกันและกัน และช่วยเหลือกันตามฐานะทางสังคมจะอำนวยให้อีกด้วย^{๓๔} นอกจากนี้ ศิลปะครอบคลุมไปถึง การไม่ละเมิดระเบียบวินัย หรือการไม่เจตนาล่วงเกินเบียดเบียนผู้อื่น ถ้ามองในด้านการกระทำ ศิลปะจึงหมายถึง ความไม่ละเมิด และการไม่เบียดเบียน สาระของศิลปะอยู่ที่ความสำรวม หมายถึง การสำรวมระวังคอยปิดกัน หลีกเว้นไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้นนั่นเองเป็นศิลปะ และสภาพจิตของผู้ไม่คิดจะละเมิดไม่คิดเบียดเบียนใครนั่นแหละเป็นตัวศิลปะ^{๓๕}

๔. ความหมายของศิลปะที่เป็นระเบียบทางสังคม หมายถึง ศิลปะที่เป็นระเบียบทางสังคมหรือระบบการนั้น ๆ ศิลปะจึงมีความเข้มงวดกวดขัน เคร่งครัด หยิบ ประณีต และรายละเอียดต่าง ๆ กัน ดังมีศิลปะ ๕ ศิลปะ ๘ ศิลปะของคฤหัสถ์ ศิลปะ ๑๐ สำหรับสามเณร ศิลปะ ๒๒๗ สำหรับพระภิกษุสงฆ์ เป็นต้น

๕. ศิลปะเป็นเหตุให้สร้างตนเองจนถึงขั้นวิมุตติหลุดพ้น หมายถึง ศิลปะทำให้เกิดสภาพความเป็นอยู่ที่เกื้อกูลแก่การปฏิบัติกิจต่าง ๆ เพื่อเข้าถึงจุดหมายที่ตั้งใจโดยลำดับ ไปจนถึงจุดหมายสูงสุดของชีวิต

๖. ศิลปะทำให้สมาชิกของสังคมหรือชุมชนนั้นอยู่ร่วมกันด้วยดี หมายถึง ศิลปะทำให้สังคมสงบเรียบร้อย สมาชิกต่างดำรงอยู่ด้วยดี และมุ่งหน้าปฏิบัติกิจของตนโดยสะดวก

๗. ศิลปะจัดเป็นเครื่องมือเพื่อฝึกหัดขัดเกลาตนเอง ทำให้กิเลสอย่างหยาบเบาบางลงด้วยการควบคุมยับยั้งสังวร ปรึการแสดงออกทางกายวาจาให้เกื้อกูลแก่สภาพความเป็นอยู่ และการอยู่ด้วยกันด้วยดี ซึ่งเป็นความจำเป็นพื้นฐานสำหรับสร้างชีวิตของตนให้พร้อมที่จะเป็นที่รองรับกุศลธรรมทั้งหลาย เฉพาะอย่างยิ่ง คือ เป็นพื้นฐานของสมาธิ หรือการฝึกปรือคุณธรรมทางจิตใจที่สูงขึ้นไป^{๓๖}

สรุปได้ว่า การสร้างชุมชนน่าอยู่ด้านศิลปะ (ศิลปะาวนา) คือ การฝึกฝนด้านความประพฤติระเบียบวินัย ความสุจริตทางกายและวาจา โดยการอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยดี มีความเกื้อกูล พึงพาอาศัยกัน ไม่เบียดเบียน ไม่ทำลายกัน เพื่อให้บุคคลสามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อย่างปกติสุข

^{๓๔} พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับ ปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๔๓๓-๔๓๔.

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๘๑-๗๘๒.

^{๓๖} อภ. ฎก. (ไทย) ๒๒/๕๐/๕๑๘-๕๑๙.

๒.๖.๓ การสร้างชุมชนนำอยู่ด้านจิตใจหรืออารมณ์

การสร้างจิต หมายถึง อธิจิตตสิกขาในไตรสิกขานั้นเอง ซึ่งหมายถึง การฝึกปรือในด้านคุณภาพและสมรรถภาพของจิตได้แก่ รวมเอาองค์มรรคข้อสัมมาวาจา สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ เข้ามา ว่าโดยสาระก็คือ การฝึกให้มีจิตใจเข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ ควบคุมตนได้ดี มีสมาธิ มีกำลังใจสูง ให้เป็นจิตที่สงบ ผ่องใส เป็นสุข บริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งรบกวน หรือทำให้เศร้าหมอง อยู่ในสภาพเหมาะแก่การใช้งานมากที่สุด โดยเฉพาะการใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้ง และตรงตามความเป็นจริง^{๓๓๗} การจะสร้างจิตใจให้เกิดความสำเร็จในด้านต่างๆ เช่น ให้มีกำลังที่เข้มแข็ง มีสุขภาพจิตที่ดี เป็นต้น ควรทราบถึง คุณสมบัติของจิตโดยสังเขป จากนั้น พึงทราบเป้าหมายในการสร้างจิต ดังต่อไปนี้

๑. คุณสมบัติของจิต เมื่อกล่าวถึงคุณสมบัติของจิต ย่อมมีลักษณะที่พิเศษหลายประการ ได้แก่ ดิ้นรน กวัดแกว่ง รักษายาก ห้ามยาก ดิ้นรนไปมา ควบคุมได้ยาก เปลี่ยนแปลงง่าย ชอบไฟเผาแต่อาภรณ์ที่ปรารถนา^{๓๓๘}

๒. เป้าหมายในการสร้างจิต คือ ทำให้บุคคลที่ฝึกฝนสร้างจิตดีแล้ว ย่อมได้ถึงเป้าหมายได้ใน ๓ ลักษณะ ดังนี้

๒.๑ ด้านคุณภาพของจิต คือ ให้มีคุณธรรมต่างๆ ที่เสริมสร้างจิตใจให้ตั้งงาม เป็นจิตใจที่สูง ประณีต เช่น มีเมตตา มีความรัก ความเป็นมิตร มีกรุณา อยากรช่วยเหลือ ปลอดเปลื้องทุกข์ของผู้อื่น มีจาคะ คือ มีน้ำใจเผื่อแผ่ มีคารวะ มีความกตัญญู เป็นต้น

๒.๒ ด้านสมรรถภาพของจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีความสามารถ เช่น มีสติดี มีวิริยะ คือ ความเพียร มีขันติ คือ อดทน มีสมาธิ คือ จิตตั้งมั่นแน่วแน่ มีสัจจะ คือ จริงจัง มีอธิษฐาน คือ เต็ดเดี่ยวแน่วแน่ต่อจุดหมายที่ทำให้มีจิตใจที่พร้อมและเหมาะที่จะใช้งานโดยเฉพาะงานทางปัญญา คือ การคิดพิจารณาให้เห็นความจริงชัดเจนถูกต้อง

๒.๓ ด้านสุขภาพของจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีสุขภาพที่ดี มีความสุข สดชื่น ร่าเริงเบิกบาน ปลอดโปร่ง สงบ ผ่องใส พร้อมทั้งจะยิ้มแย้มได้ มีปิติ ปราโมทย์ ไม่เครียด ไม่กระวนกระวาย ไม่คับข้องใจ ไม่ขุ่นมัวเศร้าหมอง ไม่หดหู่โศกเศร้า เป็นต้น^{๓๓๙}

สรุปได้ว่า การสร้างชุมชนนำอยู่ด้านจิต (จิตภาวนา) คือ การฝึกฝนด้านคุณภาพของจิต การฝึกจิตใจให้เข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ ควบคุมตนได้ดี มีสมาธิ มีกำลังใจสูง ให้เป็นจิตที่สงบ ผ่องใส

^{๓๓๗} พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต) พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๙๑๕.

^{๓๓๘} ชู.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๓-๓๕/๓๕-๓๖.

^{๓๓๙} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนา ในฐานะศาสนาประจำชาติ, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๐), หน้า ๘๐-๘๑.

ปราศจากสิ่งรบกวน หรือทำให้เศร้าหมอง โดยเฉพาะการใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้ง และตรงตามความเป็นจริง

๒.๖.๔ การสร้างชุมชนนำอยู่ด้านปัญญา

ปัญญา หมายถึง ความรู้ทั่ว ปรีชาหยั่งรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจชัดเจน ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้ในเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และรู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการ ความรอบรู้ในกองสังขารมองเห็นตามเป็นจริง”^{๔๐} ปัญญานั้น เป็นเครื่อง วินิจฉัย สุตะ คือ ความรู้ที่เข้ามา นั้นเป็นข้อมูลดิบ เป็นของดิบ ยังไม่รู้ว่าเป็นอย่างใด มีคุณค่าอย่างไร จะเอาไปใช้อย่างไร ถ้าคนไม่มีปัญญา ความรู้นั้นก็เอามากองไว้เฉย ๆ ไม่รู้ว่าจะเอาไปใช้ประโยชน์ได้อย่างไร แต่คนที่มีปัญญาจะสามารถวินิจฉัยได้ เลือกเฟ้นได้ว่า ถ้าเราจะทำ อะไรให้สำเร็จสักอย่างหนึ่ง จะต้องเอาความรู้นี้ไปใช้ไปทำอย่างไร ไปตัดแปลงอย่างไร เอาความรู้นั้นไปยกเอียงใช้งานทำการแก้ไขปัญหาจัดทำสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จผลตามต้องการได้ ความรู้ที่เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ความรู้ที่สามารถสืบสาวเหตุปัจจัยของสิ่งต่าง ๆ ความรู้ที่สามารถคิด พิจารณาวินิจฉัยได้ เลือกเฟ้นกลั่นกรองได้ เชื่อมโยงประสานได้ ทำให้เอาสุตตะหรือข้อมูลข่าวสารวิชาการต่าง ๆ ไปใช้งาน สามารถจัดสรร จัดการทำสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จได้ ความรู้อย่างนี้ เรียกว่า ปัญญา^{๔๑} การมีปัญญาที่สร้างแล้ว ได้แก่ การได้ฝึกฝนอบรมตนเองให้มีปัญญาสู่สิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง เช่น การมีปัญญาพิจารณาไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ตามความเป็นจริง ปราศจากการยึดถือว่าเป็นตัวเรา ของเรา^{๔๒}

ส่วนความหมายปัญญาในแง่ของอภิปญญาสิกขา หมายถึง การฝึกปรี้อปัญญาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจสรรพสิ่งทั้งปวงตามความเป็นจริง จนกระทั่งหลุดพ้น มีจิตใจเป็นอิสระ ผ่องใส เบิกบานโดยสมบูรณ์ ได้แก่ รวมเอาองค์มรรค ข้อสัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะ สองอย่างแรกเข้ามา ว่าโดยสาระก็คือ การฝึกอบรมให้เกิดปัญญาบริสุทธิ์ที่รู้แจ้งชัดตรงตามสภาพความเป็นจริง ไม่เป็นความรู้ ความคิด ความเข้าใจที่ถูกปิดเปื้อนเคลือบคลุม ย่อมสี อำพราง หรือ พร่ามัว เป็นต้น เพราะอิทธิพลของกิเลสมีอวิชชาและตัณหาเป็นผู้นำที่ครอบงำอยู่ การฝึกปัญญาเช่นนี้ต้องอาศัยการฝึกจิตให้บริสุทธิ์เป็นพื้นฐาน แต่ในเวลาเดียวกัน เมื่อปัญญาที่บริสุทธิ์รู้เห็นตามเป็นจริงนี้เกิดขึ้นแล้ว ก็กลับช่วยให้จิตนั้น สงบ มั่นคง บริสุทธิ์ ผ่องใสแน่นอนยิ่งขึ้น^{๔๓} เมื่อก้าวโดยย่ออภิปญญาสิกขา ก็คือ ปัญญา ความรอบรู้

^{๔๐} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๖๔.

^{๔๑} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต), ความสุขที่แท้จริง, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๘.

^{๔๒} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๓๒/๓๔ - ๓๗.

^{๔๓} พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๙๑๕.

ความเข้าใจตามความจริงนั่นเอง ปัญญามีหลายชื่อด้วยกัน ปัญญา ที่เป็นตัวความรู้ในสังขารนั้น เป็นสิ่งที่ต้องทำให้เกิดให้มีขึ้น ต้องฝึกปรือ ทำให้เจริญเพิ่มพูนขึ้นไปโดยลำดับ ปัญญาจึงมีหลายชั้นหลายระดับ และมีชื่อเรียกต่าง ๆ ตามขั้นตอนของความเจริญบ้าง ตามทางเกิดของปัญญานั้นบ้าง ตามลักษณะเฉพาะของปัญญาชนิดนั้นบ้าง ดังจะขอยกตัวอย่างชื่อของปัญญามาแสดง เช่น เรียกว่า ปริปัญญา ญาณ วิชา อัญญา อภิญญา พุทธิ โภธิ สัมโพธิ เป็นต้น^{๔๔}

สรุปได้ว่า การสร้างชุมชนนำอยู่ด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) หมายถึง ความรู้ทั่วปรีชาหยั่งรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจชัดเจน ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้ในเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และรู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการ ความรอบรู้ในกองสังขารมองเห็นตามเป็นจริง ความรู้ที่เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ความรู้ที่สามารถสืบสาวเหตุปัจจัยของสิ่งต่าง ๆ ความรู้ที่สามารถคิด พิจารณาวินิจฉัยได้ เลือกเฟ้นกลั่นกรองได้ เชื่อมโยงประสานได้ ทำให้เอาสุตะหรือข้อมูลข่าวสารวิชาการต่าง ๆ ไปใช้งาน สามารถจัดสรร จัดการทำสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จ

๒.๗ หลักธรรมที่ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

หลักธรรมที่ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมีดังต่อไปนี้

๑. หลักเบญจศีล

การประพฤติปฏิบัติตามหลักเบญจศีล ๕ หรือ สิกขาบท ๕ ก็เรียก ดังนี้

๑. เว้นปาณาติบาตา คือ ไม่ทำลายชีวิต ได้แก่ ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านชีวิตร่างกาย

๒. เว้นอนินนาทานา คือ ไม่เอาของที่เขาไม่ได้ให้ การไม่ลักขโมย ได้แก่ ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านทรัพย์สิน และกรรมสิทธิ์

๓. เว้นกาเมสุมิฉาจารา ไม่ประพฤติผิดในกามทั้งหลาย ได้แก่ ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านคู่ครอง บุคคลที่รักหวงแหน ไม่ผิดประเพณีทางเพศ ไม่นอกใจในคู่ครองของตนเอง

๔. เว้นมสวาทา คือ ไม่พูดเท็จ ได้แก่ ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาเท็จ โกหกหลอกลวงต้อรอนประโยชน์หรือแกล้งทำลาย

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕.

๕. เว้นจากของเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ได้แก่ ไม่เสพของมีนเมา ได้แก่ ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากความประมาท พลังพลادمัวเมาเนื่องจากการใช้สิ่งเสพติดที่ทำให้เสียดสีสัมปชัญญะ^{๔๕}

หลักเบญจศีลทั้ง ๕ ประการนี้ เป็นหลักประกันในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เพื่อให้เกิดความเคารพในสิทธิของคนอื่น และเพื่อเป็นการคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินของกันและกันให้เป็นไปโดยชอบธรรม สมัยใดที่มนุษย์เรายังคงรักษา และปฏิบัติในศีล ๕ ข้อนี้ โลกก็อยู่โดยปราศจากการเบียดเบียน ทำร้ายกัน แต่ถ้ามนุษย์ขาดศีล ๕ แล้ว สังคมส่วนใหญ่ย่อมหาความสงบร่มเย็นได้ยาก ตรงข้าม คนในสังคม จะแข่งขันในทางที่ประทุษร้ายต่อกันมากยิ่งขึ้น

๒. หลักเบญจธรรม

ธรรมที่เกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีล ผู้รักษาเบญจศีลควรมีธรรมนี้ไว้ประจำใจ ๕ ประการ ดังนี้

๑. เมตตาและกรุณา หมายถึง ความรักใคร่ปรารถนาดีต่อกัน อยากให้คนอื่นมีความสุข ความเจริญและความสงสารคิดอยากจะช่วยให้พ้นทุกข์ พ้นภาวะวิฤติที่เขากำลังประสบอยู่ ใช้กับศีลข้อที่ ๑ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต บุคคลควรเจริญเมตตาและกรุณา ซึ่งมีคุณูปการแก่สรรพสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้

๒. สัมมาอาชีวะ หมายถึง การเลี้ยงชีพในทางสุจริต คู่กับศีลข้อที่ ๒ ซึ่งหมายเอาการปฏิบัติครบวงจร ครอบคลุมไปถึงด้านต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตที่เรียกว่าสัมมาอาชีวะ

๓. กามสังวร หมายถึง ความสังวรในกาม หรือ ความสำรวมระวังรู้จักยับยั้งควบคุมตนเองในทางกามารมณ์ ไม่ให้หลงไหลในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส คู่กับศีลข้อที่ ๓

๔. สัจจะ หมายถึง ความสัตย์ หรือ ความซื่อตรง คู่กับศีลข้อที่ ๔

๕. สติสัมปชัญญะ หมายถึง การระลึกได้และรู้ตัวทั่วพร้อมอยู่เสมอ คือ สร้างตนเองให้เป็นคนรู้จักยั้งคิด รู้จักตัวเสมอว่า ขณะนี้เรากำลังทำอะไรอยู่ เป็นกิจที่ควรทำหรือไม่ ระวังไม่ให้เป็นคนประมาทในการดำเนินชีวิต^{๔๖}

เบญจธรรมทั้ง ๕ ประการนี้ เมื่อมนุษย์ได้ประพฤติปฏิบัติตามแล้ว ย่อมก่อให้เกิดความเมตตารักใคร่ต่อกัน เหมือนหนึ่งว่า เป็นญาติพี่น้องกัน ทำให้คนเรารู้จักคุณค่าของความเป็นมนุษย์แล้ว รู้จักเลือกดำเนินชีวิตไปในทางที่ชอบ เว้นจากการละเมิดในหญิงหรือชายอันเป็นที่รักของบุคคลอื่น มี

^{๔๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๙-๑๐/๓๐๒-๓๐๓.

^{๔๖} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๘๖/๒๔๗.

ความซื่อสัตย์ต่อกัน ทำงานโดยมีสติสัมปชัญญะกำกับ คือ มีความระมัดระวัง รู้จักยั้งคิด พิจารณาเห็นคุณโทษในสิ่งต่าง ๆ บำเพ็ญตนเกื้อกูลต่อกัน

๓. หลักสังคหัตถ์ ๔

ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคีกันเอาไว้ มี ๔ ประการ ดังนี้

๑. ทาน ได้แก่ การให้ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน

๒. ปิยวาจา หรือ เปยยวาจา ได้แก่ วาจาเป็นที่รัก วาจาพูดตื้นน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือ กล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม

๓. อัตถจริยา ได้แก่ การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุง ส่งเสริมในทางจริยธรรม

๔. สมานัตตตา ได้แก่ ความมีตนเสมอ คือ ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอในบุคคลทั่วไป และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ปัญหา ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี^{๔๗}

การให้วัตถุสิ่งของมีความจำเป็นมาก เพราะเป็นปัจจัยให้ชีวิตมนุษย์ดำเนินไปได้ด้วยดี เช่น การบริจาคเงินทองช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ในโอกาสต่าง ๆ เช่น ในคราวประสบภัยพิบัติ อุทกภัย อัคคีภัย โจรภัย เป็นต้น แม้การพูดจาปราศรัยกันด้วยคำพูดที่ไพเราะ เสนาะหู ย่อมทำให้ผู้ฟังเกิดความพึงพอใจ และได้รับประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย การบำเพ็ญตนให้เกิดคุณค่าแก่สังคมก็จัดเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไว้ได้ตลอดไป และการทำตนให้พอดีพอเหมาะแก่ฐานะ สถานภาพของตนที่เป็นอยู่โดยธรรมบ้าง โดยศีลบ้างย่อมทำให้คนรักใคร่สามารถดึงดูดใจให้คนอื่น ระลึกถึงอยู่เสมอ ฉะนั้น สังคหัตถ์นี้ เป็นเหมือนยาเสน่ห์ในสังคมมนุษย์ โดยไม่ต้องใช้ยาเสน่ห์อย่างอื่น หรือมนตราอื่น ช่วยให้คนมารัก เคารพนับถือ

สรุปได้ว่า หลักธรรมที่ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประกอบด้วย ๑) หลักเบญจศีลคือศีลห้า เป็นหลักประกันในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เพื่อให้เกิดความเคารพในสิทธิของคนอื่น และเพื่อเป็นการคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินของกันและกันให้เป็นไปโดยชอบธรรม ๒) หลักเบญจธรรม คือ เมตตากรุณา, สัมมาอาชีวะ, กามสังวร, สัจจะ, สติสัมปชัญญะ ผู้ใดปฏิบัติตามเบญจธรรมนี้ผู้นั้นย่อม

^{๔๗} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๔๐/๑๖๗

เป็นที่รัก ย่อมมีสุขและปลอดภัยในที่ทุกสถาน ๓) หลักสังคหวัตถุ ๔ ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวจิตใจของคุณคน และประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคีกันเอาไว้ มี ๔ ประการ คือ ทาน, ปิยวาจา, อุตถจริยา และ สมานัตตา

๒.๘ หลักธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อการสร้างชุมชน

ผู้วิจัยได้ยกธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อการสร้างชุมชนที่จำเป็นภายนอก คือ อบายมุข ๖ อย่าง เช่น การดื่มสุรา จนมีเงินมาได้สติ ทำให้เสียทั้งสุขภาพ เสียทรัพย์คนดูถูกเหยียดหยาม เป็นต้น และ ตัณหา คือ กามตัณหา รักใคร่พอใจตามกระแสของกิเลสและวัตถุกาม ภาวตัณหา ยินดีในความเป็นอยู่ในฐานะนั้น ๆ และวิภวตัณหา ไม่ยินดี ไม่พอใจในภาวะของตนเองที่เป็นอยู่นั้น หาวิธีสกัดกั้น หรือบรรเทาให้เบาบาง และไม่ให้อภัยโทษความเสียหายแก่ตนเองและสังคม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๘.๑ อบายมุข ๖

อบายมุข คือ ปากทางแห่งความเสื่อมโศกทรัพย์ ซึ่งอบายมุขหมวด ๖ ต่อไปนี้ พระพุทธองค์ได้ตรัสแสดงแก่สังคหวิมลก่อนตรัสเรื่องทศ ๖ ว่าเป็นทางแห่งความเสื่อมในแต่ละประเภทดังต่อไปนี้

๑. ดิตสุราและของมีเงินมา โดยมีโทษ ๖ อย่าง คือ ทรัพย์หมดไป ๆ เห็นชัด ๆ ก่อการทะเลาะวิวาท เป็นบ่อเกิดของโรคต่าง ๆ เช่น โรคพิษสุราเรื้อรัง เสียเกียรติเสียชื่อเสียง ทำให้ไม่รู้อาย ทอนกำลังปัญญา

๒. ชอบเที่ยวกลางคืน มีโทษ ๖ อย่าง คือ ชื่อว่าไม่รักษาตัว ชื่อว่าไม่รักษาลูก เมีย ชื่อว่าไม่รักษาทรัพย์สมบัติ เป็นที่ระแวงสงสัย เป็นเป้าให้เขาใส่ความหรือข่าวลือ เป็นทางมาของเรื่องเดือดร้อนเป็นอันมาก

๓. ชอบเที่ยวดูการละเล่น มีโทษ โดยการงานเสื่อมเสียเพราะใจกังวลคอยคิดจ้อง กับเสียเวลาเมื่อไปดูสิ่งนั้น ๆ ทั้ง ๖ กรณี คือ ๑. ไร่ที่ไหนดไปทีนั้น ๒.- ๖. ขับร้อง ดนตรี เสภา เกิดเทิงที่ไหนดไปทีนั้น

๔. ดิตการพนัน มีโทษ ๖ อย่าง คือ เมื่อชนะย่อมก่อเวร เมื่อแพ้ก็เสียตายทรัพย์ที่เสียไป ทรัพย์หมดไป ๆ เห็นชัด ๆ เข้าที่ประชุมเขาไม่เชื่อถือน้ำคำพูด เป็นที่หมิ่นประมาทของเพื่อนฝูง ไม่เป็นที่พึงประสงค์ของผู้ที่จะหาคุ้มครองให้ลูกของเขา เพราะเห็นว่าจะเลี้ยงลูกเมียไม่ไหว

๕. คบคนชั่ว มีโทษ โดยนำไปกลายเป็นคนชั่วอย่างคนที่ตนคบทั้ง ๖ ประเภท คือ ได้เพื่อนที่จะนำไปกลายเป็น นักการพนัน นักเลงหญิง นักเลงเหล้า นักลวงของปลอม นักหลอกหลวง นักเลงหัวไม้

๖. เกียรติคุณการทำงาน มีโทษ โดยทำให้ยกเหตุต่าง ๆ เป็นข้ออ้างผิดเพี้ยนไม่ทำงาน โภคะใหม่ก็ไม่เกิด โภคะที่มีอยู่ก็หมดสิ้นไป คือ ให้อ้างไปทั้ง ๖ กรณี ว่า หนาวนัก ร้อนนัก เย็นไป แล้ว ยังเข้านัก หิวนัก อิ่มนัก แล้วไม่ทำงาน^{๔๘}

๒.๘.๒ ตัณหา ๓

พระพุทธศาสนาสอนให้รู้ว่า เพราะความต้องการเป็นเหตุแห่งความทุกข์ นั่นคือ สมุทัย เป็นตัวปัญหา เป็นตัวอุปสรรค และสภาวะที่ทนได้ยาก เป็นตัวทุกข์ เพราะปรารถนาสิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้น ตามที่ใจเราต้องการ นั่นแหละเป็นทุกข์ ฟังรับชำระตนหรือกำจัดความอยากให้มีขอบเขต หรือกรอบ ปฏิบัติที่สอดคล้องกับศีลธรรมทางหลักพุทธธรรม เพื่อป้องกันความเสียหายอันเป็นโทษต่อการสร้าง คุณภาพชีวิต สำหรับแรงจูงใจฝ่ายอกุศล ตามหลักพุทธธรรมที่ท่านแสดงไว้ คือ ความพอใจ ชอบใจ ยินดี อยากรักใคร่ ต้องการ ที่ไม่ดีไม่สบาย ไม่เกื้อกูล เป็นอกุศล^{๔๙} เรียกว่า ตัณหา ผู้ที่มีตัณหาเป็น แรงจูงใจกระทำ จะเป็นเพียงเงื่อนโซ่สำหรับการได้เสพเสวยปรนเปรอตน ไม่ต้องการทั้งการกระทำ และผลของการกระทำนั้นโดยตรง จึงเป็นสูตรของตัณหามีว่า ยิ่งได้ยิ่งเสพเสวย ก็ยิ่งกระทำ ๆ ยิ่งได้ เวทนาอร่อย ก็ยิ่งทำ ๆ ซึ่งเป็นสูตรปิดท้ายไม่รู้จบ ความอยากประเภทที่หนึ่งนี้ เป็นความอยากที่มี อวิชชาและตัณหาเป็นมูลฐาน^{๕๐} ซึ่งตรงข้ามกับแรงจูงใจฝ่ายดีหรือฝ่ายกุศล^{๕๑} ได้แก่ ฉันทะความพอใจ ที่พร้อมที่เป็นเหตุปัจจัยเพื่อการสร้างคุณภาพชีวิตให้เจริญก้าวหน้าไม่ก่อโทษ ไม่เป็นปัญหา ทั้งแก่ตน และสังคม^{๕๒}

สรุปได้ว่าหลักธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อการสร้างชุมชน ภายนอก คือ ๑) อบายมุข ๖ อย่าง ติดสุราและของมีเงินเมา ชอบเที่ยวกลางคืน ชอบเที่ยวดูการละเล่น ติดการพนัน คบคนชั่ว และ เกียรติคุณการทำงาน ผู้ใดชุมชนใดยังปล่อยให้ตกเป็นทาสอบายมุขทั้ง ๖ นี้ย่อมไม่อาจทำให้สังคมชุมชน สร้างไปได้ เป็นตัวฉุดรั้งความเจริญก้าวหน้าแห่งตนและชุมชนอย่างแท้จริง ๒) ตัณหา ๓ กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา เมื่อเราปล่อยตัณหาทั้งสามครอบงำจิตใจเราอยู่ได้ชื่อว่าประมาท ความโศก ความทุกข์ย่อมเกิดขึ้นบ่อยๆ เมื่อยังถอนเชื้อตัณหาไม่ได้

^{๔๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๗-๒๕๓/๒๐๒-๒๐๕.

^{๔๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๑/๒๕๕.

^{๕๐} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๔๙๐.

^{๕๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒/๒๕๕.

^{๕๒} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๔๙๐-๔๙๑.

๒.๙ แนวคิดทฤษฎีหลักสังคหวัตถุ ๔ ในพระพุทธศาสนา

หลักสังคหวัตถุ ๔ มีผู้ให้แนวคิดไว้หลายท่านผู้วิจัยขอนำเสนอโดยย่อ ดังนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของคำว่า สังคหวัตถุ ๔ หมายถึง ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี หลักสงเคราะห์ มี ๔^{๕๓} คือ

(๑) **ทาน** การให้ คือ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน

(๒) **ปิยวาจา** วาจาเป็นที่รัก วาจาพูดดีมีน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผล เป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม

(๓) **อรรถจริยา** การประพฤติประโยชน์ คือชวนช่วยช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตลอดถึงคำช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม

(๔) **สมานัตตตา** ความเสมอต้นเสมอปลาย คือ ทำตนเสมอต้นเสมอปลายปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย และเสนอในสุข ทุกข์ โดยร่วมรับรู้ร่วมแก้ไขตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะภาวะบุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี

สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (พิมพ์ ธมฺมธโร) ได้ให้ความหมายตามหลักจริยศาสตร์สังคัมของพระพุทธศาสนา เรื่อง สังคหวัตถุ ๔ หรือหลักปฏิบัติตนตามหลักจิตวิทยาสังคัมเพื่อให้เกิดความนิยมชมชอบและเคารพนับถือแก่ผู้อื่น หรือสังคัมของชุมชนต่างๆ คือ^{๕๔}

(๑) **ทาน** หรือ การให้ปันสิ่งของแก่ผู้อื่นที่ควรปัน เพราะทาน หมายถึง **ธรรมทาน** หรือการบริจาคทางจิตใจ และ **อามิสทาน** หรือการบริจาคทางวัตถุ

(๒) **ปิยวาจา** หรือการเจรจาใช้คำพูดของตนต่อผู้อื่นด้วยความสุภาพอ่อนโยนให้เหมาะสมแก่กาลเทศะและเหมาะสมแก่สังคัมชุมชนทุกชั้น เพื่อให้ชุมชนหรือบุคคลเหล่านั้นเคารพนับถือ ปิยวาจານี้ใช้กับมิตรสหายของตน ย่อมจะทำให้มิตรสหายเหล่านั้นรักใคร่ ปิยวาจານี้ผู้ใช้จำต้องมีสติควบคุมตนเอง และสามารถบังคับจิตใจตนเองได้ทุกขณะ (Mind's contrl or control)

(๓) **อรรถจริยา** หมายถึง การสอนให้บุคคลนั้น มีหน้าที่ทางมนุษย์สัมพันธ์ทุกระดับชั้นมีหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะหรือสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน

^{๕๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔๒.

^{๕๔} สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (พิมพ์ ธมฺมธโร), **ธรรมะสร้างเยาวชน**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓.

(๔) **สมานัตตตา** หมายถึง การปรับปรุงบุคลิกภาพของตนเองอย่างสม่ำเสมอโดยไม่ถือตัว และให้เข้ากับสังคมของชุมชนได้ทุกชั้น

ไสว มาลาทอง ได้ให้ความหมายของหลักสังคหัตถ์ ๔ ไว้ว่า สังคหัตถ์ ๔ หมายถึง หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวหัวใจผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล มีอยู่ ๔ ประการ ได้แก่^{๕๕}

(๑) **ทาน** คือ การให้ การเสียสละ หรือการเอื้อเฟื้อแบ่งปันของๆตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่นไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้ไม่เป็นคนละโมภ ไม่เห็นแก่ตัว เราควรคำนึงอยู่เสมอว่า ทรัพย์สิ่งของที่เราหามาได้มิใช่สิ่งจิ้งจกยั่งยืน เมื่อเราสิ้นชีวิตไปแล้วก็ไม่สามารถจะนำติดตัวเอาไปได้

(๒) **ปิยวาจา** คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริง ไม่พูดหยาบคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสมกับกาลเทศะ พระพุทธเจ้าได้ทรงให้ความสำคัญกับการพูดเป็นอย่างดีเพราะการพูดเป็นบันไดขั้นแรกที่จะสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้น วิธีการที่จะพูดให้เป็นปิยวาจานั้น จะต้องพูดโดยยึดหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ เว้นจากการ พูดเท็จ เว้นจากการ พูดส่อเสียด เว้นจากการ พูดคำหยาบ เว้นจากการ พูดเพื่อเจ้า

(๓) **อิตถจริยา** คือ การสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพฤตินในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น

(๔) **สมานัตตตา** คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นตนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลภ รวมทั้งยังเป็นการสร้างความนิยมและไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย

พัชรินทร์ ศรีสุวพันธ์ ได้กล่าวถึงความหมายที่พระศรีปริยัติโมลี(สมชาย กุศลจิตโต)ได้ให้ความหมายว่า หลักสังคหัตถ์ ๔ เป็นหลักพื้นฐานที่แสดงพฤติกรรมออกมาโดยคำนึงถึงการช่วยเหลือผู้อื่นและการทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม ประกอบด้วยการสงเคราะห์เพื่อนมนุษย์ ๔ ประการ คือ

(๑) **ทาน** คือ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละเงิน การให้ปันสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจทั้งที่เกี่ยวกับการเรียนและในด้านอื่นๆ รวมไปถึงการให้อภัยแก่ผู้อื่น

(๒) **ปิยวาจา** คือ การพูดจามารักด้วยถ้อยคำที่สุภาพ อ่อนหวาน ไพเราะ พูดด้วยคำที่น่าฟัง ชี้แจงในสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้กำลังใจ ทำให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้ที่ได้ฟัง ก่อให้เกิดมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

^{๕๕}ไสว มาลาทอง, **คู่มือดำเนินงานเสริมสร้างศีลธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๓๓.

(๓) **อัตถจริยา** คือ การบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้อื่น เป็นการปฏิบัติสิ่งที่เป็นประโยชน์ซึ่งกันและกัน มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน ด้วยกำลังความคิด กำลังกาย การทำตนให้เป็นประโยชน์ทุกโอกาสที่จะทำได้

(๔) **สมานัตตตา** คือ การปฏิบัติตนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ไม่เอาเปรียบ ไม่ทอดทิ้งเพื่อนเมื่อมีปัญหา^{๕๖}

พระวีรวัฒน์ รอดสุโข ได้ให้ความหมายว่า สังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักธรรมในศาสนาพุทธ ซึ่งใช้ในการสงเคราะห์ผู้อื่น อันจะเป็นเครื่องผูกไมตรีประสานหมู่ชนเข้าด้วยกัน คำว่า “สังคหวัตถุ” มาจากคำว่า “สังคห” ซึ่งแปลว่า **สังคฺเคราะห์** กับคำว่า “วัตถุ” ซึ่งแปลว่า **เรื่อง** รวมความแล้วสังคหวัตถุ แปลว่า **เรื่องการสงเคราะห์ หรือ ธรรมอันเป็นหลักในการสงเคราะห์** ซึ่งมีหลักใหญ่ๆ อยู่ ๔ ข้อด้วยกัน ดังที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสสั่งสอนแก่ภิกษุในกาลครั้งหนึ่งซึ่งเรียกว่า สังคหวัตถุ คือ^{๕๗}

(๑) **ทาน** หมายถึง การให้ การเฉลี่ยเผื่อแผ่แก่กันและกัน ซึ่งเป็นข้อสำคัญเพราะว่าทุกๆ คนนั้นย่อมต้องการความช่วยเหลือกันอยู่ในด้านต่างๆ ในด้านวัตถุทรัพย์สินเงินทอง เครื่องอุปโภคต่างๆ ในด้านกำลังกาย ช่วยกระทำกิจการของกันและกันทางกาย ในด้านวาจา พูดจาช่วยเหลือกันในเรื่องที่ควรพูด ในด้านสติปัญญา ช่วยให้ความรู้ให้การแนะนำในข้อที่ควรจะแนะนำต่างๆ การให้การเฉลี่ยเผื่อแผ่ทุกคนทั้งผู้ใหญ่และผู้ย่อยต่างก็ควรจะมีทาน คือ ให้การช่วยเหลือกันผู้ใหญ่ให้การช่วยเหลือผู้ย่อย ผู้ย่อยก็ให้การช่วยเหลือผู้ใหญ่ด้วยจิตใจมุ่งที่จะช่วยให้บรรลุถึงประโยชน์ที่ต้องการ หรือเพื่อที่จะให้พ้นจากอุปสรรคขัดข้องทั้งหลาย

(๒) **ปิยวาจา** หมายถึง การเจรจาถ้อยคำซึ่งเป็นที่รักเป็นที่จับใจแก่กันและกันอันเป็นถ้อยคำสุภาพ เพราะวาจาที่พูดออกไปนั้น ถ้าเป็นวาจาที่ไม่สุภาพไม่เป็นที่รักที่พอใจก็เป็นวาจาที่อาจเสียดแทงหัวใจของผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเกิดความเสียใจ ควบคุมการพูดของเราให้ไพเราะก็คือสติตนเอง ดังนั้นการพูดหรือการแสดงออกทุกครั้งต้องมีสติอยู่เสมอ

^{๕๖} พัชรินทร์ ศรีสุวพันธ์, “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับการปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๑”, **วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑), หน้า ๙.

^{๕๗} พระวีรวัฒน์ รอดสุโข, “เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง สังคหวัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ ไตรลักษณ์ ๓ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ระหว่างการสอนด้วยหนังสือการ์ตูนและการสอนตามปกติ”, **วิทยานิพนธ์ศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐), หน้า ๒๑.

(๓) **อัตถจริยา** หมายถึง การประพฤติประโยชน์กันและกัน คือ การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสถาบัน เช่น โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย สังคมที่ตนอาศัยอยู่ตลอดถึงประเทศชาติสิ่งใดที่เป็นโทษก็ควรละเว้นไม่กระทำ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์สามารถปฏิบัติได้ทั้งกายวาจา ใจ ในทุกเวลา และทุกโอกาส

(๔) **สมานัตตตา** หมายถึง ความเป็นผู้วางตนสม่ำเสมอ หรือเสมอต้นเสมอปลายซึ่งหมายถึงการรักษาระเบียบวินัยอันใดที่ทุกคนพึงปฏิบัติทั้งผู้ใหญ่ทั้งผู้น้อยตามหน้าที่ ที่บัญญัติเอาไว้เป็นระเบียบของสถานที่ ของหน่วยงาน เช่น กฎระเบียบของสถาบันการศึกษา กฎระเบียบของสถานที่ราชการต่างๆ เป็นต้น ตลอดถึงกฎหมายบ้านเมือง ในพระพุทธศาสนาก็คือ พระวินัยบัญญัติสำหรับพระภิกษุทั้งหลายนั่นเอง

อรศิริ เกตุศรีพงษ์ ได้ให้ความหมายว่า สังคหวัตถุ ๔ คือ สิ่งที่เป็นเครื่องสงเคราะห์และยึดเหนี่ยวนำใจซึ่งกันและกัน ๔ ประการ คือ^{๕๕}

ทาน คือ การแบ่งปันวัตถุสิ่งของ รวมถึงอุปกรณ์ในการทำงานหรือเอกสารที่ใช้ในการทำงาน เช่น หากเพื่อนร่วมงานขาด – เหลืออุปกรณ์สิ่งของก็นำมาแบ่งปันกันใช้ การเริ่มต้นด้วยการแบ่งปันวัตถุสิ่งของภายนอกจะช่วยสร้างนิสัยให้บุคลากรในหน่วยงานมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อการให้การรับ (Give and Take) เพราะนอกเหนือจากการแบ่งปันเรื่องของความรู้ประสบการณ์อันเป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) แล้ว การแบ่งปันเอกสารต่างๆที่ใช้ในการทำงานก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้วงจรของความรู้มีการขับเคลื่อน โดยเป็นการแบ่งปันความรู้ที่เป็นความที่เป็นความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) ด้วย

ปิยวาจา คือ การแบ่งปันคำพูดดีๆ คำพูดที่ไพเราะ พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสมกับกาลเทศะ พูดให้กำลังใจกัน ซึ่งในมุมมองของผู้เขียนเห็นว่า “ปิยวาจา” มีความสำคัญมากต่อการจัดการความรู้ในองค์กรเพราะการจะนำเครื่องมือต่างๆ มาใช้ในกระบวนการจัดการความรู้เพื่อที่จะดึงความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) ออกมาแลกเปลี่ยนกันนั้นต้องใช้ลักษณะของการ “พูดแลกเปลี่ยนกัน” เป็นหลัก

อัตถจริยา คือ การแบ่งปันความรู้ การให้ความช่วยเหลือในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นการแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ที่เป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) เป็นสิ่งที่ต้องทำได้ยากกว่าการแบ่งปันความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) ดังนั้น หากองค์กรใดสามารถปลูกฝัง

---

^{๕๕} อรศิริ เกตุศรีพงษ์, “สังคหวัตถุ ๔ : วัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการจัดการความรู้”, วารสาร Productivity World เพื่อการเพิ่มผลผลิต, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๖๘ (พฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๕๐): ๔๓-๔๖.

ให้บุคลากรในองค์กรมี “อรรถจริยา” แล้วก็ไม่ใช่เรื่องยากอีกต่อไปที่จะทำให้คนในองค์กรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน รวมทั้งทำให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการทำงาน เพราะเมื่อเพื่อนร่วมงานขาดความรู้ในเรื่องใด หรือต้องการแลกเปลี่ยนความรู้ในเรื่องใด ผู้ที่มีความรู้ก็จะแบ่งปันให้โดยไม่หวงความรู้ หรือถ้าไม่ขาดความรู้แต่ขาดกำลังคนเพื่อนคนอื่นๆก็ยินดีที่จะเข้าไปช่วยให้งานสำเร็จ หรืออาจเรียนได้ว่าทำให้พนักงานในองค์กรเป็นกัลยาณมิตรซึ่งกันและกัน

สมานัตตตา คือ การมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอจริงใจต่อกันความเสมอต้นเสมอปลายจะช่วยให้เกิดความรู้สึกลอดดภัย ไม่ระแวงกันและเป็นการสร้างความไว้วางใจกันเชื่อใจกัน (Trust) เพราะคนในองค์กรไม่มีความไว้วางใจกัน หรือไม่เชื่อใจกัน พนักงานก็จะไม่ยกานำความรู้ประสบการณ์ เทคนิคในการทำงานต่างๆ มาแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ดังนั้น จึงถือได้ว่า “สมานัตตตา” เป็นแรงกระตุ้นในระยะยาวที่จะผลักดันให้คนในองค์กรเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องนอกจากนี้ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอในการร่วมแบ่งปันความรู้ต่างๆจะช่วยให้การจัดการความรู้ “มีชีวิต” อยู่เสมอ การที่พนักงานในองค์กรเป็นผู้ที่มีความสม่ำเสมอจริงใจต่อกันถือเป็นนิสัยความรับผิดชอบอย่างหนึ่ง กล่าวคือ ในการทำงานหากงานที่ทำประสบผลสำเร็จก็จะไม่แย่งกันเอาความดีความชอบใส่ตัวว่าฉันเป็นคนทำงานนั่นเอง หรือหากมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้นพนักงานก็จะไม่มีการกล่าวโทษกัน แต่จะช่วยกันแก้ไขปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นบรรยากาศของความร่วมแรงร่วมใจก็จะเกิดขึ้น พนักงานรู้สึกว่าการแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การทำงานของตนเองและองค์กรดีขึ้น

สรุปได้ว่า แนวคิดและหลักการของสังคหวัตถุ ๔ ที่สัมพันธ์กับการให้บริการโดยสังคหวัตถุ ๔ เป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ซึ่งประกอบไปด้วย ทานการให้ คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน ปิยวาจา หมายถึง การเจรจาถ้อยคำซึ่งเป็นที่รักเป็นที่จับใจแก่กันและกันอันเป็นถ้อยคำสุภาพ เพราะวาจาที่พูดออกไปนั้น ถ้าเป็นวาจาที่ไม่สุภาพไม่เป็นที่รักที่พอใจก็เป็นวาจาที่อาจเสียดแทงนำใจของผู้อื่น อรรถจริยา หมายถึง การประพฤติประโยชน์กันและกัน สมานัตตตา คือ การมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอจริงใจต่อกันความเสมอต้นเสมอปลายจะช่วยให้เกิดความรู้สึกลอดดภัย ไม่ระแวงกันและเป็นการสร้างความไว้วางใจกันเชื่อใจกัน

๒.๑๐ สภาพปัจจุบันและปัญหาการสร้างชุมชนของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์

๒.๑๐.๑ ประวัติความเป็นมาของวัดสามสวน

วัดสามสวน ตั้งอยู่ที่บ้านหนองสวรรค์ หมู่ที่ ๕ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ ๓ไร่ ๓ งาน อาณาเขต ทิศเหนือประมาณ ๒ เส้น ๕ วา จดทางสาธารณะประโยชน์ ทิศใต้ประมาณ ๒ เส้น ๕ วา จดที่สวนของนางแบบ ทิศตะวันออกประมาณ ๑ เส้น ๑๐ วา จดโรงเรียน ทิศตะวันตก ประมาณ ๑ เส้น ๑๐ วา จดทางสาธารณะประโยชน์ อาคารเสนาสนะ ประกอบด้วย ศาลาการเปรียญ กว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๕ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ.๒๔๗๔ ปูชนียวัตถุมีพระพุทธรูป แบบเชียงแสน

วัดสามสวนตั้งเมื่อ พ.ศ.๒๔๗๔ โดยมีผู้บริจาคที่ดินในการสร้างวัด ๓ คน คือ นายฮาย มั่นจันที นายขุน และนายคาย อุ่นผาง เมื่อสร้างวัดเสร็จแล้ว จึงตั้งชื่อวัดตามจำนวนผู้บริจาค ที่ดิน การบริหารและการปกครอง มีเจ้าอาวาสเท่าที่ทราบนาม คือ รูปที่ ๑ พระสวय เตชธมโม รูปที่ ๒ พระก้อน กนตสีโล รูปที่ ๓ พระสมชาย ปญญาโร รูปที่ ๔ พระธรรมธศกัศิตา กิตติสมปนโน เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๕๗ จนถึงปัจจุบัน และปัจจุบันนี้เจ้าอาวาสได้จัดโครงการชุมชนคุณธรรมวัดสามสวน มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑. เพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้หลักธรรมทางศาสนาเพื่อเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ๒.การอบรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ประเพณีวัฒนธรรม เชิงปฏิบัติกิจกรรมชุมชนคุณธรรมวัดสามสวน และ ๓.เพื่อให้ชุมชนได้เข้าใจหลักการและวิธีการในหลักวิชาการพร้อมทั้งศาสตร์สมัยใหม่พร้อมทั้งเพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนได้เรียนรู้การทำงานร่วมกันภายใต้หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยมีกิจกรรม คือ ๑.รณรงค์การรักษาประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ๒.ปลูกดอกดาวเรืองตามพระราชดำริชเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้าน วัด และโรงเรียน ๓.ร่วมปฏิบัติธรรม รักษาศีล ด้วยการมีส่วนร่วมคือการให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจ กำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง^{๕๙}

๒.๑๐.๒ ประวัติความเป็นมาของบ้านหนองสวรรค์

ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๓๙ – ปัจจุบัน เดิมทีแยกมาจากบ้านเหล่า มีพ่ออาจารย์ลิ่ง นั้นจันที ได้นำควายมาอาศัยอยู่หนองน้ำ จึงเรียกหนองน้ำว่า “หนองควายใหญ่” ก่อตั้งชื่อบ้านว่า บ้านหนองควาย สมัยนั้นมีบ้านเรือนตั้งอยู่ ๕ หลังคาเรือน ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ มีหลวงพ่อบุญทัน ได้เดินทางมาจากถ้ำผาปู่ มาอาศัยอยู่ที่ป่าช้าโคกหนองเม็กสร้างกุฏิชั่วคราว ชาวบ้านจึงสร้างศาลาหอนขึ้นมาให้ ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๑ หลวงพ่อบุญทัน ท่านจึงได้เปลี่ยนชื่อบ้านหนองควาย เป็น “บ้าน

^{๕๙} สัมภาษณ์ พระธรรมธศกัศิตา กิตติสมปนโน, เจ้าอาวาสวัดสามสวน, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

หนองสวรรค์” จนเท่าทุกวันนี้โดยมี นายพัท บัวลิม เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก และผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันคือ นายอภิเชษฐ์ จำปา^{๖๐}

ที่ตั้งชุมชน

บ้านหนองสวรรค์ หมู่ที่ ๕ อยู่ในเขตการปกครองของ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น การเดินทางเข้าสู่หมู่บ้านจากศาลากลางจังหวัดขอนแก่นสามารถเดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัวหรือรถยนต์โดยสารประจำทางโดยใช้เส้นทางหลวงหมายเลขสาย ถนนมะลิวัลย์ขอนแก่น-ชุมแพ จากศาลากลางจังหวัดขอนแก่น ไปทางทิศ ตะวันตกผ่าน ตำบลบ้านทุ่ม รวมระยะทาง ๒๔ กิโลเมตร

อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับ บ้านสระแก้ว หมู่ ๔ ต.บ้านฝาง อ.บ้านฝาง

ทิศใต้ ติดต่อกับ บ้านเหล่า หมู่ ๓ ต.บ้านเหล่า อ.บ้านฝาง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ บ้านค้อ หมู่ ๑๐ ต.บ้านเหล่า อ.บ้านฝาง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ บ้านหนองลุ่มเจริญ หมู่ ๑๓ ต.บ้านเหล่า อ.บ้านฝาง

ลักษณะภูมิประเทศ /ภูมิอากาศ

ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่ของหมู่บ้าน ร้อยละ ๘๐ เป็น พุ่มนาเหมาะสำหรับ ทำการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ มีลักษณะภูมิอากาศแบบมรสุม มี ๓ ฤดู ได้แก่ ฤดูร้อน ฤดูฝน และ ฤดูหนาว ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของชุมชนเป็นแบบ หมู่บ้าน มีการแบ่งเขตการปกครองเป็นคุ้ม มีพื้นที่ทำการเกษตรอยู่รอบๆ หมู่บ้าน ลักษณะของบ้านเรือน ไม้สองชั้น^{๖๑}

๒.๑๐.๓ สภาพปัญหาในชุมชน

๑. คนในชุมชนทะเลาะวิวาทกัน การแข่งขันเอาर्डเอาเปรียบ เบียดเบียนทำร้ายซึ่งกันและกัน เพราะสภาพปัญหาปากท้อง และการสุราของมีนเมาในงานต่างๆ ๒. การลักขโมยสิ่งของกันในชุมชน เพราะเกิดจากการเห็นสิ่งของคนอื่นมี ตนเองก็อยากมีบ้าง ๓. มักมากในกามารมณ์ผิดลูกผิดเมียกัน ไม่จริงจังพูดโกหกหลอกลวงกัน ๔. ขอบโกหกหลอกลวง ไม่จริงจังต่อกันในชุมชน และ ๕. มีสิ่งของมีนเมาขายในร้านค้าชุมชนทั่วไป เป็นต้น สภาพปัญหาเหล่านี้ล้วนขาดหลักศีลธรรมเบื้องต้นคือ เบญจศีล-เบญจธรรม จึงส่งผลต่อการประพฤติผิดต่อหลักศีลธรรมและจริยธรรมอื่นๆ ตามมา การ

^{๖๐} สัมภาษณ์ นายอภิเชษฐ์ จำปา, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕, ๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๖๑} สัมภาษณ์ นายอภิเชษฐ์ จำปา, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕, ๘ กันยายน ๒๕๖๑.

มีส่วนร่วมคือการให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจ กำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง เป็นการเสริมพลังอำนาจให้แก่ประชาชน/กลุ่ม/องค์กร ชุมชนให้สามารถระดมขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากร การตัดสินใจ และควบคุมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนมากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับ สามารถกำหนดการดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามความจำเป็นอย่างมีศักดิ์ศรี และสามารถพัฒนาศักยภาพของประชาชน/ชุมชนในด้านภูมิปัญญา ทักษะความรู้ ความสามารถ และการจัดการและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ และประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างมีอิสระ การทำงานต้องเน้นในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการพัฒนาชุมชนด้วย^{๒๒}

สรุปได้ว่า สภาพปัญหาคนในสังคมทะเลาะวิวาท การแข่งขันเอารอดเอาเปรียบ เบียดเบียนทำร้ายซึ่งกันและกัน มีการลักขโมยสิ่งของกันในชุมชน มากมากในกามารมณณ์ผิดลูกผิดเมียกัน ไม่จริงใจพูดโกหกหลอกลวงกัน และมีสิ่งของมีเงินเมฆาขายกันทั่วไป เป็นต้น สภาพปัญหาเหล่านี้ล้วนขาดหลักศีลธรรมเบื้องต้น คือ เบญจศีล-เบญจธรรม จึงส่งผลต่อการประพฤติดิตต่อหลักศีลธรรมและจริยธรรมอื่นๆ ตามมา การมีส่วนร่วมคือการให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจ กำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง เป็นการเสริมพลังอำนาจให้แก่ประชาชน/กลุ่ม/องค์กร เมื่อแก้ปัญหาทุกอย่างได้แล้วก็จะทำให้ชุมชนน่าอยู่เจริญก้าวหน้าอย่างสงบสุขยั่งยืน หากได้นำเอาหลักสังคหวัตถุ ๔ มาเป็นธงในการพัฒนาชุมชนก็จะทำให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน และทำให้ชุมชนมีแต่รอยยิ้มและมีแต่ความสุขความเจริญอย่างยั่งยืนตลอดไป

๒.๑๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นที่น่าสนใจหลายเล่ม ซึ่งได้ศึกษาหลักสังคหวัตถุ ๔ กับการสร้างชุมชนน่าอยู่ของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น โดยงานวิจัยดังกล่าวนี้มีดังต่อไปนี้

พระมหาสมชาย สิริจนโท (ห่านนท์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธธรรมเพื่อการสร้างคุณภาพชีวิตตามแนวทางของพระพุทธคุณ (สมาน สุขเมโธ)” ผลการวิจัยพบว่า การสร้างคุณภาพชีวิตในพระพุทธศาสนาเถรวาท แบ่งออกเป็น ๔ ลักษณะ คือ ๑) การสร้างทางความประพฤติ คือ สร้างกายและวาจาให้มีศีล ๒) การสร้างทางด้านอินทรีย์ ๖ คือ ให้รู้จักสารวมอินทรีย์ของตนอย่างมีสติคอยกำกับ ๓) การสร้างทางด้านจิตใจให้เกิดความเข้มแข็ง และมั่นคงสามารถทำงานได้อย่างมี

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายอภิเชษฐ์ จำปา, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕, ๘ กันยายน ๒๕๖๑.

ประสิทธิภาพ และ ๔) การสร้างทางด้านปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในการปฏิบัติตนต่อสรรพสิ่งทั้งปวง ไม่ให้เกิดความลุ่มหลงมัวเมา แต่ให้เป็นอิสระจากสิ่งต่างๆ ที่เข้ามา^{๖๓}

พระมหามิตร ฐิตปณฺโญ (วันยาว) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างจิตสำนึกร่วมของชุมชนในประชาคมและสังคมอาเซียน : วิเคราะห์แนวคิดมุมมองและกระบวนการสร้างผ่านประเพณีสงกรานต์” ผลการวิจัยพบว่า สังคมจะน่าอยู่นั้น คนในสังคมจะต้องมีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีความสุข อีกทั้งต้องเป็นผู้มีจิตสำนึกที่ถูกต้อง การสร้างจิตสำนึกนั้น จำต้องเริ่มจากชุมชน สังคม เป็นจิตสำนึกที่ผู้คนส่วนใหญ่ของประเทศสร้างขึ้นมาร่วมกัน ไม่ใช่จิตสำนึกที่สร้างโดยผ่านอุดมการณ์ แต่เป็นการสร้างจิตสำนึกผ่านจิตวิญญาณเท่านั้น จึงจะนำความสุขมาให้^{๖๔}

พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย (แก้ววงศ์น้อย) ได้ทำการศึกษา เรื่อง “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า เมื่อเกิดปัญหาทางสังคมเกิดขึ้น สมาชิกในสังคมย่อมต้องได้รับผลจากปัญหานั้น ทั้งทางตรงและทางอ้อม การขัดเกลาทางสังคม (Socializations) คือ วิธีการอบรมสั่งสอนให้สมาชิกในสังคมดำรงตนอยู่ตามที่สังคมคาดหวัง แต่สภาพการณ์ของสังคมปัจจุบันได้ผันแปรไป ต่างก็ได้ปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับการสร้างสังคมแบบใหม่ มีการเปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบของสังคมยุคอุตสาหกรรมนั้นด้วย^{๖๕}

ดุขฎฐิ สิตลวรางค์ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การศึกษาในสังคมพระพุทธศาสนาตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธศาสนามีความเห็นว่า ชีวิตมนุษย์ประกอบด้วยชั้น ๕ การทำงานประสานกันของชั้น ๕ ทำให้มนุษย์รับรู้โลกได้ โดยมีช่องทางติดต่อกันอยู่ ๒ ชุด คือ ชุดที่รับเข้า ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ และชุดที่แสดงออก ได้แก่ กาย วาจา และใจ โลกที่ศึกษาคือ โลกตามการรับรู้ของมนุษย์เอง ได้ผลการศึกษา คือ ปัญญารู้ตามความเป็นจริง คือ รู้ชัดในอริยสัจ ๔ ซึ่งพระพุทธศาสนาอธิบายไว้หลายนัย จากมรรคมีองค์ ๘ ปรับให้เป็น

^{๖๓} พระมหาสมชาย สิริจนฺโท (หานนท์), “พุทธธรรมเพื่อการสร้างคุณภาพชีวิตตามแนวทางของพระพุทธคุณ (สมาน สุเมโธ)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒.

^{๖๔} พระมหามิตร ฐิตปณฺโญ (วันยาว), “การสร้างจิตสำนึกร่วมของชุมชนในประชาคมและสังคมอาเซียน : วิเคราะห์แนวคิดมุมมองและกระบวนการสร้างผ่านประเพณีสงกรานต์”, *รายงานวิจัย*, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๙๔.

^{๖๕} พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย (แก้ววงศ์น้อย), “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาในสถาบันครอบครัว ตามแนวพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒-๓.

หลักการปฏิบัติเพื่อการศึกษาจากหายาไปหาประณีต เป็น ๓ ประการ เรียกว่า ไตรสิกขา อันจะนำผู้ศึกษาบรรลุภาวะชีวิตที่สมบูรณ์ คือ มีปัญญาพ้นทุกข์สิ้นเชิง และเป็นเป้าหมายการศึกษาในระดับอุดมคติ ด้วยพระพุทธศาสนาพิจารณาเป้าหมายไว้หลายแนว เมื่อทำกิจกรรมการศึกษาก็มีกระบวนการศึกษาเกิดขึ้นเป็นการเปลี่ยนแปลงทางศีล สมาธิ ปัญญา กัลยาณมิตร และโยนิโสมนสิการ เป็นปัจจัยเอื้อให้เกิดการสร้าง ส่วนสังคมพระพุทธศาสนามี ๒ ประเภท สังคมฆราวาส และสังคมผู้บวช ซึ่งมีลักษณะเป็นสังคมการศึกษา มีการเลือกสรรสมาชิก การจัดระเบียบสังคมโดยอาศัยวินัยสงฆ์เป็นหลัก และเป็นสังคมที่มีโอกาสในการศึกษา^{๖๖}

นนทนา อังสุวรังษี ได้ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่านิยมและการปฏิบัติเกี่ยวกับเบญจศีลของชาวพุทธในสังคมเมืองและชนบทที่อยู่ในและนอกโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง โดยศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านในอำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ประชากรส่วนใหญ่ใน ๓ พื้นที่ ยังคงมีค่านิยมและปฏิบัติต่อบุญจศีล สอดคล้องตามหลักทฤษฎี คือ มีความเห็นว่า บุญจศีล มีความสำคัญมากและบัญญัติไว้ให้ทุกคนปฏิบัติเพื่อความสงบสุขของสังคม และถือว่าการถือศีลนำไปสู่สัจดี พรั่งพร้อมด้วยทรัพย์และถึงความดับทุกข์ได้ ทั้งยังเห็นว่า บุญจศีลไม่ขัดกับสภาพสังคมปัจจุบัน การประกอบอาชีพและการสร้างความเจริญของชาติ แต่ยังมีประชากรบางส่วนในพื้นที่ทำการวิจัยมีค่านิยมและการปฏิบัติต่อบุญจศีลเบี่ยงเบน และเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากปัจจัย ๓ ประการ คือ อาชีพ ความเจริญทางวัตถุและความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเขตเมือง ดังนั้น หมู่บ้านชนบทจะยังคงรักษาค่านิยมและการปฏิบัติต่อบุญจศีล ได้ถูกต้องมากกว่าหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ซึ่งมีความใกล้ชิดกับเขตเมืองมากกว่า^{๖๗}

บุญตัน หล้ากอง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวคิดเรื่องการสร้างชุมชนในพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า วิธีการสร้างทรัพยากรมนุษย์หรือบุคคลตามหลักศีล สมาธิ และปัญญา ทั้ง ๓ ประการ กล่าวโดยสรุปเมื่อถึงถึงผลการสร้าง มี ๓ อย่าง ได้แก่ ๑. การสร้างให้เป็นคนดี มีศีลธรรม มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย และอยู่ในกรอบวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของชุมชนและสังคม โดยการสอนให้งดเว้นจากกายทุจริต วจีทุจริตและประพฤติกายสุจริต วจีสุจริต อันเป็นไปตามหลักของศีล เรียกว่า กายภาวนา คือ

^{๖๖} ดุษฎี สิตลวรางค์, การศึกษาในสังคมพระพุทธศาสนา ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก, **วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน**, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒), บทคัดย่อ.

^{๖๗} นนนทนา อังสุวรังษี, “การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่านิยมและการปฏิบัติเกี่ยวกับเบญจศีลของชาวพุทธในสังคมเมืองและชนบทที่อยู่ในและนอกโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง โดยศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านในอำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๓), หน้า ๒๑๒.

การสร้างด้านพฤติกรรมที่แสดงออกทางกายและทางวาจา ๒. การสร้างให้เป็นคนมีจิตใจ และอารมณ์ที่มั่นคง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ชุมชน คนอื่นและสังคม เป็นคนที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม โดยการสอนให้ถ่วงใจจากความโลภ ความพยาบาท แล้วให้ประพฤติแก่มนัสสุจริต เป็นการสร้างจิตใจ ตามหลักการของสมาธิ ซึ่งเรียกว่า จิตภาวนา ๓. การสร้างให้คนรู้และเข้าใจสิ่งต่างๆ อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง เป็นสัมมาทิฐิ เป็นการสร้างบุคคลตามหลักการของปัญญา เรียกว่า ปัญญาภาวนา นอกจากนี้การสร้างที่ทำให้บุคคลเข้าใจชีวิตอย่างแจ่มแจ้ง จนถึงสัมมาญาณและบรรลุถึงสัมมาวิมุตติ หลุดพ้นจากกิเลสได้อย่างสิ้นเชิง ก็จัดอยู่ในปัญญาภาวนาเช่นเดียวกัน การบำเพ็ญความดีตามวิธีการสร้างข้อที่ ๒ โดยสรุป คือ การประพฤติกายสุจริต วาจาสุจริต และมนัสสุจริต ส่วนการชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ คือ การปฏิบัติสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อมุ่งขจัดกิเลสต่างๆ ที่นอนเนื่องอยู่ในจิตใจ เช่น ความอยากได้ (โลภะ) ความประทุษร้าย (โทสะ) และความลุ่มหลง (โมหะ) เป็นต้น ให้หมดสิ้นไปเป็นการดับกิเลส ดับทุกข์ หรือบรรลุนิพพานเป็นที่สุด ด้วยเหตุนี้เอง วิธีการทั้ง ๓ ประการนี้ จึงเป็นหลักการขั้นพื้นฐานของพระพุทธศาสนาสำหรับสร้างทรัพยากรมนุษย์หรือสร้างบุคคล โดยทั่วไปให้มีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข และสามารถทำให้บุคคลบรรลุถึงการหลุดพ้นจากทุกข์หรือปัญหาที่ตนประสบอยู่ในชีวิตประจำวัน ซึ่งวิธีการสร้างทั้ง ๓ ประการนี้ เป็นวิธีการสร้างที่เป็นไปตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ หรือหลักไตรสิกขา^{๖๘}

ไพรัช สู่แสนสุข ได้ทำการวิจัยเรื่อง “หลักการและกระบวนการของการเรียนรู้และการสอนตามหลักพุทธศาสตร์” พบว่า พุทธศาสตร์มีบทบาทเด่นชัดในการเรียนการสอนและการส่งเสริมกระบวนการในการสร้างเสริมและสร้างสัมมาทิฐิเป็นอย่างมาก พุทธศาสตร์มีคำอธิบายและแนวทางเสนอแนะต่อการสร้างการเรียนรู้และการสร้างชีวิตในทุกระดับ จนถึงระดับสูงสุดหรือระดับที่เอื้อให้เกิดประโยชน์สูงสุดที่มวลมนุษยชาติพึงได้ หรือแม้แต่การเสนอเครื่องมือที่ช่วยต่อกระบวนการเรียนรู้นั้น ๆ ได้ (ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา)

กระบวนการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดการสร้างตามแนวพุทธศาสตร์ สามารถจัดสรุปในองค์ธรรม “อริยสัจ ๔” ได้ไม่ว่าจะในส่วนของจุดมุ่งหมาย เนื้อหา กระบวนการเรียนการสอน วิธีการปฏิบัติ และการตรวจสอบประเมินผล องค์ธรรมทั้ง ๔ ของอริยสัจ ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับ “ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค” สรุปได้ดังนี้

๑. การเรียนการสอน เพื่อให้รู้ลักษณะหรือธรรมชาติของทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรคว่ามีลักษณะเป็นเช่นไร มีลำดับและสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอย่างไร ในแต่ละองค์ธรรม

^{๖๘} บุญตัน หล้ากอง, “แนวคิดเรื่องการสร้างชุมชนในพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๒), หน้า ๖๑.

๒. การเรียนการสอนการปฏิบัติตามกิจในอริยสัจ ๔ ของแต่ละองค์ธรรม ได้แก่

๒.๑ การกำหนดรู้ทุกข์ การทำความเข้าใจในทุกข์หรือลักษณะของปัญหาที่เกิดขึ้น

๒.๒ การรู้ชัดในสาเหตุของทุกข์หรือปัญหาว่า ควรละควรแก้ไขที่ตรงสาเหตุที่แท้จริง ซึ่งสาเหตุหลักของทุกข์ในชีวิตมนุษย์ คือ ตัณหา

๒.๓ การรู้ชัดในเป้าหมาย หรือกำหนดเป้าหมาย และมีความซาบซึ้งพอใจในเป้าหมายที่จะพึงเกิดเมื่อแก้ปัญหาได้ และเป้าหมายสูงสุดในชีวิตมนุษย์ที่ควรบรรลุ คือ การพ้นทุกข์

๒.๔ การรู้ในวิธีการแก้ปัญหาว่า เมื่อกระทำตามวิธีการนั้นแล้วสามารถแก้ปัญหาได้ ทำให้ลดทุกข์ หหมดทุกข์ได้ ในการสร้างชีวิตนั้นมรรคหรือวิธีการแก้ทุกข์ที่สมบูรณ์ ที่ควรทำให้มาก คือ มรรคมืองค์ ๘ หรือการศึกษาและปฏิบัติในศีล สมาธิ และปัญญา^{๖๙}

บรรจง วังหล้า ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาเปรียบเทียบโทษของการละเมิดศีลห้ากับการกระทำผิดกฎหมายอาญา พบว่า ศีลห้าและกฎหมายอาญามีลักษณะสำคัญที่คล้ายคลึงกัน คือ เป็นข้อปฏิบัติที่บุคคลในสังคมไม่ควรละเมิด แนวคิดเรื่องโทษของศีลเอื้อประโยชน์ต่อการไม่ละเมิดกฎหมายอาญา เพราะคนที่รักษาศีล ย่อมไม่กล้าปฏิบัติผิดกฎหมายอาญา ส่วนโทษตามกฎหมายอาญาก็เอื้อต่อศีลห้าเพราะการกระทำผิดกฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องกับศีลห้า ย่อมต้องได้รับโทษตามกฎหมายและโทษตามกฎหมายแห่งกรรม ซึ่งจะสนองผู้กระทำทั้งในรูปปัจจุบันและอนาคต การใช้กฎหมายอาญา ถ้าผู้ใช้ยึดมั่นในศีลห้าก็จะทำให้สังคมมีความร่มเย็นและสงบสุข^{๗๐}

อาภรณ์ พุกกะมานและคนอื่น ๆ ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาการสอนศีล เพื่อสร้างเสริมพุทธธรรม จริยธรรมในสังคมไทย พบว่า ผู้มีศีล มีสมาธิ มีปัญญา มีวิมุตติ ด้วยการละชั่ว ประพฤติ ย่อมเป็นผลดี เป็นคุณค่าในสังคม ผู้มีศีลเท่านั้นที่จะเสริมสร้างพุทธธรรมจรรยาได้ในสังคมการเสริมสร้างพุทธธรรมจรรยาในสังคม จึงจำเป็นต้องมีการสอนศีล การศึกษาศีล การปฏิบัติศีล และการทรงผลของศีลในแต่ละคน หากพุทธบริษัททุกคนยอมรับศีล นำเอาศีลมาเป็นข้อวัตรปฏิบัติขัดเกลาพฤติกรรมของตนอย่างจริงจังเคร่งครัด จนเกิดผลของศีลทรงขึ้นในตนได้จริง ศีลเท่านั้นที่แก้ปัญหาส่วนบุคคลและส่วนสังคมไทยได้^{๗๑}

^{๖๙} ไพรัช สู่แสนสุข, หลักการและกระบวนการของการเรียนรู้และการสอนตามหลักพุทธศาสตร์, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๗๘.

^{๗๐} บรรจง วังหล้า, “การศึกษาเปรียบเทียบโทษของการละเมิดศีลห้ากับการกระทำผิดกฎหมายอาญา”, สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๘๘.

^{๗๑} อาภรณ์ พุกกะมานและคนอื่น ๆ, “การศึกษาการสอนศีลเพื่อสร้างเสริมพุทธธรรมจริยธรรมในสังคมไทย”, รายงานผลการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เจริญผล, ๒๕๓๘), หน้า ๒๓๐.

นงเยาว์ หนูไชยะ ณ กาฬสินธุ์ ได้ศึกษาเรื่อง ศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องมิจฉาภิภูฏฐิ ในพระพุทธานุศาสนนาเถรวาท พบว่า พุทธานุศาสนิกชนส่วนใหญ่มีความเชื่อที่เป็นมิจฉาภิภูฏฐิ กล่าวคือ คลาดเคลื่อนไปจากหลักธรรมทางพุทธานุศาสนนาเถรวาทในหลายประเด็น ได้แก่ กฎแห่งกรรมเรื่อง โอปปาติกะ เรื่องสังสารวัฏฐิ ซึ่งส่งผลกระทบต่อปัญหาความตกต่ำทางด้านศีลธรรม วิถีชีวิตดำเนินไป โดยถอยห่างและไม่สอดคล้องกับหลักพุทธานุธรรม โดยมีค่านิยมที่เน้นในเรื่องวัตถุนิยมปิดกั้นหนทางใน การสร้างการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม ปัญหาคอร์รัปชั่น และปัญหาอื่น ๆ ตามมา หลักธรรมที่เป็นตัวทำลายมิจฉาภิภูฏฐิ ได้แก่ สัมมาภิภูฏฐิ ๒ ประการ คือ ปรโตโฆสะที่ดีและ โยนิโสมนสิการ ทุกฝ่ายทั้งพุทธานุศาสนิกชนไทย สถาบันการศึกษา องค์กรสงฆ์ สื่อมวลชนทุกแขนง รวมทั้งรัฐบาล ต้องร่วมมือกันส่งเสริมการศึกษา โดยนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธานุศาสนนาเป็น เป้าหมายและหลักการควบคู่ไปกับวิทยาการด้านอื่น ๆ จึงจะสามารถเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความเห็น ความเชื่อของสังคม ให้เป็นสัมมาภิภูฏฐิได้^{๕๗๒}

สมบุรณ์ สุขสำราญ จากการศึกษาเรื่อง “พุทธานุศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และสังคม” พบว่า กรอบทฤษฎีตะวันตกนั้นได้รับอิทธิพลมาจากโลกทัศน์ของคนตะวันตก ซึ่งมีพื้นฐาน สำคัญอยู่บนคติ ความเชื่อ และวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากคนไทย คติ ความเชื่อ และวัฒนธรรมตะวันตก นั้นส่วนมากมีรากเหง้าอยู่บนระบบความเชื่อส่วนที่เป็นคริสต์ศาสนนา การมองข้ามความสำคัญของ ความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับสังคม การเมือง และเศรษฐกิจมีความสำคัญอย่างมาก ซึ่งอาจนำไปสู่ความไม่เข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคม และการเมือง ที่เกิดขึ้นในสังคมหนึ่ง ๆ อย่าง แท้จริงได้ และประเด็นสำคัญดังกล่าวมีนัยสำคัญเท่ากับการละเลยการทำความเข้าใจวิถีชีวิตส่วนรวม ของสังคม หรืออีกนัยหนึ่งวัฒนธรรมของสังคม ซึ่งรากเหง้าสำคัญอย่างหนึ่งของวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรม ของแต่ละสังคมนั้นก็คือศาสนนา ศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมมีความสัมพันธ์กัน อย่างใกล้ชิด การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่เกิดขึ้นในทางการเมืองและสังคม ย่อมจะมีผลกระทบต่อศาสนนา และในทำนองเดียวกันการเปลี่ยนแปลงทางศาสนนาก็จะมีผลกระทบต่อทางการเมืองและสังคม เช่นเดียวกัน^{๕๗๓}

สรุปได้ว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้องในการสร้างชุมชนน่าอยู่นั้นได้กล่าวถึง การสร้างทางความ ประพฤติ คือ สร้างกายและวาจาให้มีศีล ๒) การสร้างทางด้านอินทรีย์ ๖ คือ ให้อริจักสารวมอินทรีย์

^{๕๗๒} นงเยาว์ หนูไชยะ ณ กาฬสินธุ์, “ศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องมิจฉาภิภูฏฐิในพระพุทธานุศาสนนาเถรวาท”, *วิทยานพนธ์พุทธานุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๘๘.

^{๕๗๓} สมบุรณ์ สุขสำราญ, *พุทธานุศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม*, หน้า ๑๖.

ของตนอย่างมีสติคอยกำกับ ๓) การสร้างทางด้านจิตใจให้เกิดความเข้มแข็ง และมั่นคงสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ ๔) การสร้างทางด้านปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในการปฏิบัติ ต่อสรรพสิ่งทั้งปวง ไม่ให้เกิดความลุ่มหลงมัวเมา สิ่งที่ยิ่งตระหนักที่สุดต้องมีความรู้จักพอประมาณ เป็นหลักธรรมที่ช่วยขัดเกลาจิตใจไม่ให้เกิดความโลภหรือเกิดกิเลส และที่สำคัญ หลักการแก้ปัญหาด้วยหลัก อริยสัจ ๔ ว่า เมื่อกระทำตามวิธีการนั้นแล้วสามารถแก้ปัญหาได้ทำให้ลดทุกข์ หหมดทุกข์ได้ ในการสร้างชีวิตนั้นมรรคหรือวิธีการแก้ทุกข์ที่สมบูรณ์ ที่ควรทำให้มากคือ มรรคมีองค์ ๘ หรือ การศึกษาและปฏิบัติในศีล สมาธิ และปัญญานั้นเอง

๒.๑๒ สรุป

แนวคิดการสร้างชุมชนน่าอยู่ในพระพุทธศาสนานั้นมีเป้าหมายของการสร้างคือการปลดปล่อยตนเองให้พ้นจากความทุกข์ทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยการให้ความสำคัญกับความสุขทางจิตใจอันเกิดจากความมีอิสรภาพที่พึ่งตนเองได้และความเข้มแข็งของบุคคลและสังคม ด้วยการสร้างกาย สร้างศีล สร้างจิต และสร้างปัญญา เพื่อแก้ปัญหาและสร้างสังคมที่เกิดจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์เป็นพื้นฐาน สมาชิกของสังคมทุกคนต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ถูกต้อง เพื่อส่วนรวมโดยอาศัยพุทธธรรมเป็นแนวทางเพื่อขจัดความเห็นแก่ตัวโดยอาศัยวัฒนธรรมพื้นฐานของตนเอง โดยนำเอาพุทธปรัชญามาปรับปรุงใช้ให้เกิดประโยชน์ในการสร้างชุมชนในชนบทให้เป็นสังคมที่น่าอยู่

แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชนนั้น ต้องทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในชุมชนซึ่งจะเป็นผู้ริเริ่มการสร้างอันเป็นสิทธิเสรีภาพความต้องการสร้างอย่างแท้จริง โดยประชาชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการโครงการต่างๆ เพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนสามารถที่จะคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาของชุมชนตนเอง ด้วยการหวังพึ่งพาตนเองให้มากที่สุดและเสริมด้วยการช่วยเหลือจากภายนอกเท่าที่จำเป็น โดยลักษณะของชุมชนน่าอยู่นั้นมีองค์ประกอบทางด้าน กายภาพ มีสิ่งแวดล้อมที่ดี สะอาดและปลอดภัย มีผังเมืองที่ดี ทางด้านเศรษฐกิจ สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน และสร้างกลุ่มอาชีพให้พึ่งตนเองได้ ทางด้านสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูล มีวินัยมีส่วนร่วม มีความปลอดภัย มีบริการสาธารณสุขที่เหมาะสม ด้านสิ่งแวดล้อม มีความสะอาดสวยงาม และปราศจากมลพิษ และด้านการบริหารจัดการ การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ ตรวจสอบได้ และถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

ส่วนความหมายของการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนา หมายถึง ความเป็นไปของชีวิตตามหลักพุทธศาสนาด้วยการประพจน์ปฏิบัติต่อชีวิตอันประกอบด้วยความประพจน์และการปฏิบัติทั้งในทางกาย ทางวาจา และทางใจ ต่อตนเองและสังคม ที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องด้วยการดำเนินชีวิต ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือการดำเนินชีวิตที่เป็นกุศลกรรม มีผลที่ได้รับคือ ความสุข ทั้งในโลกนี้และในโลกหน้า และการดำเนินชีวิตที่เป็นอกุศลกรรม คือการดำเนินชีวิตในทางที่ชั่ว มีผลที่ได้รับ

คือ ทุกข์ ทั้งในโลกนี้ และในโลกหน้า นั้นเอง ซึ่งลักษณะการดำเนินชีวิตตามหลักทางพุทธศาสนา มี ๓ ระดับคือ ระดับพื้นฐาน อยู่ในระดับศีล ระดับกลาง อยู่ในระดับการฝึกสมาธิ ระดับขั้นสูง อยู่ในระดับการฝึกปัญญาเพื่อลุถึงประโยชน์ทั้งสาม คือ ประโยชน์ในปัจจุบันที่เป็นขั้นพื้นฐานของชีวิต ประโยชน์ในภายหน้า หรือประโยชน์ขั้นสูงอย่างหนึ่งอันได้แก่ การแสวงหาความเจริญก้าวหน้าของจิตใจด้วยคุณธรรม มีศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา เป็นต้น ประโยชน์อย่างยิ่งหรือประโยชน์ขั้นสูงสุดอันได้แก่จุดมุ่งหมายขั้นสุดท้ายการเข้าถึงธรรมชาติ คือนิพพาน

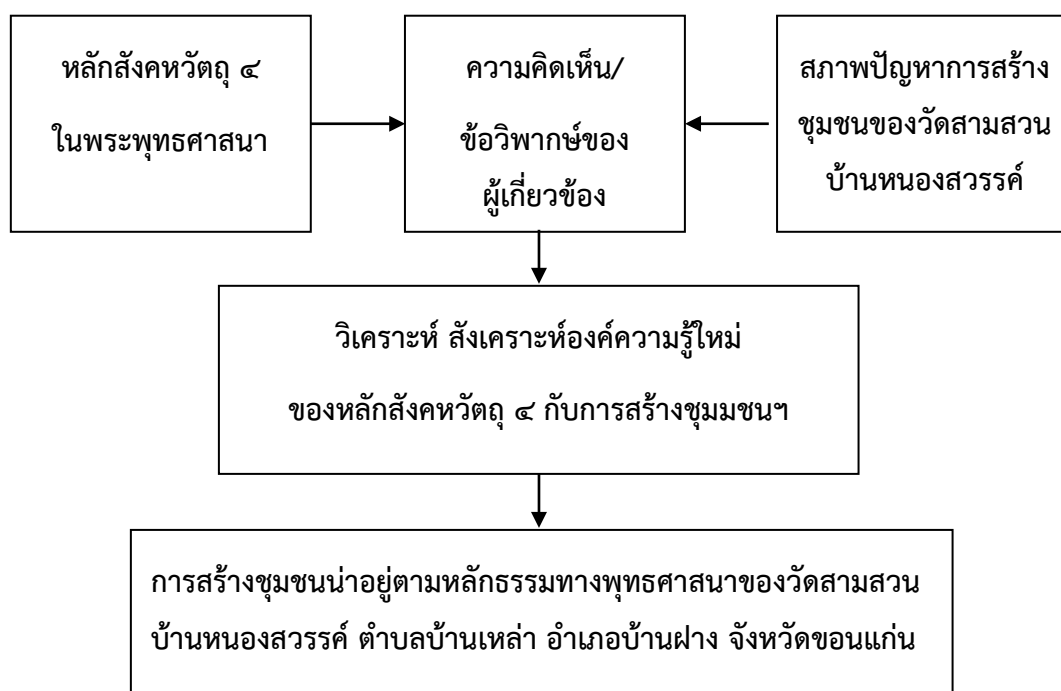
สำหรับการสร้างคุณภาพชีวิตนั้นก็ประกอบไปด้วย การสร้างด้านศีล (ศีลภาวนา) คือ การฝึกฝนด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจริตทางกายและวาจา โดยการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้วยดี มีความเกื้อกูล พึ่งพาอาศัยกัน ไม่เบียดเบียน ไม่ทำลายกัน เพื่อให้บุคคลสามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อย่างปกติสุข การสร้างคุณภาพชีวิตด้านจิต (จิตภาวนา) คือ การฝึกฝนด้านคุณภาพของจิต การฝึกจิตใจให้เข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ ควบคุมตนได้ดี มีสมาธิ มีกำลังใจสูง ให้เป็นจิตที่สงบ ผ่องใส ปราศจากสิ่งรบกวน หรือทำให้เศร้าหมอง โดยเฉพาะการใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้ง และตรงตามความเป็นจริง การสร้างด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) หมายถึง ความรู้ทั่ว ปรึกษาหยั่งรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจ ชัดเจน ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้ในเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และรู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการ ความรอบรู้ในกองสังขารมองเห็นตามเป็นจริง ความรู้ที่เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ความรู้ที่สามารถสืบสาวเหตุปัจจัยของสิ่งต่าง ๆ ความรู้ที่สามารถคิด พิจารณาวินิจฉัยได้ เลือกเฟ้นกลั่นกรองได้ เชื่อมโยงประสานได้ ทำให้เอาสุตะหรือข้อมูลข่าวสารวิชาการต่าง ๆ ไปใช้งาน สามารถจัดสรร จัดการทำสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จได้ ความรู้แบบนี้ เรียกว่า ปัญญา การมีปัญญาที่สร้างแล้ว ได้แก่ การได้ฝึกฝนอบรมตนเองให้มีปัญญารู้สิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง เช่น การมีปัญญาพิจารณารู้ไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ตามความเป็นจริง ปราศจากการยึดถือว่าเป็นตัวเราของเรา

ส่วนหลักธรรมที่ใช้ในการสร้างชุมชนกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน คือหลักสังคหวัตถุ ๔ เพราะสภาพปัญหาในชุมชนคือ สภาพปัญหาคนในสังคมทะเลาะวิวาท การแข่งขันเอาตัวเอาเปรียบ เบียดเบียนทำร้ายซึ่งกันและกัน มีการลักขโมยสิ่งของกันในชุมชน มักมากในกามารมณ์ผิดลูกผิดเมียกัน ไม่จริงใจพูดโกหกหลอกลวงกัน และมีสิ่งของมีเงินเมามากเกินไป เป็นต้น สภาพปัญหาเหล่านี้ล้วนขาดหลักศีลธรรมเบื้องต้น คือ เบญจศีล-เบญจธรรม จึงส่งผลต่อการประพฤติผิดต่อหลักศีลธรรมและจริยธรรมอื่นๆ ตามมา การมีส่วนร่วมคือการให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจ กำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง เป็นการเสริมพลังอำนาจให้แก่ประชาชน/กลุ่ม/องค์กร เมื่อแก้ปัญหาทุกอย่างได้แล้วก็จะทำให้ชุมชนน่าอยู่เจริญก้าวหน้าอย่างสงบสุขยั่งยืน หากได้

นำเอาหลักสังคหวัตถุ ๔ มาเป็นธงในการพัฒนาชุมชนก็จะทำให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน และทำให้ชุมชนมีแต่รอยยิ้มและมีแต่ความสุขน่าอยู่เชิงพุทธ มีความเจริญอย่างยั่งยืนตลอดไป

๒.๑๓ กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดและวิธีดำเนินการวิจัย (Conceptual Framework)

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้กล่าวถึงการวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสร้างชุมชนนอกระบบตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีระเบียบวิธีวิจัยตามขั้นตอนตั้งแต่รูปแบบการวิจัย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่การวิจัย และกลุ่มเป้าหมาย
- ๓.๓ เครื่องมือการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสร้างชุมชนนอกระบบตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

๓.๑.๑ การศึกษาจากข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาและประกอบการอธิบายโดยศึกษาจาก

๑) ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล จากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ตำราวิชาการ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒) ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่มีผู้ศึกษาไว้ในแง่มุมต่าง ๆ บทความ วารสาร สืบค้นหาข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และมีการศึกษาทบทวนเอกสารต่าง ๆ ได้แก่ สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย บทความและเอกสารทางวิชาการ เอกสารจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งจากภาครัฐและเอกชน

๓.๑.๒ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมากำหนดเป็นคำถามในการวิจัย จากนั้นจึงได้ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนามแบบสัมภาษณ์ (Interview) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาและรวบรวมข้อมูล โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สำหรับประชากรผู้ให้ข้อมูล โดยมีเนื้อหาสำคัญ เช่น ความเป็นมา ภูมิปัญญา แนวคิด หลักการ รูปแบบ กระบวนการเลี้ยงชีพ และโครงการชุมชนคุณธรรมจริยธรรม แนวคิดที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของ ชาวบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

๓.๒ พื้นที่การวิจัย และกลุ่มเป้าหมาย

๓.๒.๑ พื้นที่การวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเขตพื้นที่ในบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

๓.๒.๒ กลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยการเลือกแบบเจาะจง ซึ่งประกอบไปด้วย

๑) พระสงฆ์ที่อยู่ในชุมชน	จำนวน ๓ รูป
๒) ตัวแทนผู้นำชุมชน	จำนวน ๑๐ คน
๓) ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน	จำนวน ๒๒ คน
รวมกลุ่มเป้าหมายทั้งสิ้น	จำนวน ๓๕ รูป/คน

๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

๓.๓.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) แบ่งออกเป็น ๒ ตอนประกอบไปด้วย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งประกอบไปด้วย ชื่อ-นามสกุล เพศ อายุ และสถานะของผู้ให้สัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ ๒ ข้อมูลแบบสัมภาษณ์ เครื่องบันทึกเสียง กล้อง หนังสือจดบันทึก

๓.๓.๒ การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือ

๑) สร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และทำการสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเอง

๒) นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ

๓) ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์เชิงลึกตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๓ ท่าน เพื่อตรวจพิจารณาความเที่ยงตรง ความถูกต้องของเนื้อหาและภาษาระหว่างข้อคำถาม วัตถุประสงค์และนิยามศัพท์เฉพาะ ผู้เชี่ยวชาญทั้งสามท่านประกอบไปด้วย

๑. พระครูสุธีคัมภีรญาณ, ผศ.ดร.

๒. ผศ. ดร. ประยูร แสงใส

๓. ผศ. ดร. สุวิน ทองปั้น

๔) นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาเสนอแนะอีกครั้ง

๕) จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ แล้วนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อการศึกษาต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๓.๔.๑ รวบรวมเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙

๓.๔.๒ รวบรวมเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ เอกสาร หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องและบทความต่างๆทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศในบางส่วนที่เกี่ยวข้องเช่น หนังสืองานวิจัย บทความ และวิทยานิพนธ์

๓.๔.๓ ขอนหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ต่อกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

๓.๔.๔ ผู้วิจัยนำหนังสือในการเก็บข้อมูลในการวิจัย แจกต่อกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ในการเก็บข้อมูล

๓.๔.๕ รวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่ได้จากจากด้านตำราเอกสารงานวิจัยและจากการสัมภาษณ์แล้ว นำมาวิเคราะห์ และนำเสนอสรุปผลการวิจัย ด้วยวิธีการนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Method) เกี่ยวกับการสร้างชุมชนน่าอยู่ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย

สรุปได้ว่า การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Reseach) ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสร้างชุมชนน่าอยู่ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีระเบียบวิธีวิจัยตามขั้นตอนตั้งแต่รูปแบบการวิจัย พื้นที่การวิจัย และกลุ่มเป้าหมาย เครื่องมือการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปกระบวนการวิจัย เพื่อเป็นข้อมูลในการวิจัยในบทที่ ๔ ผลการศึกษาวิจัยต่อไป

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ ๔ นี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับการสร้างชุมชนนออยู่ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาวิจัยมีรายละเอียด ดังนี้

๔.๑ สภาพปัจจุบันและปัญหาชุมชนของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์

แนวคิดการสร้างชุมชนนออยู่ในพระพุทธศาสนานั้นมีเป้าหมายของการสร้างคือการปลดปล่อยตนเองให้พ้นจากความทุกข์ทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยการให้ความสำคัญกับความสุขทางจิตใจอันเกิดจากความมีอิสรภาพที่พึ่งตนเองได้และความเข้มแข็งของบุคคลและสังคม ด้วยการสร้างกาย สร้างศีล สร้างจิต และสร้างปัญญา เพื่อแก้ปัญหาและสร้างสังคมที่เกิดจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์เป็นพื้นฐาน สมาชิกของสังคมทุกคนต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ถูกต้อง เพื่อส่วนรวมโดยอาศัยพุทธธรรมเป็นแนวทางเพื่อจัดความเห็นแก่ตัวโดยอาศัยวัฒนธรรมพื้นฐานของตนเอง โดยนำเอาพุทธปรัชญามาปรับปรุงใช้ให้เกิดประโยชน์ในการสร้างชุมชนในชนบทให้เป็นสังคมที่น่าอยู่

การสร้างชุมชนเข้มแข็งนั้น ต้องทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในชุมชนซึ่งจะเป็นผู้เริ่มการสร้างอันเป็นสิทธิเสรีภาพความต้องการสร้างอย่างแท้จริง โดยประชาชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการโครงการต่างๆ เพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนสามารถที่จะคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาของชุมชนตนเอง ด้วยการหวังพึ่งพาตนเองให้มากที่สุดและเสริมด้วยการช่วยเหลือจากภายนอกเท่าที่จำเป็น โดยลักษณะของชุมชนนออยู่นั้นมีองค์ประกอบทางด้าน กายภาพ มีสิ่งแวดล้อมที่ดี สะอาดและปลอดภัย มีผังเมืองที่ดี ทางด้านเศรษฐกิจ สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน และสร้างกลุ่มอาชีพให้พึ่งตนเองได้ ทางด้านสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูล มีวินัย มีส่วนร่วม มีความปลอดภัย มีบริการสาธารณสุขที่เหมาะสม ด้านสิ่งแวดล้อม มีความสะอาดสวยงาม และปราศจากมลพิษ และด้านการบริหารจัดการ การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ ตรวจสอบได้ และถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

สภาพปัจจุบันและปัญหาในชุมชน คือ ๑. คนในชุมชนทะเลาะวิวาทกัน การแข่งขันเอารอดเอาเปรียบ เบียดเบียนทำร้ายซึ่งกันและกัน เพราะสภาพปัญหาปากท้อง และการสุราของมีนเมาในงานต่างๆ ๒. การลักขโมยสิ่งของกันในชุมชน เพราะเกิดจากการเห็นสิ่งของคนอื่นมี ตนเองก็อยากมีบ้าง ๓. มักมากในกามารมณ์ผิดลูกผิดเมียกัน ไม่จริงใจพูดโกหกหลอกลวงกัน ๔. ชอบโกหกหลอกลวง ไม่จริงใจต่อกันในชุมชน และ ๕. มีสิ่งของมีนเมาขายในร้านค้าชุมชนทั่วไป เป็นต้น สภาพปัญหาเหล่านี้ล้วนขาดหลักศีลธรรมเบื้องต้น คือ เบญจศีล-เบญจธรรม จึงส่งผลต่อการประพฤติผิดต่อหลักศีลธรรมและจริยธรรมอื่นๆ ตามมา การมีส่วนร่วมคือการให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจกำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง เป็นการเสริมพลังอำนาจให้แก่ประชาชน/กลุ่ม/องค์กร เมื่อแก้ปัญหาทุกอย่างได้แล้วก็จะทำให้ชุมชนน่าอยู่เจริญก้าวหน้าอย่างสงบสุขยั่งยืน หากได้นำเอาหลักสังคหวัตถุ ๔ มาเป็นธงในการพัฒนาชุมชนก็จะทำให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน และทำให้ชุมชนมีแต่รอยยิ้มและมีแต่ความสุขน่าอยู่เชิงพุทธ มีความเจริญอย่างยั่งยืนตลอดไป

๔.๒ การสร้างชุมชนน่าอยู่ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

จากการเก็บข้อมูลของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น และสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายแล้ว เป็นการสร้างชุมชนน่าอยู่ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น สรุปผลตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ได้ดังนี้

๑. ทาน (การให้ การเอื้อเพื่อเผื่อแผ่)

ทาน หมายถึง การเสียสละข้าวของเครื่องใช้ปัจจัยเป็นทาน การเสียสละร่างกายเป็นทาน ทำความสะอาดภายในวัดและชุมชนมาโดยตลอด ร่วมบริจาคปัจจัยเป็นทุนเพื่อนำมาซื้อของไปร่วมบริจาคในกิจกรรมของชุมชน และร่วมปลูกต้นไม้ตามวันสำคัญ เช่นวันที่ ๕ ธันวาคม และ ๑๒ สิงหาคม เพื่อปลูกป่าถวายเป็นพระราชกุศลเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม^๑ ทานคือการให้ การเสียสละเวลาส่วนตัวเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนซึ่งเป็นโครงการที่ดี มีผลดีต่อการพัฒนาชุมชนวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ร่วมบริจาคในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ปีใหม่ มีการแจกของใช้ต่างๆ เป็นการอนุเคราะห์ญาติโยมภายในชุมชน ร่วมทำกิจกรรมทำความสะอาดและร่วมมือในการรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาโดยตลอด และได้สนับสนุนกิจกรรมของชุมชนทำงานสามประสานกับวัด บ้าน โรงเรียนร่วมทำกิจกรรมมาโดยตลอด^๒ ทานคือการให้นอกจากการให้สิ่งของแล้ว การให้คำแนะนำสั่งสอนการ

^๑ สัมภาษณ์ พระมหาศราวุธ ญาณกิตติ, พระลูกวัด, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^๒ สัมภาษณ์ พระมหาพิรยุทธ ปุญญาวชิโร, พระลูกวัด, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

ชักชวนให้ผู้คนเข้าร่วมโครงการพัฒนาของชุมชนเพื่อเป็นสนับสนุนให้เกิดความเข้าใจอันดีของชุมชน^๓ การให้ความช่วยเหลือทั้งข้าวของเครื่องใช้และเงินทองแก่ผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากและเดือดร้อนไม่มีที่อยู่อาศัย นำเครื่องมือเช่นเครื่องตัดหญ้าไปช่วยตัดหญ้ารอบหมู่บ้านเพื่อรักษาความสะอาดเรียบร้อยของชุมชน^๔ ในคราวที่ชุมชนมีกิจกรรมร่วมกันก็ได้นำน้ำดื่มและเครื่องดื่มชูกำลังไปร่วมบริจาคเพื่อเป็นการสนับสนุน และช่วยออกแรงตัดหญ้ารอบหมู่บ้านและร่วมกันทำความสะอาดตามพื้นที่สาธารณะ วัด โรงเรียน เป็นต้น^๕ ช่วยก่อสร้างกุฏิวิหาร ศาลาการเปรียญด้วยการถวายจตุปัจจัยเพื่อไปซื้ออุปกรณ์ในการก่อสร้างและสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียนเพื่อเป็นการส่งเสริมการศึกษาของบุตรหลาน^๖ ให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ให้การสนับสนุนได้เข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนนำอยู่ของวัดสามสวนโดยการอำนวยความสะดวกและช่วยเหลือโครงการตามกำลังปัญญาและความสามารถ ร่วมบริจาคข้าวสารอาหารแห้งเมื่อทางวัดสามสวนจัดกิจกรรม ได้ให้ความร่วมกิจกรรมทำความสะอาด และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ทางชุมชนจัดขึ้น^๗ บริจาคสิ่งของปัจจัยเพื่อช่วยสนับสนุน

โครงการชุมชนคุณธรรม เสียสละแรงกายช่วยทำความสะอาดห้องน้ำและบริเวณวัด ออกแรงทำงานช่วยเหลือกิจกรรมชุมชนตามกำลัง^๘

การให้น้ำใจ คือมีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนมนุษย์แม้กระทั่งสัตว์ตัวเล็กตัวน้อย การนำของที่เหลือใช้ภายในบ้านไปบริจาคให้กับผู้เดือดร้อนจำเป็นต้องใช้ รวมถึงการช่วยอบรมสั่งสอนบุตรหลานเยาวชนนำพาพวกเขาเข้าวัดสวดมนต์ปลุกจิตสำนึกที่ตึงามด้วยการนั่งสมาธิภาวนาทุกวันพระที่ในชุมชนของเรา^๙ ข้าวของเครื่องใช้ที่มีมากเกินจำเป็นก็นำมาบริจาคกับผู้ที่ยากไร้เดือดร้อนเช่น ผ้าห่ม เสื้อผ้าตลอดถึงปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตต่างๆ การเสียสละเวลากิจกรรมส่วนตัวเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนก็นับว่ามีความสำคัญที่เป็นช่วยสนับสนุนให้โครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบของวันสามสวนดำเนินไปด้วยดีประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย^{๑๐} การทำงานช่วยเหลือสังคมชุมชนก็นับว่าเป็นทานคือการให้อย่างหนึ่งเช่นกัน ยิ่งห้องน้ำห้องส้วมในวัดในที่สาธารณะไม่ค่อยมีใครอยากทำความสะอาดเพราะถือว่าเป็นสิ่งสกปรก แต่ถ้าคนไหนสละตัวเองทำหน้าที่นี้ได้ก็ถือว่าเป็นการเสียสละให้

^๓ สัมภาษณ์ พระมหาตุลา อุตตรสุภธัมโม, พระลูกวัด, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^๔ สัมภาษณ์ นายอภิเชษฐ์ จำปา, ผู้ใหญ่บ้าน, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^๕ สัมภาษณ์ นายนายชู นันทจันทร์ที, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^๖ สัมภาษณ์ นายเรืองศักดิ์ อุ่นใจ, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^๗ สัมภาษณ์ นายประมวล คำอินทร์, ปราชญ์ชาวบ้าน, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^๘ สัมภาษณ์ นายประวิทย์ สันทา, ไวยาวัจกร, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^๙ สัมภาษณ์ นายชุ่ม พลค้อ, ปราชญ์ชาวบ้าน, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๐} สัมภาษณ์ นายวีระพันธ์ ผาสุข, ค้าขาย, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

ทานร่างกายที่น่ายกย่องนับถือ^{๑๑} การให้ทานนั้นทำกันได้หลายรูปแบบไม่จำกัดอยู่เฉพาะแต่การให้สิ่งของจตุปัจจัยเท่านั้น การให้คำแนะนำสั่งสอนเด็กๆ และเยาวชนให้รู้จักคุณธรรมต่างๆ เช่นความกตัญญูกตเวที เป็นต้น รวมถึงการปลูกจิตอาสาให้กับพวกเขาให้เป็นคนรู้จักเสียสละเพื่อผู้อื่นไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวฝ่ายเดียว ซึ่งสถานการณ์ของคนในสังคมปัจจุบันยิ่งขาดแคลนน้ำใจต่อกันมีแต่ยิ่งชิงแก่งแย่งแสวงหาผลประโยชน์เข้าตัวได้เป็นดีที่สุด ทำให้สังคมของเรากลายเป็นสังคมแล้งน้ำใจ ซึ่งก็เป็นผลรับของสังคมที่เราทุกคนจะต้องร่วมมือกันแก้ไขและทำให้สังคมเราดีขึ้น^{๑๒} การให้ความอนุเคราะห์ต่อผู้อื่น มีเมตตาต่อผู้อื่น ให้ที่พักพิงให้ข้าวปลาอาหารแก่ผู้ประสบทุกข์ยากลำบาก รวมถึงให้อาหารแก่สัตว์เร่ร่อนสุนัขแมวจรจัดถูกเจ้าของทอดทิ้งนี้ก็นับว่าเป็นการให้ทานด้วยเหมือนกัน^{๑๓} บริจาคข้าวสารอาหารแห้งและจตุปัจจัยเพื่อสนับสนุนโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบของวัดสามสรวน บ้านหนองสวรรค์ และช่วยทำความสะอาดห้องน้ำภายในวัดและบริเวณหมู่บ้าน ภายใต้การนำของท่านเจ้าอาวาสและผู้ใหญ่บ้านตลอดถึงผู้นำชุมชน^{๑๔} การให้สิ่งของ การแบ่งปันน้ำใจ การให้โอกาสกับผู้อื่น การเสียสละก็ถือว่าเป็นทานด้วยเช่นกัน^{๑๕} การบริจาคสิ่งของเสื้อผ้าอาหารการกินช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนในชุมชนตามกำลังของเรา จะขาดเสียมิได้ก็คือการให้การสนับสนุนโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบของเราซึ่งเป็นโครงการที่ดีมีประโยชน์เป็นอย่างมากทั้งต่อผู้ใหญ่เด็กและเยาวชน^{๑๖} การนำสิ่งของของเราที่ไม่ได้ใช้แล้วแต่ยังอยู่ในสภาพที่ดีสามารถให้ผู้อื่นใช้ต่อได้นำไปบริจาคให้กับผู้ด้อยโอกาส^{๑๗} ให้ความร่วมมือทุกครั้งที่มีการจัดกิจกรรมขึ้นในชุมชนและยังโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบยิ่งร่วมสนับสนุนเป็นอย่างดีเพราะเป็นโครงการที่ดีมีประโยชน์ต่อชุมชนของเรา เคยร่วมบริจาคทั้งปัจจัยและสิ่งของ^{๑๘} ช่วยกันรักษาความสะอาดโดยการเก็บขยะ และคัดแยกขยะ เพื่อเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ใครมีแรงช่วยออกแรงใครมีปัจจัยก็ช่วยสมทบทุนด้วยปัจจัยเพื่อให้การสนับสนุนโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบให้ดำเนินไปให้ตลอดคู่กับชุมชนของเรา^{๑๙}

^{๑๑} สัมภาษณ์ นายทองมี โพล่า, ประธาน อสม., ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายสัว พาคอกทม, ไวยาวัจกร, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นายสวัสดิ์ แสนหนองขาด, ประธานชมรมผู้สูงอายุ, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๔} สัมภาษณ์ นายพยุงค์ศักดิ์ คำภู, ประธานเยาวชนบ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๕} สัมภาษณ์ นางจำปี ศรีกุลวงษ์, ชาวบ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๖} สัมภาษณ์ นางหล่อ อุ่นผาง, ชาวบ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๗} สัมภาษณ์ นางวิเศษ บัววิชัย, รองประธานกลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๘} สัมภาษณ์ นางสังวาม แสนสงค์, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๙} สัมภาษณ์ นางแพงศรี นันตี, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

ในความหมายของการให้ทานนอกจากการบริจาควัตถุสิ่งของให้แก่ผู้อื่นแล้ว การช่วยเหลือผู้อื่นในด้านต่างๆ เช่นช่วยแก้ปัญหาในเรื่องที่เขาไม่มีความรู้ไม่สามารถแก้ไข รวมถึงการให้การความร่วมมือกับชุมชนร่วมกันรักษาความสะอาดเรียบร้อยของหมู่บ้านและรณรงค์ช่วยกันทิ้งขยะให้เป็นที่ เป็นทางไม่มั่งง่าย และจัดการคัดแยกขยะเปียกขยะแห้งให้เรียบร้อยเพราะง่ายแก่การกำจัดเผาทำลาย ในบางส่วนเรายังสามารถคัดแยกเป็นขยะรีไซเคิลนำไปขายได้อีกด้วย^{๒๐} การให้น้ำใจให้สิ่งของให้ความร่วมมือ ให้โอกาสกับคนที่ผิดพลาดไปแล้วต้องการแก้ตัวใหม่ ให้คำแนะนำสั่งสอน ให้คำเตือนสติ ให้แง่คิดหลักธรรมในการแก้ปัญหาชีวิตก็ล้วนถือว่าเป็นทานคือการให้เช่นกัน^{๒๑} การช่วยเหลือสนับสนุนกิจการพระศาสนาเห็นว่าพวกเราต้องช่วยกันทั้งการออกแรงออกปัจจัยตามกำลังความสามารถของแต่ละท่านแต่ละคนไม่ให้ตัวเองเดือดร้อน ยิ่งเป็นโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบของวัดสามสวนของเรายังต้องร่วมมือร่วมใจให้การสนับสนุนเพราะสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนทั้งในแง่ของการอบรมกล่อมเกลாத่านคุณธรรมความดีงามและการสร้างรายได้ด้วยการปลูกดอกดาวเรืองหรือสินค้าโอท็อปชนิดต่างๆ ก็ดี^{๒๒} ร่วมบริจาคเป็นประจำทั้งเป็นร่างกายของตัวเองทั้งเป็นปัจจัยตามกำลังความสามารถ ซึ่งก็ออกไปร่วมกิจกรรมของโครงการมาตลอดเพราะเห็นถึงความดีมีประโยชน์ที่มีส่วนสร้างให้สังคมชุมชนของเราเกิดจิตสำนึกที่ดี มีคุณธรรม ร่วมกันสร้างกิจกรรมที่เกิดรายได้แก่ชุมชนทั้งสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์รวมถึงการปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้และปลูกดอกดาวเรืองเป็นต้นก็ล้วนแต่ทำให้เกิดรายได้ต่อชุมชนของเราเป็นอย่างดี^{๒๓} ทานแปลว่าการให้ การแบ่งปัน การเสียสละ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ หมายถึงการให้ทานด้วยจิตใจอันบริสุทธิ์ดีงามเพื่อบูชาแต่พระรัตนตรัย และเพื่อบิดามารดาผู้มีพระคุณทั้งหลาย เมื่อทำอะไรลงไปไม่ว่าจะเป็นกวาดลานวัดหรือทำความสะอาดห้องน้ำก็ล้วนแต่เป็นบุญเป็นอานิสงฆ์ให้กับเราได้ทั้งนั้น^{๒๔} ช่วยเหลือทุกอย่างเพื่อสนับสนุนโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบวัดสามสวนของเรา เพราะเห็นว่าเป็นสิ่งดีมีประโยชน์อย่างมากมาย มีเวลาก็จะออกไปช่วยทำความสะอาดบริเวณวัด ช่วยล้างถ้วยล้างจานเวลามีงานกิจกรรมต่างๆ ที่ทางโครงการจัดขึ้น ตลอดจนบริจาคสมทบตามกำลังอีกด้วย^{๒๕}

จากข้อมูลสัมภาษณ์ในเรื่องทานเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่แล้วชุมชนเข้าใจว่าเป็นการให้ การแบ่งปัน การเสียสละ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ คือการให้ทานและแม้แต่เรื่องร่วมบริจาคปัจจัยเป็นทุนเพื่อ

^{๒๐} สัมภาษณ์ นางถวิล พลค้อ, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๑} สัมภาษณ์ นางสร้อยทอง ชันดี, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๒} สัมภาษณ์ นางหวด สนทา, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นางเส็ง รักหนองแขง, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๔} สัมภาษณ์ นายสมจิตต์ โทแดงน้อย, ปราชญ์ชาวบ้าน, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๕} สัมภาษณ์ นางเลี้ยง ชื่นสุข, ชาวบ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

นำมาซื้อของไปร่วมบริจาคในกิจกรรมของชุมชนด้วยจิตใจอันบริสุทธิ์ตั้งใจเพื่อบูชาแด่พระรัตนตรัย และบิดามารดาผู้มีพระคุณทั้งหลายก็เป็นการให้ทานเช่นกัน

๒. ปิยวาจา (วาจาสุภาพ หรือวาจาเป็นที่รัก)

การพูดด้วยปิยวาจาเป็นการให้กำลังใจและสนับสนุนช่วยเหลือโครงการพัฒนาชุมชนวัดสามสวน บ้านหนองสวรรค์มาตลอด^{๒๖} ได้ร่วมพูดคุยวางแผนในการดำเนินงานการพัฒนาชุมชน^{๒๗} ให้คำปรึกษาเพื่อหาหรือเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และมีส่วนร่วมในการชักชวนสนับสนุนให้ผู้คนได้เข้าร่วมกิจกรรมโครงการชุมชนต้นแบบของวัดสามสวนอยู่เป็นประจำซึ่งถือว่าเป็นโครงการที่ดีมีประโยชน์ต่อชุมชนเป็นอย่างมาก^{๒๘} การจัดให้มีการประชุมภายในหมู่บ้าน เพื่อชี้แจงปัญหาต่างๆ ให้ชาวบ้านได้รับทราบแต่ละปัญหาและได้มีส่วนร่วมและแก้ปัญหาให้ตรงจุดเพิ่มความรักความสามัคคีในชุมชน ร่วมเป็นส่วนสำคัญในการเป็นพลังขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมต้นแบบให้ดำเนินไปควบคู่กับชุมชนตลอดไป^{๒๙} ชักชวนให้ทุกคนได้เข้ามาร่วมโครงการคุณธรรมต้นแบบของวัดสามสวนให้มากขึ้น จะได้รับความรักความเข้าใจและมีแต่ความปรองดองสามัคคีในสังคมชุมชน^{๓๐} การรักษาคำพูด ไม่โกหกมดเท็จ พูดแต่สิ่งดีมีประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่นย่อมเป็นที่รักแก่ทุกคนในชุมชน เมื่อคราวที่เกิดปัญหาไม่ว่าด้านใดร่วมกันพูดคุยปรึกษาหาหรืออย่างมีสติไม่ถูกอารมณ์โมโหจนเหี่ยวครอบงำ แล้วร่วมกันวิเคราะห์ว่าสมควรจะหาทางออกอย่างไร แล้วก็ช่วยกันแก้ไขเป็นจุดๆ ไป^{๓๑} เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นก็คอยพูดให้กำลังใจทุกคนที่ดำเนินโครงการชุมชนคุณธรรมวัดสามสวน และร่วมกันเพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาต่างๆ ให้ผ่านลุล่วงไป นอกจากนี้ยังได้ประชาสัมพันธ์แนะนำถึงผลดีและประโยชน์ของโครงการชุมชนคุณธรรมให้กับทุกคนในชุมชนได้รับทราบ^{๓๒} ให้คำปรึกษาให้คำแนะนำเพื่อให้การดำเนินโครงการประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ นอกจากนี้ยังได้เสนอให้มีการปลูกดอกดาวเรืองเพื่อสร้างรายได้กับชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง^{๓๓}

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระมหาศราวุธ ญาณกิตติ, พระลูกวัด, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระมหาพิริยอุท ปุญญาวชิโร, พระลูกวัด, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระมหาตุลา อุตตรสุภธัมโม, พระลูกวัด, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๙} สัมภาษณ์ นายอภิเชษฐ์ จำปา, ผู้ใหญ่บ้าน, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๓๐} สัมภาษณ์ นายนายชู นันทจันทร์ที, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๓๑} สัมภาษณ์ นายเรืองศักดิ์ อุ่นใจ, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๓๒} สัมภาษณ์ นายประมวล คำอินทร์, ประชาชนชาวบ้าน, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๓๓} สัมภาษณ์ นายประวิทย์ สنها, ไวยาวัจกร, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

ในการอยู่ร่วมกันในคนหมู่มากการระมัดระวังวาจาจำเป็นเป็นสิ่งสำคัญ เวลามีปัญหาเกิดความไม่เข้าใจกันก็ต้องคอยเตือนสติกันให้ค่อยๆ พุดจากกันด้วยเหตุด้วยผล ใจเย็นๆ คนบ้านเดียวกันมีอะไรเห็นหน้ากันอยู่ทุกวันอย่าให้ผิดข้อหมองใจกันมันจะมองหน้ากันไม่ติด มีปัญหาส่วนไหนก็เคลียร์กันให้จบแล้วก็แล้วกันไปไม่ผูกใจเจ็บต่อกัน^{๓๔} ร่วมเป็นกำลังใจไม่พุดทำลายความสามัคคีในหมู่คณะซึ่งเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาผิดใจกันได้ ในยามที่เกิดข้อขัดแย้งหาข้อสรุปไม่ได้ก็ต้องขอคำปรึกษาจากผู้หลักผู้ใหญ่ที่เป็นที่เคารพนับถือของชุมชนเจ้าอาวาสหรือผู้ใหญ่บ้านเป็นต้น^{๓๕} ร่วมปรึกษาหารือช่วยแนะนำสิ่งดีๆ เพื่อช่วยชุมชนให้มีรายได้เช่นปลูกพืชผักสวนครัว ให้ทุกครัวเรือนปลูกผักไว้กินเองเพื่อเป็นการประหยัดรายจ่ายในครัวเรือน^{๓๖} ช่วยกันพุดช่วยกันแนะนำปลูกจิตสำนึกที่ดีให้กับเด็กๆ และเยาวชนเพราะเขาเหล่านั้นจะกลายเป็นกำลังสำคัญที่จะสานต่อและผลักดันโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบของเราให้ดำรงสืบต่อไป รวมถึงการใช้วาจาที่เป็นมิตรกับทุกคนประสานประโยชน์ของชุมชนให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างรู้จักสามัคคี^{๓๗} คำพุดปลอบใจ ให้กำลังใจต่อผู้ปฏิบัติหน้าที่ที่มีความสำคัญทำให้เกิดแรงใจที่จะก้าวผ่านปัญหาทุกอย่างไปได้ด้วยดี ไม่เอาแต่ตำหนิติติงโดยไม่ชี้ทางแก้ทางออกของปัญหาให้ด้วย การแสดงความคิดเห็นของตัวเองก็ต้องให้สมเหตุสมผลมิใช่เอาแต่ความเห็นของตัวเองข้างเดียว ซึ่งก็จะทำให้เกิดความเข้าใจกันได้ดียิ่งขึ้น ไม่เกิดการโต้เถียงจนเกิดเป็นประเด็นขัดแย้งไม่พอใจกัน^{๓๘} ในการทำงานร่วมกับคนหมู่มาก สมควรอย่างยิ่งต้องระมัดระวังคำพุดคำจาเพราะปัญหาความบาดหมางทะเลาะเบาะแว้งส่วนมากก็มักจะมาจากการกระทบกระทั่งทางคำพุดนั้นเอง ดังนั้นก่อนพุดอะไรออกมาต้องคิดไตร่ตรองให้มากๆ^{๓๙} การช่วยกันบอกเล่าถึงข้อดีมีประโยชน์ของโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบของวัดสามสวนของเรา พร้อมทั้งชักชวนผู้คนให้เข้าร่วมกิจกรรมกันเยอะๆ จะได้เกิดพลังความสามัคคีร่วมกันทำสิ่งดีๆ เพื่อชุมชนของเรา^{๔๐}

สำหรับการพุดนั้น บางทีการพุดตามอารมณ์ของตัวเองมากเกินไปก็จะทำให้ขัดใจผู้อื่น การพุดจาด้วยคำสุภาพ และเป็นคำพุดที่จริงไม่โกหกหลอกลวงกัน พุดจาสร้างสรรค์ไม่ก่อศรัทธู ก็ย่อมทำให้การอยู่ร่วมกันในชุมชนเป็นไปอย่างสมครสมานสามัคคีไม่มีการทะเลาะเบาะแว้ง ไม่บาดหมางใจกัน และถ้าได้ล่วงเกินต่อกันไม่ว่าจะเป็นกริยา คำพุด หรือการกระทำก็ต้องยอมลดทิฐิขี้ของตัวเองขอ

^{๓๔} สัมภาษณ์ นายชุม พลค้อ, ปรากฏชาวบ้าน, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๓๕} สัมภาษณ์ นายวิระพันธ์ ผาสุข, คำชาย, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๓๖} สัมภาษณ์ นายทองมี โพลา, ประธาน อสม., ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๓๗} สัมภาษณ์ นายสัว พาโคกทม, ไวยาวัจกร, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๓๘} สัมภาษณ์ นายสวัสดิ์ แสนหนองขาด, ประธานชมรมผู้สูงอายุ, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๓๙} สัมภาษณ์ นายพยุงค์ศักดิ์ คำภู, ประธานเยาวชนบ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๔๐} สัมภาษณ์ นางจำปี ศรีกุลวงษ์, ชาวบ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

โทษขอภัยซึ่งกันและกัน ซึ่งก็จะไม่ก่อให้เกิดอาฆาตหมาดร้ายไม่ผูกใจเจ็บต่อกัน^{๕๑} ช่วยบอกต่อ ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบวัดสามสวนให้กับแต่ละหมู่บ้านละแวก ใกล้เคียงกันนี้ช่วยกันนำบุตรหลานเข้ามาร่วมโครงการเพราะจะมีช่วยอบรมบ่มนิสัยลูกหลานของเรา ให้เป็นคนดีมีศีลธรรม รู้จักอะไรดีไม่ตีใครไม่คว่ำ^{๕๒} ร่วมเสนอแนะและให้ความคิดเห็นในหลาย ประเด็นเกี่ยวกับโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบและช่วยชักชวนทั้งผู้ใหญ่และเด็กเยาวชนเข้าร่วม โครงการโดยบอกเล่าถึงข้อดีและประโยชน์ที่เกิดขึ้นหลายประการ ตั้งแต่จัดโครงการนี้มาทำให้คน ในชุมชนเข้าอกเข้าใจกันมากขึ้น ให้ความร่วมมือกันเวลามีงานส่วนรวม^{๕๓} กล่าวคำชื่นชมและขอบคุณ แก่ผู้ดำเนินโครงการทุกคนจะได้มีกำลังใจผลักดันโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบให้ดำเนินไปได้ ตลอด เรามีความรู้ความสามารถนัดอะไรก็ช่วยให้คำปรึกษาจะได้เป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหาของ ชุมชน^{๕๔} การใช้คำพูดที่ถูกกาลเทศะนับว่าเป็นสิ่งสำคัญสำหรับอยู่ร่วมกันกับคนหมู่มาก บางครั้งเราก็ ต้องข่มใจไม่พูดตามปากที่เราอยากพูดต้องคำนึงถึงห้วงอกของผู้ฟังว่าเขาจะรับได้หรือไม่เพราะถ้าไป พูดแทงใจดำของเขาเกินไปก็ทำให้เขาโกรธหรือเกลียดเราไปเลยก็ได้ และยังเป็นการร่วมกิจกรรมของ ชุมชนยิ่งต้องระมัดระวังต้องคอยพูดในแต่สิ่งที่ดีๆ เป็นบวกเช่นคำพูดให้กำลังใจ คำให้อภัยแก่คนที่ อาจจะทำผิดพลาดไป^{๕๕} การกล่าวตำหนิคนต่อหน้าคนหลายๆ ไม่ควรทำเพราะจะทำให้คนที่โดนตำหนิ อับอายขายหน้าซึ่งอาจเป็นที่มาของการผูกใจเจ็บแก่ผู้พูด หรือเป็นที่มาของความจงเกลียดจงชังกัน เลยก็มี^{๕๖} มีโอกาสก็พูดให้กำลังใจแก่ผู้otisเสียสละแรงกายแรงใจทุกคนที่ทุ่มเทดำเนินโครงการชุมชน คุณธรรมต้นแบบของวัดสามสวนของเราให้ดำเนินไปด้วยดี ซึ่งที่ผ่านมาก็เห็นกันแล้วว่าเป็นโครงการที่ ดีมีประโยชน์ต่อชุมชนของเราจริงๆ^{๕๗} มีโอกาสเข้าร่วมประชุมก็จะเสนอความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ ต่อโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบของเรา และได้บอกกล่าวกับผู้คนถึงข้อดีและมีประโยชน์ของ โครงการอยู่เป็นประจำ ตลอดถึงได้ชักชวนให้ทั้งเด็กเยาวชนและผู้ใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ^{๕๘} พูดจาด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่แสดงอาการเย่อหยิ่งจองหอง รักษาความซื่อสัตย์ไม่สับปรับ หลอกลวงผู้อื่น ไม่กล่าวร้ายผู้อื่นอย่างขาดหลักฐาน จะพูดแต่ละคำต้องไตร่ตรองใคร่ครวญก่อนพูด

^{๕๑} สัมภาษณ์ นางหล่อ อุ่นผาง, ชาวบ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๕๒} สัมภาษณ์ นางวิเศษ บัววิชัย, รองประธานกลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๕๓} สัมภาษณ์ นางสังวาม แสนสงค์, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๕๔} สัมภาษณ์ นางแพงศรี นันดี, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๕๕} สัมภาษณ์ นางถวิล พลค้อ, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๕๖} สัมภาษณ์ นางถวิล พลค้อ, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๕๗} สัมภาษณ์ นางสาวฝน โยลา, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๕๘} สัมภาษณ์ นางทองมี สันทา, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

ออกมา เพราะบางทีคำพูดเพียงไม่กี่คำก็ฆ่าคนได้^{๔๙} ได้บอกกล่าวเล่าถึงข้อดีมีประโยชน์สำหรับโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบวัดสามสวณตลอดมา และชักชวนเพื่อนๆ และลูกหลานเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่ทางโครงการได้จัดขึ้น เพราะได้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นต่อชุมชนของเราอย่างชัดเจน ในเรื่องความเข้าใจ การให้ความร่วมมือเวลาที่มีการมิจงานของชุมชน เมื่อเวลามีปัญหาที่ไม่เข้าใจกันก็ค่อยพูดค่อยจา ไม่บานปลายสู่การทะเลาะเบาะแว้งกัน ลูกหลานก็รู้จักให้ความเคารพนับถือผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน^{๕๐}

จากข้อมูลสัมภาษณ์ในเรื่องปียาวจากมักเป็นเรื่องการให้กำลังใจให้แนวคิดและให้การสนับสนุนช่วยเหลือโครงการพัฒนาชุมชนวัดสามสวณ บ้านหนองสวรรค์เป็นส่วนมากโดยตลอดได้ร่วมพูดคุยวางแผนในการดำเนินการพัฒนาชุมชนพูดแต่สิ่งดีมีประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่นยอมเป็นที่รักแก่ทุกคนในชุมชนและให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างรู้จักสามัคคี

๓. อรรถจริยา (การประพฤติประโยชน์)

การร่วมบริจาคสิ่งของเพื่อสังเคราะห์ญาติโยมภายในหมู่บ้าน และยังเข้าร่วมในการจัดโครงการชุมชนคุณธรรมวัดสามสวณบ้านหนองสวรรค์ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชนอย่างเห็นได้เป็นรูปธรรม^{๕๑} ช่วยเหลืออนุเคราะห์งานบวช งานแต่งงาน และงานศพของคนในชุมชน^{๕๒} ให้การสนับสนุนช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชนไม่ว่าจะเป็นเรื่องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ปลูกต้นไม้ในบริเวณวัดและโรงเรียนตามโอกาสสำคัญๆ เช่น วันพ่อ วันแม่ เป็นต้น^{๕๓} การอนุเคราะห์เครื่องแต่งกายแก่ผู้ยากไร้ในชุมชน การให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชน ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ประพฤติตนเป็นคนดีของพ่อแม่และสังคม^{๕๔} เมื่อคราวที่คนในชุมชนไม่สบายเจ็บไข้ได้ป่วยก็ไปเยี่ยมเยียนดูแลให้กำลังใจกันและกัน ร่วมกันว่ากล่าวตักเตือนและเป็นแบบอย่างให้กับเยาวชนลูกหลานไม่ให้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดและการพนันทุกชนิด รวมถึงการช่วยกันรักษาผืนป่าไม่ตัดไม้ และช่วยกันปลูกต้นไม้ขึ้นมาทดแทน^{๕๕} มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันตามกาลสมัยในกิจกรรมการทำงานต่างๆ ของชุมชน ช่วยกันตระหนักถึงการอนุรักษ์รักษาสิ่งแวดล้อม

^{๔๙} สัมภาษณ์ นายสมจิตต์ โทแดงน้อย, ปรากฏชาวบ้าน, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๕๐} สัมภาษณ์ นางทองพาด แก้วเหล่า, ชาวบ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๕๑} สัมภาษณ์ พระมหาศราวุธ ญาณกิตติ, พระลูกวัด, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๕๒} สัมภาษณ์ พระมหาพิริยอุท ปุญญาวิโร, พระลูกวัด, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๕๓} สัมภาษณ์ พระมหาตุลา อุตตรสุภัมโม, พระลูกวัด, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๕๔} สัมภาษณ์ นายอภิเชษฐ์ จำปา ผู้ใหญ่บ้าน, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๕๕} สัมภาษณ์ นายนายชู นันทจันทร์ที่, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

ของชุมชน เมื่อเห็นอะไรผิดปกติหรือสิ่งของสาธารณะถูกทำลายจนได้รับความเสียหายก็ช่วยกันบูรณะซ่อมแซม^{๕๖} ได้ให้ความอนุเคราะห์แก่คนในชุมชนโดยการส่งเสริมให้ชุมชนเข้าร่วมโครงการ ได้ช่วยส่งเสริมแบ่งปันความรู้ให้แก่เยาวชนลูกหลานได้เข้าใจในโครงการชุมชนคุณธรรม ได้ให้ความร่วมมือกับคนในชุมชนในการจัดกิจกรรมทำความสะอาดและรักษาสิ่งแวดล้อม^{๕๗}

การช่วยแนะนำสั่งสอนลูกหลานเยาวชนรู้จักทำความดี รู้จักบาปบุญคุณโทษ เป็นลูกกตัญญูกตเวที ชักชวนส่งเสริมให้เยาวชนเข้าวัดเพื่อกล่อมเกลาก่อนอุปนิสัยใจคอ และส่งเสริมให้เยาวชนได้เข้าร่วมโครงการชุมชนคุณธรรมของวัดสามสวนให้มีจำนวนมากๆ^{๕๘} การอนุเคราะห์กันด้วยการทำดีต่อกัน เวลาชุมชนมีกิจกรรมอะไรแม้ตัวเราจะติดธุระไปร่วมไม่ได้เราก็แสดงน้ำใจด้วยการน้ำเครื่องดื่ม น้ำแข็งน้ำสัมน้ำหวานไปร่วมสนับสนุนเพื่อเป็นการบรรเทาความเหนื่อยล้าของผู้ที่ลงแรงทำงาน ซึ่งการที่เราแสดงออกด้วยความอนุเคราะห์ช่วยกิจการงานสังคมชุมชนอย่างพร้อมเพรียงกันก็จะเป็นตัวอย่างให้ลูกหลานเพื่อเป็นแนวทางให้เขาต่อไปในอนาคต^{๕๙} การช่วยกันดูแลเอาใจใส่บุตรหลานก็นับว่าเป็นสิ่งสำคัญ เพราะอันตรายจากภัยยาเสพติดเป็นสิ่งทำลายอนาคตของพวกเขาด้วบลงทันทีหน้าที่หลักของพ่อแม่ผู้ปกครองและผู้ใหญ่ในชุมชนต้องถือว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องสอดส่องพฤติกรรมบุตรหลานเยาวชนร่วมกันชักชวนโน้มน้าวให้ได้ๆ เข้าร่วมโครงการชุมชนคุณธรรมของวัดสามสวนให้มากๆ จะได้ปรับเปลี่ยนทัศนคติของบุตรหลานให้รู้จักละชั่วไว้ดี มีคุณธรรมเพื่อเป็นเกราะกำบังพวกเขาให้เอาตัวรอดจากสิ่งเสพติดทั้งหลายทั้งปวง^{๖๐} การอยู่ร่วมกันในชุมชนจำเป็นต้องถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน แบ่งปันทั้งสิ่งของและน้ำใจต่อเพื่อนบ้าน มีกิจกรรมดีๆ โครงการดีๆ ก็เข้าร่วมหรือให้การสนับสนุนด้วยดี^{๖๑} การแสดงน้ำใจไมตรีต่อผู้อื่น ช่วยเหลือทุกอย่างเท่าที่จะมีกำลังช่วยได้และพร้อมให้การสนับสนุนทุกเรื่องเกี่ยวกับโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบของวัดสามสวน^{๖๒}

นอกจากนี้ การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนก็เป็นสิ่งสำคัญเช่นกิจกรรมปลูกป่าเพื่อลดภาวะโลกร้อน และการเข้าร่วมประชุมเวลาทุกครั้งเพราะมีอะไรจะได้ปรึกษาหารือกันให้เข้าใจกันไปเลยไม่ใช่พอไม่เข้าร่วมประชุมแล้วออกมาพูดลับหลังข้างนอกซึ่งจะไม่ก่อผลดีต่อการอยู่ร่วมกันของ

^{๕๖} สัมภาษณ์ นายเรืองศักดิ์ อุ่นใจ, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๕๗} สัมภาษณ์ นายประมวล คำอินทร์, ประชาชนชาวบ้าน, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๕๘} สัมภาษณ์ นายประวิทย์ สันทา, ไวยาวัจกร, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๕๙} สัมภาษณ์ นายชุ่ม พลค้อ, ประชาชนชาวบ้าน, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๖๐} สัมภาษณ์ นายวีระพันธ์ ผาสุข, ค้าขาย, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๖๑} สัมภาษณ์ นายทองมี โปลา, ประธาน อสม., ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๖๒} สัมภาษณ์ นายสัว พาโคกทม, ไวยาวัจกร, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

ชุมชน^{๖๓} การประเพณีปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างแก่ลูกหลานก็เป็นเรื่องสำคัญ เวลาที่เด็กๆ เขามีปัญหาที่ไม่ใช่จะเอาแต่คุณค่าเขาอย่างเดียวต้องทำตัวให้เขากลับที่จะขอคำปรึกษาเราจึงจะมีโอกาสได้แนะนำพร่ำสอนให้เขาประพฤติตัวเป็นคนดีอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ไม่เป็นนักเลงพนัน ไม่เที่ยวมั่วสุมกันจนเกิดความเสื่อมเสียตามมา ซึ่งการนำพาบุตรหลานเข้าร่วมโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบของวัดสามสวนก็นับเป็นสิ่งที่สามารถกลมกล่อมเกลาล่อหลอมจิตใจบุตรหลานได้เป็นอย่างดีให้เป็นเด็กดีมีคุณธรรม^{๖๔} การทำหน้าที่งานที่บ้านที่เรือนของตนให้เสร็จสมบูรณ์เรียบร้อยแล้วก็เสียสละเวลาไปร่วมกิจกรรมงานชุมชน ซึ่งเป็นแสดงถึงการร่วมแรงร่วมใจร่วมกันทำสิ่งดีๆ ให้เกิดขึ้นในชุมชนของเรา เรียกได้ว่าประโยชน์ส่วนตัวของเราก็ไม่เสียหาย ประโยชน์ส่วนรวมเราก็ไม่หนึ่งดูตาย^{๖๕} การอบรมลูกหลานของเราให้เป็นคนดีมีศีลธรรมก็ย่อมเป็นการสร้างประโยชน์ให้กับสังคมชุมชนของเราได้เหมือนกันเพราะถ้าแต่ละครัวเรือนดูแลเอาใจใส่บุตรหลานของตนเป็นอย่างดีก็จะทำให้ชุมชนส่วนรวมดีตามไปด้วยปัญหาต่างๆ ก็จะหมดไปไม่ว่าจะเป็นปัญหายาเสพติด หรือเด็กมั่วสุมกัน^{๖๖} ได้ให้พื้นที่เป็นการเรียนรู้และบริจาคสิ่งของใช้ที่จำเป็นต่อโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบวัดสามสวนซึ่งคิดว่าเป็นประโยชน์ต่อชุมชนของเราเป็นอย่างมากโดยทั้งผู้ใหญ่เด็กและเยาวชนร่วมมือร่วมใจเข้าร่วมกิจกรรมเช่นการนำขยะมูลฝอยหรือเศษอาหารนำมาหมักเป็นปุ๋ยหมักให้พืชผักใส่หน้าข้าวซึ่งนอกจากจะช่วยลดจำนวนขยะและยังช่วยลดต้นทุนการใช้ปุ๋ยเคมีได้อีกด้วย^{๖๗}

ในชุมชนของเรามีการอนุเคราะห์ช่วยเหลือเกื้อกูลกันอยู่เป็นประจำไม่ได้ขาดทั้งงานเป็นงานตายงานบวชงานแต่งงานขึ้นบ้านใหม่งานบุญประจำปีประจำหมู่บ้าน ในการอยู่ร่วมกันในชุมชนใครมีงานอะไรก็ต้องไปช่วยกันตลอดเพราะในยามที่เพื่อนเขามีงานถ้าเราไม่ไปช่วยงานหรือร่วมงานเวลาบ้านเรามีงานบ้างก็จะไม่มีใครมาร่วมงานหรือมีก็น้อย^{๖๘} ร่วมกันสร้างจิตสำนึกให้แก่คนในชุมชนให้หันมารักษาความสะอาดไม่ทิ้งขยะมั่งง่ายเคลื่อนกลาดสร้างความสกปรกกรงรังแก่ชุมชนและช่วยกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม^{๖๙} ช่วยกันรณรงค์ไม่เผาขยะไปไม้หรือถุงพลาสติกภายในชุมชนหมู่บ้านเพราะทำให้อากาศเป็นพิษทำให้เกิดโรคทางเดินหายใจได้ และอาจสร้างความไม่สบายให้กับเพื่อนบ้านที่กำลังไม่สบายนอนพักรักษาตัวอยู่ที่บ้าน และที่สำคัญก็คือการนำแนวทางของโครงการชุมชนคุณธรรม

^{๖๓} สัมภาษณ์ นายสวัสดิ์ แสนหนองขาด, ประธานชมรมผู้สูงอายุ, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๖๔} สัมภาษณ์ นายพยุงค์ศักดิ์ คำภู, ประธานเยาวชนบ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๖๕} สัมภาษณ์ นางจำปี ศรีกุลวงษ์, ชาวบ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๖๖} สัมภาษณ์ นางหล่อ อุ่นผาง, ชาวบ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๖๗} สัมภาษณ์ นางวิเศษ บัววิชัย, รองประธานกลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๖๘} สัมภาษณ์ นางสังวาม แสนสงค์, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๖๙} สัมภาษณ์ นางแพงศรี นันตี, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

ต้นแบบมาปรับใช้กับชีวิตประจำวันของเราให้ดีขึ้นตามที่บุคลากรในโครงการทำนอบรมสั่งสอน^{๗๐} ให้ความช่วยเหลือการดำเนินโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ของเราอย่างเต็มที่เต็มกำลังทั้งร่างกายและปัจจัยตามความสามารถที่จะพอช่วยได้เพราะเป็นโครงการที่ดีมีประโยชน์ต่อชุมชนเป็นอย่างยิ่ง^{๗๑} ร่วมกันรณรงค์รักษาสภาพแวดล้อมภายในหมู่บ้านชุมชนของเราให้สะอาดเรียบร้อยน่าอยู่อาศัยถูกสุขอนามัย ร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมช่วยกันปลูกต้นไม้เพิ่มความเขียวชะอุ่มให้กับพื้นที่เพิ่มความเย็นตาสบายใจเพิ่มอีกซิเจนให้กับปอดของชุมชน^{๗๒} นำข้าวปลาอาหารไปร่วมเวลาว่างงานกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ให้ความร่วมมือเวลาผู้นำประกาศให้ช่วยกันทำความสะอาดภายในหมู่บ้านหรือวัดวาอารามหรือกิจกรรมที่โรงเรียนซึ่งเป็นทีี่ศึกษาของบุตรหลานของเรา ซึ่งก็นับว่าเป็นผลดีจากการจัดโครงการชุมชนคุณธรรมวัดสามสวนที่มีส่วนทำให้ทุกคนในชุมชนรู้สึกรักใคร่สามัคคีกันดี เวลาว่างก็ไม่นั่งดูต๋ายให้การช่วยเหลืออย่างกระตือรือร้น^{๗๓} ได้อบรมบุตรหลานของตัวเองอยู่ที่บ้านให้รู้จักทำงานช่วยพ่อแม่ รู้จักรับผิดชอบหน้าที่ของตัวเอง เพราะเชื่อว่าถ้าหากแต่ละบ้านมีลูกหลานที่ดีมีคุณธรรมก็จะกลายเป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีคุณภาพในอนาคต และก็ช่วยส่งเสริมให้เขาเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบของวัดสามสวนเพื่ออบรมกล่อมเกลานิสัยใจคอให้ตระหนักในความดีงามและช่วยกันสานต่อโครงการดีๆ เช่นนี้ให้คงอยู่คู่กับชุมชนของเราตลอดไป^{๗๔} ให้ความช่วยเหลืออนุชนรุ่นหลังในสิ่งที่เขา还不知道ในเรื่องประเพณีของบ้านเมืองชุมชนของเราและทำงานสร้างสรรค์สิ่งดีมีประโยชน์ประพัตดินให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ได้ร่วมโน้มน้าวชักชวนเยาวชนลูกหลานเข้าร่วมกิจกรรมของวัดอยู่เป็นประจำเพื่อให้เขาได้ซึมซับสิ่งดีๆ เพื่อกล่อมเกลานิสัยใจคอให้อยู่ในศีลธรรมความดีงาม เพราะเด็กๆ ในวันนี้ก็จะเป็นผู้ใหญ่ในวันหน้าเป็นกำลังสำคัญที่จะสืบทอดประเพณีหรือโครงการที่ดีงามของชุมชนให้ดำเนินต่อไป^{๗๕} ก็ได้ให้ความร่วมมือร่วมมือทุกครั้งที่มีกิจกรรมของชุมชน และได้ชักชวนลูกหลานเข้าร่วมโครงการ โดยเล่าให้เขาฟังถึงประโยชน์และข้อดีที่จะได้เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางโครงการจัดขึ้น ซึ่งก็นับเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดก็คือเด็กๆ เยาวชนของเราเข้าไปยุ่งกับยาเสพติดหรือมั่วสุมกันน้อยลง^{๗๖}

^{๗๐} สัมภาษณ์ นางถวิล พลค้อ, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๗๑} สัมภาษณ์ นางถวิล พลค้อ, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๗๒} สัมภาษณ์ นางแถม เจริญบุตร, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๗๓} สัมภาษณ์ นางบุญมี สันทา, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๗๔} สัมภาษณ์ นางสมบัติ จันทร์อินทร์, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๗๕} สัมภาษณ์ นายสมจิตต์ โทแดงน้อย, ประชาชนชาวบ้าน, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๗๖} สัมภาษณ์ นางเลี้ยง ผาสุก, ชาวบ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

จากข้อมูลสัมภาษณ์ในเรื่องการประพฤติประโยชน์มักให้ความหมายในการช่วยเหลืออนุเคราะห์ชนรุ่นหลังในสิ่งที่เขายังไม่รู้ในเรื่องประเพณีของบ้านเมืองชุมชนของเราและทำงานสร้างสรรค์สิ่งดีมีประโยชน์ประพฤติกรรมให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ได้ร่วมโน้มน้าวชักชวนเยาวชนลูกหลานเข้าร่วมกิจกรรมของวัดอยู่เป็นประจำเพื่อให้เขาได้ซึมซับสิ่งดีๆ เพื่อกลม่อเมลาอุปนิสัยใจคอให้อยู่ในศีลธรรมความดีงาม

๔. สมานัตตตา (ความมีตนเสมอ)

ให้ความสำคัญและปฏิบัติต่อระเบียบของชุมชนอย่างเคร่งครัดและปฏิบัติต่อกฎระเบียบของวัดอย่างเข้มงวดเช่นกัน และการเข้าร่วมสืบทอดโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์โดยนำพาเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการให้มากๆ เพื่อเป็นการปลูกฝังให้ลูกหลานเยาวชนช่วยกันสืบทอดโครงการดีๆ ให้อยู่คู่กับชุมชนไปนานๆ^{๗๗} การวางตัวหรือทำตัวให้อยู่ในกรอบระเบียบของชุมชนที่วางไว้ ทำให้การอยู่ร่วมกันด้วยความสมัครสมานสามัคคี รวมทั้งการช่วยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมของชุมชน โดยเฉพาะเด็กๆ และเยาวชนยิ่งต้องสนับสนุนให้เข้ามาเข้าร่วมกิจกรรมเพราะถือว่าพวกเขาจะต้องเป็นกำลังหลักที่จะรักษาและสืบทอดโครงการดีๆ ของชุมชนต่อไป^{๗๘} การปฏิบัติตนเป็นอย่างดีต่อเพื่อนบ้านในชุมชนซึ่งถือเป็นเพื่อน พี่น้อง ที่สมควรต้องเอื้อเฟื้อต่อกัน รวมถึงการทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เยาวชน^{๗๙} การวางตัวให้เป็นตัวอย่างในการเคารพกฎหมายบ้านเมือง ไม่ละเมิดสิทธิ์ของคนอื่น รู้จักรักษากฎระเบียบของสังคม และการเป็นมิตรกับทุกคนในชุมชน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ไม่ทะเลาะเบาะแว้งมีแต่ความรักความปรารถนาดีต่อกัน^{๘๐} แสดงไมตรีจิตเป็นกัลยาณมิตรกับทุกคนในชุมชน ยิ้มแย้มทักทายทุกครั้งที่พบเจอกัน ให้ความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน มีสัมมาคารวะต่อผู้หลักผู้ใหญ่ รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน^{๘๑} อยู่ร่วมกันอย่างสันติ ยึดถือตามกฎระเบียบต่างๆ ที่วางไว้ ส่งเสริมให้ทุกคนมีสิทธิ์เท่าเทียมกันที่จะใช้บริการต่างๆ ที่มีในชุมชน ที่สำคัญจะต้องร่วมกันทำบุญสืบสานงานบุญประเพณีอันดีงาม ร่วมเข้าอบรมรักษาศีลอุโบสถตามกาลทางศาสนา^{๘๒} ได้ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนของทุกคนในชุมชนอย่างเท่าเทียมกัน ส่งเสริมสนับสนุน

^{๗๗} สัมภาษณ์ พระมหาศราวุธ ญาณกิตติ, พระลูกวัด, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๗๘} สัมภาษณ์ พระมหาพิริยุทธ ปุญญาวิโร, พระลูกวัด, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๗๙} สัมภาษณ์ พระมหาตุลา อุตตรสุภธัมโม, พระลูกวัด, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๘๐} สัมภาษณ์ นายอภิเชษฐ์ จำปา ผู้ใหญ่บ้าน, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๘๑} สัมภาษณ์ นายนายชู นันทจันทร์ที, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๘๒} สัมภาษณ์ นายเรืองศักดิ์ อุ่นใจ, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

ให้เยาวชนลูกหลานสืบทอดโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบให้อยู่คู่กับวัดสามสวนตลอดไป^{๘๓} ให้ความร่วมมือร่วมใจ อยู่กันอย่างสมัครสมานสามัคคีปรองดองกันฉันท์พี่น้อง ปฏิบัติตนอย่างเสมอภาค เท่าเทียมกันด้วยการเคารพกฎระเบียบกติกาของชุมชนที่ร่วมกันวางไว้ และร่วมกันทำความดีเป็นตัวอย่างแก่เยาวชนรุ่นหลัง^{๘๔} การประพฤติตนให้เป็นคนซื่อสัตย์ไม่คดโกงผู้ใด เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน และต้องเคารพเสียงส่วนมากในชุมชนและรับฟังด้วยความจริงใจต่อเสียงการวางตัวให้เป็นตัวอย่างในการเคารพกฎหมายบ้านเมือง ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น รู้จักรักษากฎระเบียบของสังคม และการเป็นมิตร ส่วนน้อยด้วยเช่นกัน^{๘๕} เป็นตัวอย่างในการปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชนอย่างเคร่งครัดเพราะจะทำให้การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขไม่มีปัญหาทะเลาะเบาะแว้งกันและให้ความสำคัญกับกิจกรรมที่ทางชุมชนคุณธรรมต้นแบบของวัดสามสวนของเราจัดขึ้นเช่นสวดมนต์ข้ามปี เพื่อเป็นสิริมงคลกับชีวิตซึ่งเป็นกิจกรรมที่ดีที่ต้องพากันสืบทอดกันต่อไปให้ดำรงอยู่คู่ชุมชนตลอดไป^{๘๖} การปฏิบัติตัวตามระเบียบของชุมชนอย่างเสมอต้นเสมอปลายก็มีส่วนสำคัญที่จะสร้างสงบสุขความ เป็นระเบียบเรียบร้อยให้เกิดขึ้นกับชุมชน รวมถึงการมีอัธยาศัยไมตรีต่อกันกับเพื่อนบ้านทุกคน ให้ความเคารพนับถือยำเกรงต่อผู้อาวุโส ซึ่งสิ่งดีๆ เหล่านี้ที่เราร่วมกันประพฤติปฏิบัติก็จะเป็นแบบอย่างให้กับลูกหลานได้ทำตาม^{๘๗} การทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม การไม่เห็นแก่ตัว เข้ากับผู้อื่นได้ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้การอยู่ร่วมกันของสังคมเป็นไปอย่างมีความสุขตลอดไป^{๘๘}

การอยู่ร่วมกันอย่างไม่เอารัดเอาเปรียบ เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน เคารพกฎระเบียบของชุมชน อาศัยอยู่ร่วมกันโดยยึดประชาธิปไตยที่ประกอบด้วยธรรมเป็นหลัก ไม่ใช่พวกมากลากไป แม้คดโกงบ้านเมืองก็ไม่สนใจขอให้ได้ผลประโยชน์ต่อกลุ่มก้อนตัวเองเป็นพอ^{๘๙} การมีอัธยาศัยไมตรีต่อกันไปไหนมาไหนรู้จักยกมือไหว้ผู้หลักผู้ใหญ่ รู้จักสัมาคารวะ รู้จักที่ต่ำที่สูง ตลอดจนการให้ความสำคัญกับทุกคนในชุมชนไม่เลือกที่รักมักที่ชัง คนจนคนรวยก็เสมอเหมือนกันหมด ทุกคนล้วนก็คือพี่น้องญาติมิตรร่วมชุมชนเดียวกัน มีอะไรก็ควรเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มีกิจกรรมอะไรที่จัดขึ้นในชุมชนก็เข้าร่วม เช่นโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบของวัดสามสวนซึ่งเป็นโครงการที่ดีมีประโยชน์ทำให้ชุมชนของเรา

^{๘๓} สัมภาษณ์ นายประมวล คำอินทร์, ปราชญ์ชาวบ้าน, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๘๔} สัมภาษณ์ นายประวิทย์ สันทา, ไวยาวัจกร, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๘๕} สัมภาษณ์ นายชุม พลค้อ, ปราชญ์ชาวบ้าน, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๘๖} สัมภาษณ์ นายวีระพันธ์ ผาสุข, คำชาย, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๘๗} สัมภาษณ์ นายทองมี โปลา, ประธาน อสม., ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๘๘} สัมภาษณ์ นายสัว พาโคกทม, ไวยาวัจกร, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๘๙} สัมภาษณ์ นายสวัสดิ์ แสนหนองขาด, ประธานชมรมผู้สูงอายุ, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

รู้จักสามัคคี เป็นชุมชนที่เข้มแข็งปลอดภัยเสถียร^{๙๐} เมื่อมีงานประชุมก็พยายามเข้าร่วมประชุมเพื่อปรึกษาหารือกิจกรรมต่างๆ ของทางชุมชน ซึ่งเป็นโอกาสได้เสนอแนวคิดดีๆ ที่เป็นประโยชน์ซึ่งเป็นการให้ความร่วมมือกับชุมชน และเป็นการเคารพกติกาและกฎระเบียบที่ชุมชนวางไว้ ไม่ใช่เราจะอยู่แต่ตัวคนเดียวไม่ยุ่งเกี่ยวกับใครเลย ถ้าทุกคนทำเช่นนั้นความร่วมมือร่วมใจก็เกิดขึ้นไม่ได้ในชุมชนของเรา รวมถึงโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบวัดสามสวนของเราก็คงดำเนินไปได้ยาก^{๙๑} ไม่คดโกงใคร ไม่เบียดเบียนใคร มีอัธยาศัยไมตรีต่อเพื่อนบ้าน มีมารยาทในพูดจาจากิริยาท่าทางที่เป็นมิตรไมตรีกับทุกๆ คนในการอยู่ร่วมกันในชุมชน^{๙๒} เคารพกฎหมายของบ้านเมือง และร่วมกันรักษากฎระเบียบของชุมชน และเคารพเสียงส่วนใหญ่ และรับฟังเสียงเสียงส่วนน้อยด้วยเช่นกัน เคารพในสิทธิ์ของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ไม่เอาความคิดเห็นของตัวเองเป็นใหญ่^{๙๓} การประพฤติตนอยู่ในระเบียบวินัยหรือกฎกติกาของชุมชนที่ร่วมกันวางไว้อย่างเสมอต้นเสมอปลายนับเป็นเรื่องสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะทำให้เกิดความสงบเรียบร้อยในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน และยังมีโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบของวัดสามสวนของเรายังทำให้เกิดความสามัคคีเข้าอกเข้าใจกันมากขึ้นซึ่งเป็นสิ่งดีที่พวกเราควรสานต่อให้อยู่คู่กับชุมชนของเราตลอดไป^{๙๔}

การผูกสัมพันธ์ที่ดีต่อกันกับทุกคนในชุมชน เคารพในสิทธิ์ของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ร่วมแรงร่วมใจรณรงค์ให้ลูกหลานเยาวชนให้เข้าร่วมโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบให้มากๆ เพื่อจะได้เรียนรู้ที่จะรักษาและสืบทอดให้สิ่งดีๆ เช่นนี้ดำเนินคู่กับชุมชนของเราตลอดไป^{๙๕} ในการอยู่ร่วมกันของชุมชนเมื่อปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเสมอเหมือนกันแล้วก็จะทำให้เกิดความสงบสุขสันติ ให้ความเคารพให้ความคิดเห็นของผู้อื่น ให้โอกาสเท่าเทียมกันในการเข้าไปใช้บริการในสิ่งที่ เป็นสาธารณะ และที่สำคัญการช่วยกันอบรมบุตรหลานเยาวชนให้มีความรักในชุมชนช่วยกันสร้างสรรค์ และสืบทอดกิจกรรมของโครงการชุมชนนำอยู่ให้ดำรงคู่กับชุมชนของเราไปนานๆ^{๙๖} ให้ความเคารพกฎหมายบ้านเมืองและปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างสม่ำเสมอและเท่าเทียมกัน ไม่เห็นแก่ตัวและไม่เอาวัดเอาเปรียบคนอื่น มองเห็นความสำคัญของทุกคนในชุมชนอย่างเท่าเทียมกันเพราะทุกคนก็ล้วน

^{๙๐} สัมภาษณ์ นายพุงศักดิ์ คำภู, ประธานเยาวชนบ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๙๑} สัมภาษณ์ นางจำปี ศรีกุลวงษ์, ชาวบ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๙๒} สัมภาษณ์ นางหล่อ อุ่นผาง, ชาวบ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๙๓} สัมภาษณ์ นางวิเศษ บัววิชัย, รองประธานกลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๙๔} สัมภาษณ์ นางสังวาม แสนสงค์, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๙๕} สัมภาษณ์ นางแพงศรี นันดี, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๙๖} สัมภาษณ์ นางถวิล พลค้อ, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

เป็นญาติมิตรคนใกล้ชิดสนิทกันในหมู่บ้านเดียวกันทั้งนั้น^{๙๗} รักษากฎระเบียบของชุมชน ไม่ทำนอก
 กติกาที่วางไว้ เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงการให้ความเท่าเทียมกันของคนในชุมชน ไม่เห็นแก่ตัว
 ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็จะเป็นอย่างให้ลูกหลานเยาวชนของเราปฏิบัติตามสืบไป^{๙๘}
 การอยู่ร่วมกันด้วยคนหมู่มากต้องจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบเพื่อความสงบสุขของ
 ชุมชน การมีสัมมาวาระก็สำคัญให้เคารพนับถือผู้อาวุโสในหมู่บ้าน การทักทายกันด้วยอภัยชัยไมตรี
 ยิ้มแย้มแจ่มใสกับทุกคน^{๙๙} เข้าร่วมโครงการทุกอย่างอย่างสม่ำเสมอ และก็เป็นมิตรไมตรีกับทุกๆ คน
 ในชุมชน เพราะชอบฟังเสียงมติส่วนใหญ่ที่ร่วมกันแสดงความคิดเห็นออกมาซึ่งทุกคนควรเคารพและ
 ทำตาม ก็ได้แต่หวังว่าโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบจะได้รับการสืบทอดให้คงอยู่ตลอดไปจาก
 ลูกหลานเยาวชนคนรุ่นใหม่ของเรา^{๑๐๐} ให้ความสำคัญกับการทำตามกฎระเบียบของชุมชนมาโดย
 ตลอด และแสดงไมตรีจิตต่อเพื่อนบ้านและให้ความเมตตาสงสารต่อลูกหลานเยาวชนของเราเสมอมา
 นอกจากนี้ยังให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมดีๆ ที่ทางโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบได้จัด
 ขึ้นเช่นสวดมนต์ข้ามปี การเข้าวัดรักษาศีลในวันพระเป็นต้น^{๑๐๑}

จากข้อมูลสัมภาษณ์นั้นเห็นได้ว่าการปฏิบัติตนเป็นอย่างดีต่อเพื่อนบ้านในชุมชนซึ่งถือเป็น
 เพื่อน พี่น้อง ที่สมควรต้องเอื้อเฟื้อต่อกัน รวมถึงการทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เยาวชนให้ความ
 ร่วมมือร่วมใจ อยู่กันอย่างสมัครสมานสามัคคีปรองดองกันฉันท์พี่น้อง ปฏิบัติตนอย่างเสมอภาคเท่า
 เทียมกันด้วยการเคารพกฎระเบียบกติกาสังคมของชุมชนที่ร่วมกันวางไว้ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยไม่หวังสิ่ง
 ตอบแทน

๔.๓ องค์ความรู้จากการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยการสร้างชุมชนน่าอยู่ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของวัดสาม
 สอนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น สรุปผลตามหลักสังคหวัตถุ
 ๔ ได้ดังนี้

๑. ทาน (การให้ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่)

^{๙๗} สัมภาษณ์ นางถวิล พลค้อ, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๙๘} สัมภาษณ์ นางหวด สนทา, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๙๙} สัมภาษณ์ นางวิภาวดี เบ็นแฮม, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๐๐} สัมภาษณ์ นางพุ พลค้อ, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๐๑} สัมภาษณ์ นางบัวเรียม สนทา, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

จากการได้สัมภาษณ์กลุ่มชุมชนชาวบ้านหนองสวรรค์เกี่ยวกับเรื่องงานดังนี้ ทาน คือการเสียดสละข้าวของเครื่องใช้ปัจจัยเป็นทาน การเสียดสละร่างกายเป็นทานทำความสะอาดภายในวัดและชุมชน สละเวลาเข้าไปร่วมโครงการพัฒนาชุมชนน่าอยู่ ของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ การเสียดสละเวลาส่วนตัวเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนซึ่งเป็นโครงการที่ดี มีผลดีต่อการพัฒนาชุมชนวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ร่วมบริจาคในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ปีใหม่ มีการแจกของใช้ต่างๆ เป็นการอนุเคราะห์ญาติโยมภายในชุมชน ร่วมบริจาคสิ่งของ เครื่องใช้ ให้แก่ชุมชนเมื่อมีกิจกรรมต่างๆ การให้ความช่วยเหลือทั้งข้าวของเครื่องใช้และเงินทองแก่ผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากและเดือดร้อนไม่มีที่อยู่อาศัย นำเครื่องมือเช่นเครื่องตัดหญ้าไปช่วยตัดหญ้ารอบหมู่บ้านเพื่อรักษาความสะอาดเรียบร้อยของชุมชน ให้ความร่วมมือในกิจกรรมรักษาความสะอาดและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ทางชุมชนจัดขึ้น ชุมชนมีกิจกรรมร่วมกันก็นำน้ำดื่มและเครื่องดื่มชูกำลังไปร่วมบริจาคเพื่อเป็นการสนับสนุน และช่วยออกแรงตัดหญ้ารอบหมู่บ้านและร่วมกันทำความสะอาดตามพื้นที่สาธารณะ วัด โรงเรียน เป็นต้น ให้การสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนคุณธรรมต้นแบบขับเคลื่อนด้วยพลังบวร (วัด บ้าน โรงเรียน) ของวัดสามสวน บริจาคสิ่งของปัจจัยเพื่อช่วยสนับสนุนโครงการชุมชนคุณธรรม เสียดสละร่างกายช่วยทำความสะอาดห้องน้ำและบริเวณวัด ออกแรงทำงานช่วยเหลือกิจกรรมชุมชนตามกำลัง การให้คำแนะนำสั่งสอน เต็กๆ และเยาวชนให้รู้จักคุณธรรมต่างๆ เช่นความกตัญญูกตเวทียเป็นต้น รวมถึงการปลูกจิตอาสาให้กับพวกเขาให้เป็นคนรู้จักเสียดสละเพื่อผู้อื่นไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวฝ่ายเดียว ซึ่งสถานการณ์ของคนในสังคมปัจจุบันยิ่งขาดแคลนน้ำใจต่อกันมีแต่ยิงชิงแก่งแย่งแสวงหาผลประโยชน์เข้าตัวได้เป็นที่ที่สุด ทำให้สังคมของเรากลายเป็นสังคมแล้งน้ำใจ ซึ่งก็เป็นผลรับของสังคมที่เราทุกคนจะต้องร่วมมือกันแก้ไขและทำให้สังคมเราดีขึ้น

๒. ปิยวาจา (วาจาสุภาพ หรือวาจาเป็นที่รัก)

จากการได้สัมภาษณ์กลุ่มชุมชนชาวบ้านหนองสวรรค์เกี่ยวกับเรื่องปิยวาจาครั้งนี้ มีโอกาสที่พูดให้กำลังใจแก่ผู้ทศเสียดสละร่างกายแรงใจทุกคนที่ทุ่มเทดำเนินโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบของวัดสามสวนของเราให้ดำเนินไปด้วยดี ซึ่งที่ผ่านมาก็เห็นกันแล้วว่าเป็นโครงการที่ดีมีประโยชน์ต่อชุมชนของเราจริงๆ ได้ให้กำลังใจกับผู้ดำเนินโครงการและสนับสนุนช่วยเหลือโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบวัดสามสวน บ้านหนองสวรรค์มาโดยตลอด เมื่อปัญหาเกิดขึ้น ได้ร่วมพูดคุยวางแผนในการดำเนินงานการพัฒนาชุมชน ให้คำปรึกษาเพื่อหาหรือเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ร่วมปรึกษาหารือ ช่วยแนะนำสิ่งดีๆ เพื่อช่วยชุมชนของเราให้ดียิ่งๆ ขึ้น และได้มีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษา ร่วมเสนอแนะและให้ความคิดเห็นในหลายประเด็นเกี่ยวกับโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบและช่วยชักชวนทั้งผู้ใหญ่และเด็กเยาวชนเข้าร่วมโครงการโดยบอกเล่าถึงข้อดีและประโยชน์ที่เกิดขึ้นหลายประการต่อชุมชน ตั้งแต่จัดโครงการนี้มาทำให้คนในชุมชนเข้าอกเข้าใจกันมากขึ้น ให้ความร่วมมือกันเวลามีนงานส่วนรวม และได้แนะนำถึงผลดีและมีประโยชน์ของโครงการชุมชนคุณธรรม

ต้นแบบขับเคลื่อนด้วยพลังบวร(วัด บ้าน โรงเรียน) ของวัดสามสวน ช่วยบอกต่อประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบวัดสามสวนให้กับแต่ละหมู่บ้านละแวกใกล้เคียงกันนี้ช่วยกันนำบุตรหลานเข้ามาร่วมโครงการเพราะจะมีช่วยอบรมบ่มนิสัยลูกหลานของเราให้เป็นคนดีมีศีลธรรม รู้จักอะไรดีไม่ตีใครไม่คว่ำ ได้บอกกล่าวเล่าถึงข้อดีมีประโยชน์สำหรับโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบวัดสามสวนตลอดมา และชักชวนเพื่อนๆ และลูกหลานเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่ทางโครงการได้จัดขึ้น เพราะได้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นต่อชุมชนของเราอย่างชัดเจน ในเรื่องความเข้าใจ การให้ความร่วมมือเวลาที่มีการมีงานของชุมชน เมื่อเวลามีปัญหาที่ไม่เข้าใจกันก็ค่อยพูดค่อยจา ไม่บานปลายสู่การทะเลาะเบาะแว้งกัน ลูกหลานก็รู้จักให้ความเคารพนับถือผู้หลักผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน

๓. อรรถจริยา (การประพฤติประโยชน์)

จากการได้สัมภาษณ์กลุ่มชุมชนชาวบ้านหนองสวรรค์เกี่ยวกับเรื่องอรรถจริยา ดังนี้ ได้ให้ความอนุเคราะห์แก่คนในชุมชนด้วยการร่วมบริจาคสิ่งของเพื่อสังเคราะห์ญาติโยมภายในหมู่บ้าน และยังเข้าร่วมในการจัดโครงการชุมชนคุณธรรมวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชนอย่างเห็นได้เป็นรูปธรรม และช่วยแบ่งปันความรู้ให้แก่เยาวชนลูกหลานในชุมชน ให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชนไม่ให้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ประพฤติตนเป็นคนดีของพ่อแม่และสังคม ช่วยกันว่ากล่าวตักเตือนและเป็นแบบอย่างให้กับเยาวชนลูกหลานไม่ให้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดและการพนันทุกชนิด การช่วยกันดูแลเอาใจใส่บุตรหลานก็นับว่าเป็นสิ่งสำคัญ เพราะอันตรายจากภัยยาเสพติดเป็นสิ่งทำลายอนาคตของพวกเขา ดับจุดบอดทันที หน้าที่หลักของพ่อแม่ผู้ปกครองและผู้ใหญ่ในชุมชนต้องถือว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องสอดส่องพฤติกรรมบุตรหลานเยาวชนร่วมกันชักชวนโน้มน้าวให้เด็กๆ เข้าร่วมโครงการชุมชนคุณธรรมของวัดสามสวนให้มากๆ จะได้ปรับเปลี่ยนทัศนคติของบุตรหลานให้รู้จักละชั่วไว้ดี มีคุณธรรมเพื่อเป็นเกราะกำบังพวกเขาให้เอาตัวรอดจากสิ่งเสพติดทั้งหลายทั้งปวง

นอกจากนี้ ยังได้ร่วมมือกับคนในชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยการให้การสนับสนุนช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชนไม่ว่าจะเป็นเรื่องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ปลูกต้นไม้ในบริเวณวัดและโรงเรียนตามโอกาสสำคัญๆ เช่นวันพ่อ วันแม่ เป็นต้น กิจกรรมปลูกป่าเพื่อลดภาวะโลกร้อนและร่วมกิจกรรมทำความสะอาดและรักษาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนและที่สาธารณะ เช่นวัด และโรงเรียน เป็นต้น และยังได้มีส่วนในการสนับสนุนโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบด้วยการช่วยแนะนำสั่งสอนลูกหลานเยาวชนรู้จักทำความดี รู้จักบาปบุญคุณโทษ เป็นลูกกตัญญูกตเวทิตี ชักชวนส่งเสริมให้เยาวชนเข้าวัดเพื่อกล่อมเกลากุณิสาใจคอ และส่งเสริมให้เยาวชนได้เข้าร่วมโครงการชุมชนคุณธรรมของวัดสามสวนให้มีจำนวนมากๆ ซึ่งก็นับว่าได้รับผลดีจากการจัดโครงการชุมชนคุณธรรม ซึ่งมีส่วนทำให้ทุกคน

ในชุมชนรู้สึกรักใคร่สามัคคีกันดี เวลามีกงานก็ไม่นิ่งดูตายให้การช่วยเหลืออย่างกระตือรือร้นอบรม
 กลุ่มเกลานิสัยใจคอให้ตระหนักในความดีงามและช่วยกันสานต่อโครงการดีๆ เช่นนี้ให้คงอยู่คู่กับชุม
 ชนของเราตลอดไป ประโยชน์และข้อดีที่จะได้เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางโครงการจัดขึ้น ซึ่งก็นับเป็น
 สิ่งดีที่เห็นได้ชัดก็คือเด็ก ๆ เยาวชนของเราเข้าไปยุ่งกับยาเสพติดหรือมั่วสุมกันน้อยลง

๔. สมานัตตตา (ความมีตนเสมอ)

จากการได้สัมภาษณ์กลุ่มชุมชนชาวบ้านหนองสวรรค์เกี่ยวกับเรื่องสมานัตตตา (ความมีตน
 เสมอ) ดังนี้ ได้ให้ความสำคัญและปฏิบัติต่อระเบียบของชุมชนอย่างเคร่งครัดและปฏิบัติต่อ
 กฎระเบียบของวัดอย่างเข้มงวดเสมอมา ได้วางตัวให้เป็นตัวอย่างในการเคารพกฎหมายบ้านเมือง ไม่
 ละเมิดสิทธิของผู้อื่น รู้จักรักษากฎระเบียบของสังคม และการเป็นมิตรกับทุกคนในชุมชน ช่วยเหลือ
 เกื้อกูลกันโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ไม่ทะเลาะเบาะแว้งมีแต่ความรักความปรารถนาดีต่อกัน นอกจากนี้
 ยังได้แสดงไมตรีจิตเป็นกัลยาณมิตรกับทุกคนในชุมชน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ไม่
 ทะเลาะเบาะแว้งมีแต่ความรักความปรารถนาดีต่อกัน ยิ้มแย้มแจ่มใสทักทายทุกครั้งที่พบเจอกัน ให้
 ความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน มีสัมมาคารวะต่อผู้หลักผู้ใหญ่ รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน การมีอัธยาศัย
 ไมตรีต่อกัน ไปไหนมาไหนรู้จักยกมือไหว้ รู้จักสัมมาคารวะ รู้จักที่ต่ำที่สูง ที่สำคัญในการอยู่ร่วมกัน
 ต้องไม่เอาวัดเอาเปรียบ เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน เคารพกฎระเบียบของชุมชน อาศัยอยู่ร่วมกันโดย
 ยึดประชาธิปไตยที่ประกอบด้วยธรรมเป็นหลัก ไม่ใช่พวกมากลากไป แม้คดโกงบ้านเมืองก็ไม่สนใจ
 ขอให้ได้ผลประโยชน์ต่อกลุ่มก้อนตัวเองเป็นพอ ให้ความสำคัญกับทุกคนในชุมชนไม่เลือกที่รักมักที่ชัง
 คนจนคนรวยก็เสมอเหมือนกันหมด ทุกคนล้วนก็คือพี่น้องญาติมิตรร่วมชุมชนเดียวกัน มีอะไรก็ควร
 เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ให้ความเคารพกฎหมายบ้านเมืองและปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างสม่ำเสมอและ
 เท่าเทียมกัน ไม่เห็นแก่ตัวและไม่เอาวัดเอาเปรียบคนอื่น มองเห็นความสำคัญของทุกคนในชุมชน
 อย่างเท่าเทียมกันเพราะทุกคนก็ล้วนเป็นญาติมิตรคนใกล้ชิดสนิทกันในหมู่บ้านเดียวกันทั้งนั้น

นอกจากนี้ทางวัดได้จัดโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบวัดสามสวน ได้เข้าร่วมกิจกรรม
 ต่างที่ทางโครงการจัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ และที่สำคัญการช่วยกันอบรมบุตรหลานเยาวชนให้มีความรัก
 ในชุมชนช่วยกันสร้างสรรค์ และสืบทอดกิจกรรมของโครงการชุมชนน่าอยู่ให้ดำรงคู่กับชุมชนของเรา
 โครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบจะได้รับการสืบทอดให้คงอยู่ตลอดไปจากลูกหลานเยาวชนคนรุ่นใหม่
 ของเรา โดยเฉพาะเด็ก ๆ และเยาวชนยังต้องสนับสนุนให้เข้ามาร่วมกิจกรรมเพราะถือว่าพวกเขา
 จะต้องเป็นกำลังหลักที่จะรักษาและสืบทอดโครงการดีๆ ของชุมชนต่อไป

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทที่ ๕ นี้ ผู้วิจัยมุ่งการสรุปผลการวิจัย เพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ คือ ๑. สภาพปัจจุบันและปัญหาชุมชนของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ๒. การสร้างชุมชนน่าอยู่ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวน บ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น และการอภิปรายผล พร้อมทั้งข้อเสนอแนะผลการศึกษาวิจัย มีรายละเอียด ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการสร้างชุมชนน่าอยู่ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาชุมชนของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ เพื่อศึกษาการสร้างชุมชนน่าอยู่ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งผลการศึกษาพอสรุปได้ดังนี้

๕.๑.๑ สภาพปัจจุบันและปัญหาชุมชนของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ พบว่า ๑. คนในชุมชนทะเลาะวิวาทกัน การแข่งขันเอารอดเอาเปรียบ เบียดเบียนทำร้ายซึ่งกันและกัน เพราะสภาพปัญหาปากท้อง และการสุราของมีนเมาในงานต่างๆ ๒. การลักขโมยสิ่งของกันในชุมชน เพราะเกิดจากการเห็นสิ่งของคนอื่นมี ตนเองก็อยากมีบ้าง ๓. มักมากในกามารมณ์ผิดลูกผิดเมียกัน ไม่จริงจังพูดโกหกหลอกลวงกัน ๔. ขอบโกหกหลอกลวง ไม่จริงจังต่อกันในชุมชน และ ๕. มีสิ่งของมีนเมาขายในร้านค้าชุมชนทั่วไป เป็นต้น สภาพปัญหาเหล่านี้ล้วนขาดหลักศีลธรรมเบื้องต้น คือ เบญจศีล-เบญจธรรม จึงส่งผลต่อการประพฤติผิดต่อหลักศีลธรรมและจริยธรรมอื่นๆ ตามมา การมีส่วนร่วมคือการให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจ กำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง เป็นการเสริมพลังอำนาจให้แก่ประชาชน/กลุ่ม/องค์กร เมื่อแก้ปัญหาทุกอย่างได้แล้วก็ทำให้ชุมชนน่าอยู่เจริญก้าวหน้าอย่างสงบสุขยั่งยืน หากได้นำเอาหลักสังคหวัตถุ ๔ มาเป็นธงในการพัฒนาชุมชนก็จะทำให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน และทำให้ชุมชนมีแต่รอยยิ้มและมีแต่ความสุข ความเจริญอย่างยั่งยืนตลอดไป

๕.๑.๒ การสร้างชุมชนน่ายู่ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

๑. ทาน (การให้ การเอื้อเพื่อเผื่อแผ่)

ชุมชนชาวบ้านหนองสวรรค์เกี่ยวกับเรื่องทานดังนี้ คนในชุมชนได้มีส่วนการเสียสละแรงกายเป็นทานทำความสะอาดภายในวัดและชุมชน สละเวลาเข้าไปร่วมโครงการพัฒนาชุมชนน่ายู่ของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ การเสียสละเวลาส่วนตัวเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนคุณธรรมซึ่งเป็นโครงการที่ดี มีผลดีต่อการพัฒนาชุมชนวัดสามสวน บ้านหนองสวรรค์ ร่วมบริจาคในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ปีใหม่ มีการแจกของใช้ต่างๆ เป็นการอนุเคราะห์ญาติโยมภายในชุมชน ร่วมบริจาคสิ่งของเครื่องใช้ ให้แก่ชุมชนเมื่อมีกิจกรรมต่างๆ การให้ความช่วยเหลือทั้งข้าวของเครื่องใช้และเงินทองแก่ผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากและเดือดร้อนไม่มีที่อยู่อาศัย นำเครื่องมือเช่นเครื่องตัดหญ้าไปช่วยตัดหญ้ารอบหมู่บ้านเพื่อรักษาความสะอาดเรียบร้อยของชุมชน ให้ความร่วมมือในกิจกรรมรักษาความสะอาดและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ทางชุมชนจัดขึ้น ชุมชนมีกิจกรรมร่วมกันก็นำน้ำดื่มและเครื่องดื่มชูกำลังไปร่วมบริจาคเพื่อเป็นการสนับสนุน และช่วยออกแรงตัดหญ้ารอบหมู่บ้านและร่วมกันทำความสะอาดตามพื้นที่สาธารณะ วัด โรงเรียน เป็นต้น ให้การสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนคุณธรรมต้นแบบขับเคลื่อนด้วยพลังบวร (วัด บ้าน โรงเรียน) ของวัดสามสวน บริจาคสิ่งของปัจจัยเพื่อช่วยสนับสนุนโครงการชุมชนคุณธรรม เสียสละแรงกายช่วยทำความสะอาดห้องน้ำและบริเวณวัด ออกแรงทำงานช่วยเหลือกิจกรรมชุมชนตามกำลัง การให้คำแนะนำสั่งสอนเด็กๆ และเยาวชนให้รู้จักคุณธรรมต่างๆ เช่นความกตัญญูกตเวทียเป็นต้น รวมถึงการปลูกจิตอาสาให้กับพวกเขาให้เป็นคนรู้จักเสียสละเพื่อผู้อื่นไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวฝ่ายเดียว ซึ่งสถานการณ์ของคนในสังคมปัจจุบันยิ่งขาดแคลนน้ำใจต่อกันมีแต่ยิ่งชิงแก่แย่งแสวงหาผลประโยชน์เข้าตัวได้เป็นดีที่สุด ทำให้สังคมของเรากลายเป็นสังคมแล้งน้ำใจซึ่งก็เป็นผลรับของสังคมที่เราทุกคนจะต้องร่วมมือกันแก้ไขและทำให้สังคมเราดีขึ้น

๒. ปิยวาจา (วาจาสุภาพ หรือวาจาเป็นที่รัก)

ชุมชนชาวบ้านหนองสวรรค์เกี่ยวกับเรื่องปิยวาจา ดังนี้ มีโอกาสที่พูดให้กำลังใจแก่ผู้ทุกข์เสียสละแรงกายแรงใจทุกคนที่ทุ่มเทดำเนินโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบของวัดสามสวนของเราให้ดำเนินไปด้วยดี ซึ่งที่ผ่านมาก็เห็นกันแล้วว่าเป็นโครงการที่ดีมีประโยชน์ต่อชุมชนของเราจริงๆ ได้ให้กำลังใจกับผู้ดำเนินโครงการและสนับสนุนช่วยเหลือโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบวัดสามสวน บ้านหนองสวรรค์มาโดยตลอด เมื่อปัญหาเกิดขึ้น ได้ร่วมพูดคุยวางแผนในการดำเนินงานการพัฒนาชุมชนให้คำปรึกษาเพื่อหาหรือเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ร่วมปรึกษาหารือ ช่วยแนะนำสิ่งดีๆ เพื่อช่วยชุมชนของเราให้ดียิ่งๆ ขึ้น และได้มีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษา ร่วมเสนอแนะและให้ความคิดเห็นในหลายประเด็นเกี่ยวกับโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบและช่วยชักชวนทั้งผู้ใหญ่และเด็กเยาวชนเข้า

ร่วมโครงการโดยบอกเล่าถึงข้อดีและประโยชน์ที่เกิดขึ้นหลายประการต่อชุมชน ตั้งแต่จัดโครงการนี้มา ทำให้คนในชุมชนเข้าอกเข้าใจกันมากขึ้น ให้ความร่วมมือกันเวลาปฏิบัติงานส่วนรวม และได้แนะนำถึงผลดี และมีประโยชน์ของโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบขับเคลื่อนด้วยพลังบวร(วัด บ้าน โรงเรียน) ของวัดสามสวน ช่วยบอกต่อประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบวัดสามสวนให้กับแต่ละหมู่บ้านละแวกใกล้เคียงกันนี้ช่วยกันนำบุตรหลานเข้ามาร่วมโครงการ เพราะจะมีช่วยอบรมบ่มนิสัย ลูกหลานของเราให้เป็นคนดีมีศีลธรรม รู้จักอะไรดีไม่ควรไม่ควร ได้บอกกล่าวเล่าถึงข้อดีมีประโยชน์ สำหรับโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบวัดสามสวนตลอดมา และชักชวนเพื่อนๆ และลูกหลานเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่ทางโครงการได้จัดขึ้น เพราะได้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นต่อชุมชนของเราอย่างชัดเจน ในเรื่องความเข้าอกเข้าใจ การให้ความร่วมมือเวลาปฏิบัติงานของชุมชน เมื่อเวลามีปัญหาที่ไม่เข้าใจกันก็ค่อยพูดค่อยจา ไม่บานปลายสู่การทะเลาะเบาะแว้งกัน ลูกหลานก็รู้จักให้ความเคารพนับถือผู้หลักผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน

๓. อัจฉริยา (การประพฤติประโยชน์)

ชุมชนชาวบ้านหนองสวรรค์เกี่ยวกับเรื่องอัจฉริยา มักมีความเข้าใจว่า เป็นการอนุเคราะห์แก่คนในชุมชนด้วยการร่วมบริจาคสิ่งของเพื่อสงเคราะห์ซึ่งกันและกันภายในหมู่บ้าน และยังได้มีส่วนในการสนับสนุนโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบด้วยการช่วยแนะนำสั่งสอนลูกหลานเยาวชนรู้จักทำความดี รู้จักบาปบุญคุณโทษ เป็นลูกกตัญญูกตเวทิตี ชักชวนส่งเสริมให้เยาวชนเข้าวัดเพื่อกล่อมเกลากุศลนิสสัยใจคอ และส่งเสริมให้เยาวชนได้เข้าร่วมโครงการชุมชนคุณธรรมของวัดสามสวนให้มีจำนวนมากๆ และยังเข้าร่วมในกิจกรรมในชุมชนซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชนอย่างเห็นได้เป็นรูปธรรม และได้ช่วยแบ่งปันความรู้ให้แก่เยาวชนลูกหลานในชุมชน ให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชนไม่ให้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ประพฤติตนเป็นคนดีของพ่อแม่และสังคม ช่วยกันว่ากล่าวตักเตือนและเป็นแบบอย่างให้กับเยาวชน ลูกหลานไม่ให้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดและการพนันทุกชนิด การช่วยกันดูแลเอาใจใส่บุตรหลานก็นับว่าเป็นสิ่งสำคัญ เพราะอันตรายจากภัยยาเสพติดเป็นสิ่งทำลายอนาคตของพวกเขาด้วบลงทันที หน้าที่หลักของพ่อแม่ผู้ปกครองและผู้ใหญ่ในชุมชนต้องถือว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องสอดส่องพฤติกรรมบุตรหลานเยาวชนร่วมกันชักชวนโน้มน้าวให้ได้ๆ เข้าร่วมโครงการชุมชนคุณธรรมของวัดสามสวนให้มากๆ จะได้ปรับเปลี่ยนทัศนคติของบุตรหลานให้รู้จักละชั่วใฝ่ดี มีคุณธรรมเพื่อเป็นเกราะกำบังพวกเขาให้เอาตัวรอดจากสิ่งเสพติดทั้งหลายทั้งปวงได้ร่วมมือกับคนในชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยการให้การสนับสนุนช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชนไม่ว่าจะเป็นเรื่องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมปลูกต้นไม้ในบริเวณวัดและโรงเรียนตามโอกาสสำคัญๆ เช่นวันพ่อ วันแม่ เป็นต้น กิจกรรมปลูกป่าเพื่อลดภาวะโลกร้อนและร่วมกิจกรรมทำความสะอาดและรักษาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนและที่สาธารณะ เช่นวัด และโรงเรียน เป็นต้น และยังได้มีส่วนในการสนับสนุนโครงการชุมชนคุณธรรม

ต้นแบบด้วยการช่วยแนะนำสั่งสอนลูกหลานเยาวชนรู้จักทำความดี รู้จักบาปบุญคุณโทษ เป็นลูกกตัญญูกตเวที ชักชวนส่งเสริมให้เยาวชนเข้าวัดเพื่อกล่อมเกลากุณิฉัยใจคอ และส่งเสริมให้เยาวชนได้เข้าร่วมโครงการชุมชนคุณธรรมของวัดสามสวนให้มีจำนวนมากๆ ซึ่งก็นับว่าได้รับผลดีจากการจัดโครงการชุมชนคุณธรรม ซึ่งมีส่วนทำให้ทุกคนในชุมชนรู้สึกรักใคร่สามัคคีกันดี เวลามีนงานก็ไม่นิ่งดูตายให้การช่วยเหลืออย่างกระตือรือร้นอบรมกล่อมเกลานิฉัยใจคอให้ตระหนักในความดีงามและช่วยกันสานต่อโครงการดีๆ เช่นนี้ให้คงอยู่คู่กับชุมชนของเราตลอดไป ประโยชน์และข้อดีที่จะได้เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางโครงการจัดขึ้น ซึ่งก็นับเป็นสิ่งที่ได้เห็นได้ชัดก็คือเด็กๆ เยาวชนของเราเข้าไปยุ่งกับยาเสพติดหรือมั่วสุมกันน้อยลง

๔. สมานัตตตา (ความมีตนเสมอ)

ชุมชนชาวบ้านหนองสวรรค์เกี่ยวกับเรื่องสมานัตตตาความมีตนเสมอ มักมีความเข้าใจว่าเป็นการปฏิบัติต่อระเบียบของชุมชนอย่างเคร่งครัดและปฏิบัติต่อกฎระเบียบของวัดอย่างเข้มงวดเสมอมา และได้มีส่วนร่วมถึงโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบวัดสามสวนของเราก็คงดำเนินไปได้อย่างดีได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่ทางโครงการจัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ และได้นำพาเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการให้มากขึ้น เพื่อเป็นการปลูกฝังให้ลูกหลานเยาวชนช่วยกันสืบทอดโครงการดีๆ ให้อยู่คู่กับชุมชนไปนานๆ และที่สำคัญการช่วยกันอบรมบุตรหลานเยาวชนให้มีความรักในชุมชนช่วยกันสร้างสรรค์ และสืบทอดกิจกรรมของโครงการชุมชนน่าอยู่ให้ดำรงคู่กับชุมชนของเรา โครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบจะได้รับการสืบทอดให้คงอยู่ตลอดไปจากลูกหลานเยาวชนคนรุ่นใหม่ของเรา โดยเฉพาะเด็กๆ และเยาวชนยังต้องสนับสนุนให้เข้ามาร่วมกิจกรรมเพราะถือว่าพวกเขาจะต้องเป็นกำลังหลักที่จะรักษาและสืบทอดโครงการดีๆ ของชุมชนต่อไปได้วางตัวให้เป็นตัวอย่างในการเคารพกฎหมายบ้านเมือง ไม่ละเมิดสิทธิ์ของผู้อื่น รู้จักรักษากฎระเบียบของสังคม และการเป็นมิตรกับทุกคนในชุมชน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ไม่ทะเลาะเบาะแว้งมีแต่ความรักความปรารถนาดีต่อกัน นอกจากนี้ยังได้แสดงไมตรีจิตเป็นกัลยาณมิตรกับทุกคนในชุมชน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ไม่ทะเลาะเบาะแว้งมีแต่ความรักความปรารถนาดีต่อกัน ยิ้มแย้มแจ่มใส ทักทายทุกครั้งที่พบเจอกัน ให้ความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน มีสัมมาคารวะต่อผู้หลักผู้ใหญ่ รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน การมีอัธยาศัยไมตรีต่อกัน ไปไหนมาไหนรู้จักยกมือไหว้ รู้จักสัมมาคารวะ รู้จักที่ต่ำที่สูง ที่สำคัญในการอยู่ร่วมกันต้องไม่เอาวัดเอาเปรียบ เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน เคารพกฎระเบียบของชุมชน อาศัยอยู่ร่วมกันโดยยึดประชาธิปไตยที่ประกอบด้วยธรรมเป็นหลัก ไม่ใช่พวกมากลากไป แม้คดโกงบ้านเมืองก็ไม่สนใจขอให้ได้ผลประโยชน์ต่อกลุ่มกวนตัวเองเป็นพอ ให้ความสำคัญกับทุกคนในชุมชนไม่เลือกที่รักมักที่ชัง คนจนคนรวยก็เสมอเหมือนกันหมด ทุกคนล้วนก็คือพี่น้องญาติมิตรร่วมชุมชนเดียวกัน มีอะไรก็ควรเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ให้ความเคารพกฎหมายบ้านเมืองและปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างสม่ำเสมอและเท่าเทียมกัน ไม่เห็นแก่ตัวและไม่เอาวัดเอาเปรียบคนอื่น มองเห็น

ความสำคัญของทุกคนในชุมชนอย่างเท่าเทียมกันเพราะทุกคนก็ล้วนเป็นญาติมิตรคนใกล้ชิดสนิทกัน ในหมู่บ้านเดียวกันทั้งนั้นได้เข้าร่วมรักษาสืบทอดโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์มาโดยตลอดเมื่อมีงานประชุมก็พยายามเข้าร่วมประชุมเพื่อปรึกษาหารือกิจกรรมต่างๆ ของทางชุมชน ซึ่งเป็นโอกาสได้เสนอแนวคิดดีๆ ที่เป็นประโยชน์ซึ่งเป็นการให้ความร่วมมือกับชุมชน และเป็นการเคารพกติกาและกฎระเบียบที่ชุมชนวางไว้ ไม่ใช่เราจะอยู่แต่ตัวคนเดียวไม่ยุ่งเกี่ยวกับใครเลย ถ้าทุกคนทำเช่นนั้นความร่วมมือร่วมใจก็เกิดขึ้นไม่ได้ในชุมชนของเรา

นอกจากนี้ทางวัดได้จัดโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบวัดสามสวน ได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่ทางโครงการจัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ และได้นำพาเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการให้มากๆ พร้อมทั้งได้ปลูกฝังให้ลูกหลานเยาวชนช่วยกันสืบทอดโครงการดีๆ ให้อยู่คู่กับชุมชนไปนานๆ และที่สำคัญการช่วยกันอบรมบุตรหลานเยาวชนให้มีความรักในชุมชนช่วยกันสร้างสรรค์ และสืบทอดกิจกรรมของโครงการชุมชนน่าอยู่ให้ดำรงคู่กับชุมชนของเรา โครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบจะได้รับการสืบทอดให้คงอยู่ตลอดไปจากลูกหลานเยาวชนคนรุ่นใหม่ของเรา โดยเฉพาะเด็กๆ และเยาวชนยิ่งต้องสนับสนุนให้เข้ามาร่วมกิจกรรมเพราะถือว่าพวกเขาจะต้องเป็นกำลังหลักที่จะรักษาและสืบทอดโครงการดีๆ ของชุมชนต่อไป

๕.๒ อภิปรายผล

ตามที่ได้เสนอผลการวิจัยเรื่องนี้ มีประเด็นที่นำมาอภิปรายดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชนนั้น ต้องทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในชุมชนซึ่งจะเป็นผู้ริเริ่มการสร้างอันเป็นสิทธิเสรีภาพความต้องการสร้างอย่างแท้จริง โดยประชาชนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมโครงการชุมชนคุณธรรม เพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนสามารถที่จะคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาของชุมชนตนเอง ด้วยการหวังพึ่งพาตนเองให้มากที่สุดและเสริมด้วยการช่วยเหลือจากภายนอกเท่าที่จำเป็น โดยลักษณะของชุมชนน่าอยู่นั้นมีองค์ประกอบทางด้านกายภาพ มีสิ่งแวดล้อมที่ดี สะอาดและปลอดภัย มีผังเมืองที่ดี ทางด้านเศรษฐกิจ สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน และสร้างกลุ่มอาชีพให้พึ่งตนเองได้ ทางด้านสังคมช่วยเหลือเกื้อกูล มีวินัย มีส่วนร่วม มีความปลอดภัย มีบริการสาธารณสุขที่เหมาะสม ด้านสิ่งแวดล้อม มีความสะอาดสวยงาม และปราศจากมลพิษ และด้านการบริหารจัดการ การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ ตรวจสอบได้ และถูกต้องตามทำนองคลองธรรมสอดคล้องกับสมบูรณ์ สุขสำราญ จากการศึกษาเรื่อง “พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม” พบว่า การมองข้ามความสำคัญของความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับสังคม การเมือง และเศรษฐกิจมีความสำคัญอย่างมาก ประเด็นสำคัญดังกล่าวมีนัยสำคัญเท่ากับการละเลยการทำความเข้าใจวิถีชีวิตส่วนรวมของสังคมหรืออีกนัยหนึ่งวัฒนธรรมของสังคม ซึ่งรากเหง้าสำคัญอย่างหนึ่งของวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของแต่ละสังคมนั้นก็คือศาสนา

การดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนา หมายถึง ความเป็นไปของชีวิตตามหลักพุทธศาสนา ด้วยการประพฤติปฏิบัติต่อชีวิตอันประกอบด้วยความประพฤติและการปฏิบัติทั้งในทางกาย ทางวาจา และทางใจ ต่อตนเองและสังคม ที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องด้วยการดำเนินชีวิต ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือการดำเนินชีวิตที่เป็นกุศลกรรม มีผลที่ได้รับคือ ความสุข ทั้งในโลกนี้และในโลกหน้า และการดำเนินชีวิตที่เป็นอกุศลกรรม คือการดำเนินชีวิตในทางที่ชั่ว มีผลที่ได้รับ คือ ทุกข์ ทั้งในโลกนี้ และในโลกหน้า นั้นเองซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของสุภาพรรณ ฌ บางช้าง และคณะ ศึกษาเรื่อง “การประยุกต์หลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาชุมชน” พบว่า การที่จะบรรลุเป้าหมายการพัฒนาให้คนในชุมชนมีเจตคติและพฤติกรรมอย่างน้อยที่สุดในระดับศีล ๕ และธรรม ๕ ซึ่งเป็นขั้นพื้นฐานให้ได้นั้นจะต้องพัฒนาศาสนาให้มีสภาพที่พร้อมที่จะเป็นกลไกไปสู่การสร้างศีลธรรม ซึ่งลักษณะการดำเนินชีวิตตามหลักทางพุทธศาสนา มี ๓ ระดับคือ ระดับพื้นฐาน อยู่ในระดับศีล ระดับกลาง อยู่ในระดับการฝึกสมาธิ ระดับขั้นสูง อยู่ในระดับการฝึกปัญญาเพื่อลุล่วงประโยชน์ทั้งสาม คือ ประโยชน์ในปัจจุบันที่เป็นขั้นพื้นฐานของชีวิต ประโยชน์ในภายหน้า หรือประโยชน์ขั้นสูงอย่างหนึ่งอันได้แก่ การแสวงหาความเจริญก้าวหน้าของจิตใจด้วยคุณธรรม มีศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา เป็นต้น ประโยชน์อย่างยิ่งหรือประโยชน์ขั้นสูงสุดอันได้แก่จุดมุ่งหมายขั้นสุดท้ายการเข้าถึงธรรมชาติ คือนิพพาน

ส่วนหลักธรรมที่ใช้ในการสร้างชุมชนกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน คือหลักศีลธรรมเบื้องต้น คือ เบญจศีล-เบญจธรรม จึงส่งผลต่อการประพฤติผิดต่อหลักศีลธรรมและจริยธรรมอื่นๆ ตามมา สอดคล้องกับบุญตัน หล้ากอง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวคิดเรื่องการสร้างชุมชนในพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า วิธีการสร้างทรัพยากรมนุษย์หรือบุคคลตามหลักศีล สมาธิ และปัญญา วิธีการทั้ง ๓ ประการนี้ เป็นหลักการขั้นพื้นฐานของพระพุทธศาสนาสำหรับสร้างทรัพยากรมนุษย์หรือสร้างบุคคล โดยทั่วไปให้มีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข และสามารถทำให้บุคคลบรรลุถึงการหลุดพ้นจากทุกข์หรือปัญหาที่ตนประสบอยู่ในชีวิตประจำวัน สอดรับกับผลการวิจัยของพระมหามิตร ฐิตปญโญ (วันยาว) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างจิตสำนึกร่วมของชุมชนในประชาคมและสังคมอาเซียน : วิเคราะห์แนวคิดมุมมองและกระบวนการสร้างผ่านประเพณีสงกรานต์” ผลการวิจัยพบว่า สังคมจะน่าอยู่นั้นคนในสังคมจะต้องมีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีความสุข อีกทั้งต้องเป็นผู้มีจิตสำนึกที่ถูกต้อง การสร้างจิตสำนึกนั้น จำต้องเริ่มจากชุมชน สังคม เป็นจิตสำนึกที่ผู้คนส่วนใหญ่ของประเทศสร้างขึ้นมาร่วมกัน ไม่ใช่จิตสำนึกที่สร้างโดยผ่านอุดมการณ์ แต่เป็นการสร้างจิตสำนึกผ่านจิตวิญญาณเท่านั้น จึงจะนำความสุขมาให้ การมีส่วนร่วมคือการให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจ กำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง เมื่อแก้ปัญหาทุกอย่างได้แล้วก็จะทำให้ชุมชนน่าอยู่เจริญก้าวหน้าอย่างสงบสุขยั่งยืน

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

การศึกษาเรื่องการสร้างชุมชนน่าอยู่ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา แนวคิดการสร้างชุมชนน่าอยู่ในพระพุทธศาสนานั้น มีเป้าหมายของการสร้างคือการปลดปล่อยตนเองให้พ้นจากความทุกข์ทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยการให้ความสำคัญกับความสุขทางจิตใจอันเกิดจากความมีอิสรภาพที่พึ่งตนเองได้และความเข้มแข็งของบุคคลและสังคม ด้วยการสร้างกาย สร้างศีล สร้างจิต และสร้างปัญญา

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการสร้างชุมชนน่าอยู่ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้นำเอาหลักสังคหวัตถุ ๔ และศีล ๕ มาเป็นธงในการพัฒนาชุมชนจนเป็นที่ยอมรับและได้รับใบเกียรติบัตรโครงการชุมชนคุณธรรมวัดสามสวน จากผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน และทำให้ชุมชนมีแต่รอยยิ้มและมีแต่ความสุขน่าอยู่เชิงพุทธ มีความเจริญอย่างยั่งยืนตลอดไป

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในการศึกษาวิจัยเพื่อให้สอดคล้องและเป็นคำตอบกับข้อเสนอแนะข้างต้น ในการทำวิจัยครั้งต่อไปจึงควรทำการศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับ

๑) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมให้ละเอียด และนำหลักธรรมต่างๆ ที่สามารถจะพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ให้สังคมน่าอยู่อย่างสันติสุขมากขึ้นๆ ไป

๒) ควรประยุกต์หลักวิปัสสนาภาวนาแก้ไขพฤติกรรมของบุคคล เพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนด้วย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย. สามแยกชาวบ้าน. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์สำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานท้องถิ่น, ๒๕๕๐.

กุหลาบ รัตนสังฆธรรม และคณะ. ความคิดเห็นของประชาชนต่อการดำเนินงานโครงการเสริมสร้าง

ความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจ ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราด.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ เอ บี พรินท์, ๒๕๔๕.

คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เชียงใหม่. พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑ ฉบับมาตรฐาน. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เชียงใหม่, ๒๕๓๕.

ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์. กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งประชาคม ประชาสังคม.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๓.

ธีระวุฒิ อรุณเวช. กระบวนการพัฒนาสังคมสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขในระดับพื้นที่บนฐานพุทธธรรม.

กรุงเทพมหานคร: กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๔๔.

นรินทร์ชัย พัฒนาพงศา. แนวทางแนวการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท. พิมพ์ครั้งที่

๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๓๘.

นวลน้อย ตรีรัตน์และคณะ. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการดำเนินงานของ

องค์การบริหารส่วนตำบล. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สำนักงานคณะกรรมการป้องกัน

และปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๔๓.

ประเวศ วะสี. ประชาคมตำบล ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศิลธรรมและสุขภาพ.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๑.

ประเวศ วะสี. **ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม.**

กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๕.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ. **วิธีวิทยาศึกษาสังคมไทยวิถีใหม่แห่งการสร้าง.** กรุงเทพมหานคร:

เอ็ดิสัน เพรสโปรดักส์การพิมพ์, ๒๕๓๗.

พระเทพเวที ประยุทธ์ ปยุตโต. **พุทธศาสนากับการพัฒนามนุษย์.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท

สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๖.

พระธรรมโกศาจารย์ พุทธทาส ภิกขุ. **รากฐานที่มั่นคงแห่งความเป็นมนุษย์.** กรุงเทพมหานคร:

ธรรมสภา, ๒๕๒๑.

พระธรรมธีรราชฆาตมุนี โชตก ญาณสิทธิ. **วิปัสสนาญาณโสภณ.** พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร:

ศรีอนันต์การพิมพ์, ๒๕๔๖.

พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต. **ความสำคัญของพระพุทธศาสนา ในฐานะศาสนาประจำชาติ.** พิมพ์

ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๐.

พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต. **ความสุขที่แท้จริง.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๓.

พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** กรุงเทพมหานคร: โรง

พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต. **การพัฒนาที่ยั่งยืน.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม,

๒๕๓๙.

พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต. **ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต หมวดพุทธศาสตร์.**

กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๒.

พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต. **ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ.**

กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรม จำกัด, ๒๕๓๗.

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. **แผนแม่บทเพื่อการฟื้นฟูชาติ.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สำนักงาน

กองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๑.

ไพรัตน์ เตชะรินทร์. **นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบัน**

ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศักดิ์โสภณการ

พิมพ์, ๒๕๒๖.

วศิน อินทสระ. **ธรรมและชีวิต.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: กมลการพิมพ์, ๒๕๒๗.

วศิน อินทสระ. **พุทธจริยศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. **ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน : ประชาชนข้าราชการและ**

ผู้นำรัฐบาล. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๐.

สภาพนายความ. **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๔๐.** กรุงเทพมหานคร: บริษัท บพิ

การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๔.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. **ธรรมดุษฎี**. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๗.

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า พิมพ์ ธรรมธโร. **ธรรมะสร้างเยาวชน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑. สมบูรณ์ สุขสำราญ. **พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗.

สมพร เทพสิทธิ์า. **ศาสนากับการพัฒนาคนและสังคม**. กรุงเทพมหานคร: สมชายการพิมพ์, ๒๕๔๒.

สมพันธ์ เตชะอธิก. **ใฝ่ฝันเพื่อหมู่บ้าน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เอดิสัน, ๒๕๓๑.

สุจิตรา วัฒนรัตน์. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๐.

สุภาพรรณ ณ บางช้าง. **การประยุกต์หลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาชนบท**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

เสรี พงศ์พิศ. **เครือข่ายยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เจริญวิทยาการพิมพ์, ๒๕๔๘.

ไสว มาลาทอง. **คู่มือดำเนินงานเสริมสร้างศีลธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒.

(๒) ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์

ดุษฎี สีสถาวรศักดิ์. “การศึกษาในสังคมพระพุทธรูปตามทีปรากฏในพระไตรปิฎก”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

นงเยาว์ หนูไชยะ ณ กาฬสินธุ์. “ศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องมัจฉาภิภูมิจนในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

นนทนา อังสุรังสี. “การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่านิยมและการปฏิบัติเกี่ยวกับเบญจศีลของชาวพุทธในสังคมเมืองและชนบทที่อยู่ในและนอกโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง โดยศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านในอำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๓.

บรรจง วังหล้า. “การศึกษาเปรียบเทียบโทษของการละเมิดศีลห้ากับการกระทำผิดกฎหมายอาญา”. **สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

บุญตัน หล้ากอง. “แนวคิดเรื่องการพัฒนาชุมชนในพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๒.

พระมหาบุญเพียร บุญญวิริโย แก้ววงศ์น้อย. “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาในสถาบันครอบครัว ตามแนวพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระมหาสมชาย สิริจนโท หานนท์. “พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของพระเทพวรคุณ สมาน สุเมโธ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระวีรวัฒน์ รอดสุขโข. “เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง สังคหวัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ ไตรลักษณ์ ๓ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ระหว่างการสอนด้วยหนังสือการ์ตูนและการสอนตามปกติ”. **วิทยานิพนธ์ศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐.

พัชรินทร์ ศรีสุวพันธ์. “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับการปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๑”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑.

ไพรัช สู่แสนสุข. “หลักการและกระบวนการของการเรียนรู้และการสอนตามหลักพุทธศาสตร์”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สมบูรณ์ อำพนพนารัตน์. “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันไฟฟ้า : กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติเขาสามหลัน จังหวัดสระบุรี”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๒.

(๓) รายงานวิจัย

ปรัชญา เวสารัชช์. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท”. **รายงานวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘.

อาภรณ์ พุกกะมานและคนอื่น ๆ. “การศึกษาการสอนศีลเพื่อสร้างเสริมพุทธธรรมจริยธรรมในสังคมไทย”. **รายงานวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เจริญผล, ๒๕๓๘.

พระมหามิตร ฐิตปัญโญ วันยาว. “การสร้างจิตสำนึกร่วมของชุมชนในประชาคมและสังคมอาเซียน : วิเคราะห์แนวคิดมุมมองและกระบวนการสร้างผ่านประเพณีสงกรานต์”. **รายงานวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ. “การวิจัยการมีส่วนร่วมทางส่งเสริมการเกษตร”. รายงานวิจัย. คณะ
รัฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔.

(๔) บทความ

อรศิริ เกตุศรีพงษ์. “สังคหวัตถุ ๔ : วัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการจัดการความรู้”. วารสาร
Productivity World เพื่อการเพิ่มผลผลิต. ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๖๘ (พฤษภาคม-มิถุนายน
๒๕๕๐): ๔๓-๔๖.

(๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

สำนักงานคณะกรรมการสร้างการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **เมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่**. [ออนไลน์].
แหล่งที่มา: http://www.nesdb.go.th/Interesting_menu/City/rightbarnew.html [๒๐
ธันวาคม ๒๕๕๗].

(๖) สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ นางจำปี ศรีกุลวงษ์, ชาวบ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ นางถวิล พลค้อ, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ นางแถม เซษฐบุตร, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ นางทองพาด แก้วเหล่า, ชาวบ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ นางทองมี สنها, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ นางบัวเรียน สنها, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ นางบุญมี สنها, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ นางพุ พลค้อ, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ นางแพงศรี นันดี, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ นางเลี้ยง ชื่นสุข, ชาวบ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ นางเลี้ยง ผาสุก, ชาวบ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ นางวิภาวดี เบ็นแสม, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ นางวิเศษ บัววิชัย, รองประธานกลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ นางสมบัติ จันทร์อินทร์, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ นางสาว้อยทอง ชันดี, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ นางสาวาน แสนสงค์, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ นางสาวฝน โยลา, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ นางเส็ง รักษาทอง, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

- สัมภาษณ์ นางหล่อ อุ่นผาง, ชาวบ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.
- สัมภาษณ์ นางหวด สันทา, กลุ่มแม่บ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.
- สัมภาษณ์ นายชุ่ม พลค้อ, ประชาชนชาวบ้าน, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.
- สัมภาษณ์ นายทองมี โพลา, ประธาน อสม., ๙ มกราคม ๒๕๖๒.
- สัมภาษณ์ นายนายชู นันทจันทร์ที, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.
- สัมภาษณ์ นายประมวล คำอินทร์, ประชาชนชาวบ้าน, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.
- สัมภาษณ์ นายประวิทย์ สันทา, ไวยาวัจกร, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.
- สัมภาษณ์ นายพยุงค์ศักดิ์ คำภู, ประธานเยาวชนบ้านหนองสวรรค์, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.
- สัมภาษณ์ นายเรืองศักดิ์ อุ่นใจ, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.
- สัมภาษณ์ นายวีระพันธ์ ผาสุข, ค้าขาย, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.
- สัมภาษณ์ นายสมจิตต์ โทแดงน้อย, ประชาชนชาวบ้าน, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.
- สัมภาษณ์ นายสวัสดิ์ แสนหนองขาด, ประธานชมรมผู้สูงอายุ, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.
- สัมภาษณ์ นายสัว พาโคกทม, ไวยาวัจกร, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.
- สัมภาษณ์ นายอภิเชษฐ์ จำปา, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕, ๘ กันยายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระธรรมธรงค์ดีดา กิตติสมปโน, เจ้าอาวาสวัดสามสวน, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระมหาตุลา อุตตรสุภัมโม, พระลูกวัด, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.
- สัมภาษณ์ พระมหาพิรยุทธ ปุณฺณวชิโร, พระลูกวัด, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.
- สัมภาษณ์ พระมหาศราวุธ ญาณกิตติ, พระลูกวัด, ๙ มกราคม ๒๕๖๒.

๒. ภาษาอังกฤษ

James L.Creighton. **A guide book for involving citizens in community.** Creighton University, 2005.

John M.Cohen and Norman T. **Rural-Development Participation : Concepts and Measures for Project Design,Implementation and valuation.** The Rural Development Committee Center for International Studies Cornell University, 1977.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖
 ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว.๙๑๑ วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑
 เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน/เจริญพร พระครูสุธีคัมภีรญาณ,ผศ.ดร.

ด้วย พระธรรมธศกัณฐิ์ดา กิตติสมฺปนฺโน (เหลาลาภะ) รหัสประจำตัว ๖๐๐๕๒๐๕๐๐๗
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหา
 จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาการสร้าง
 ชุมชนนำอยู่ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวน บ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า
 อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น” โดยมีพระมหามิตร ฐิตฺปนฺโน,ผศ.ดร. และ รศ.ดร.โสวิทย์ บำรุง
 ภัคดิ์ เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดังนั้นเพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพและถูกต้องตามหลักการวิจัยคณะกรรมการ
 ควบคุมวิทยานิพนธ์พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย จึงขอ
 ความร่วมมือท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี
 ขออนุโมทนาในการช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตขอนแก่น

ผ.เลขานุการบัณฑิตศึกษา

โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

พระธรรมธศกัณฐิ์ดา กิตติสมฺปนฺโน

โทร. ๐๙๓-๑๔๙-๕๖๖๓

บันทึกข้อความ

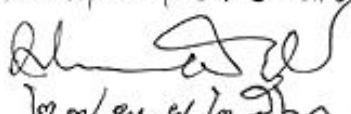
ส่วนงาน บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖
 ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว.๘๑..... วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑
 เรื่อง ขออนุญาตคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย.....

เรียน/เจริญพร ผศ.ดร.ประยูร แสงใส

ด้วย พระธรรมธศกัศิตา กิตติสมฺปนฺโน (เหลลาภะ) รหัสประจำตัว ๖๐๐๕๒๐๕๐๐๗
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหา
 จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาการสร้าง
 ชุมชนนออยู่ตามหลักกรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวน บ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า
 อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น” โดยมีพระมหามิตร ชูตปญโญ,ผศ.ดร. และ รศ.ดร.โสวิทย์ บำรุง
 ภัคดี เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดังนั้นเพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพและถูกต้องตามหลักการวิจัยคณะกรรมการ
 ควบคุมวิทยานิพนธ์พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย จึงขอ
 ความร่วมมือท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี
 ขออนุโมทนาในการช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

๑๗/๑๑/๒๕๖๑ *พร้อมใจร้อยแล้ว จันทโรตัม*

 (พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)
 รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตขอนแก่น

ผ.เลขานุการบัณฑิตศึกษา

โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

พระธรรมธศกัศิตา กิตติสมฺปนฺโน

โทร. ๐๘๓-๑๔๙-๕๖๖๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน...บัณฑิตศึกษา, วิทยาเขตขอนแก่น..... โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๕๒๖
 ที่... ศธ.๖๑๓๒.๑/ว.ศ๑..... วันที่... ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑
 เรื่อง...ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย.....

เรียน/เจริญพร ผศ.ดร.สุวิน ทองปั้น

ด้วย พระธรรมธำมรงค์ศักดิ์ กิตติสมปโน (เหลาลาภะ) รหัสประจำตัว ๖๐๐๕๒๐๕๐๐๗
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหา
 จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาการสร้าง
 ชุมชนนำอยู่ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวน บ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า
 อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น” โดยมีพระมหามิตร ชูตปญโญ, ผศ.ดร. และ รศ.ดร.โสวิทย์ บำรุง
 ภัคดี เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดังนั้นเพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพและถูกต้องตามหลักการวิจัยคณะกรรมการ
 ควบคุมวิทยานิพนธ์พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย จึงขอ
 ความร่วมมือท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี
 ขออนุโมทนาในการช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

๑๗๑๑ ๑๗๑๑ ๑๗๑๑

(๑๗๑๑ ๑๗๑๑ ๑๗๑๑)

๒๙ พ.ย. ๖๑

บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตขอนแก่น

ผช.เลขาธิการบัณฑิตศึกษา

โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๕๒๖

พระธรรมธำมรงค์ศักดิ์ กิตติสมปโน

โทร. ๐๘๓-๑๙๙-๕๖๖๓

ภาคผนวก ข

หนังสือขออนุญาตการสัมภาษณ์

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว ๑๓.๒

บัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๔ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร .....

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระธรรมธรรมศักดิ์ดา กิตติสมปยุตฺตโน/เหลลาภะ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๐๕๒๐๕๐๐๗ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาการสร้างชุมชนนำอยู่ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวน บ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้ ๑) พระมหามิตร รุติปัญญา,รศ.ดร. ๒) รศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์

เพื่อให้งานวิจัยของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามวัตถุประสงค์ จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อขออนุญาตให้นิสิตได้สัมภาษณ์เพื่อการวิจัยในครั้งนี้ด้วย โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น โดยไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่ประการใด

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนา มา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ภาคผนวก ค

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง ศึกษาการสร้างชุมชนนอ้อยู่ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา ของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาชุมชนของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ๒) เพื่อศึกษาการสร้างชุมชนนอ้อยู่ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่นแบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ แบ่งเป็น ๓ ตอนประกอบด้วย

ตอนที่ ๑ เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ เพื่อศึกษาการสร้างชุมชนนอ้อยู่ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

ตอนที่ ๓ อื่นๆและข้อเสนอแนะ

ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมุ่งนำไปใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ซึ่งข้อมูลที่ได้จะไม่กระทบกระเทือนต่อการปฏิบัติงานและสถานภาพของท่านแต่อย่างใด แต่จะเป็นประโยชน์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงขอความกรุณาให้ท่านตอบแบบสอบถามทุกข้อตามสภาพความเป็นจริง

ตอนที่ ๑ เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ.....นามสกุล.....

ที่อยู่บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....

จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....โทรศัพท์.....

อายุ.....ปี อาชีพ.....

ระดับการศึกษา.....สาขาวิชา.....

วัน เดือน ปี ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

ตอนที่ ๒ เพื่อศึกษาการสร้างชุมชนน่าอยู่ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของวัดสามสวนบ้านหนอง
สวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

๑. ทาน (การให้ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่)

๑.๑ ท่านเข้าใจความหมายคำว่าทานอย่างไร.

.....
.....
.....
.....

๑.๒ ท่านเคยสละเวลาเข้าไปร่วมโครงการพัฒนาชุมชนน่าอยู่ ของวัดสามสวนบ้านหนอง
สวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่นอย่างไร

.....
.....
.....
.....

๑.๓ ท่านร่วมบริจาคสิ่งของ เครื่องใช้ ให้แก่ชุมชนเมื่อมีกิจกรรมต่างๆ อย่างไร

.....
.....
.....
.....

๑.๔ ท่านให้ความร่วมมือในกิจกรรมรักษาความสะอาดและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ทางชุมชน
จัดขึ้นอย่างไร

.....
.....
.....
.....

๑.๕ ท่านให้การสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนคุณธรรมต้นแบบขับเคลื่อนด้วยพลังบวร (วัด บ้าน โรงเรียน) ของวัดสามสวนอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๒. ปิยวาจา (วาจาสุภาพ หรือวาจาเป็นที่รัก)

๑.๑ ท่านได้ให้กำลังใจกับผู้ดำเนินโครงการอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๑.๒ เมื่อปัญหาเกิดขึ้นท่านได้ให้คำแนะนำแก้ไขปัญหอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๑.๓ ท่านได้มีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษาเกี่ยวโครงการชุมชนคุณธรรมอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๑.๔ ท่านเคยได้แนะนำถึงผลดีและมีประโยชน์ของโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบขับเคลื่อนด้วยพลังบวร(วัด บ้าน โรงเรียน)ของวัดสามสวนอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๑.๕ ท่านได้แนวทางการพัฒนาและต่อยอดในโครงการชุมชนคุณธรรมนี้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

๓. อรรถจริยา (การประพฤติประโยชน์)

๑.๑ ท่านได้ให้ความอนุเคราะห์แก่คนในชุมชนอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๑.๒ ท่านช่วยแบ่งปันความรู้ให้แก่เยาวชนลูกหลานในชุมชนอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๑.๓ ท่านร่วมมือกับคนในชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๑.๔ ท่านได้มีส่วนในการสนับสนุนโครงการอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๑.๕ ท่านได้ผลดีและประโยชน์ในการจัดโครงการชุมชนคุณธรรมแล้วเป็นอย่างไร

.....
.....
.....
.....

๔. สมานัตตตา (ความมีตนเสมอ)

๑.๑ ท่านให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชนอย่างเคร่งครัดอย่างไร

.....
.....
.....
.....

๑.๒ ท่านได้แสดงไมตรีจิตเป็นกัลยาณมิตรในชุมชนอย่างไร

.....
.....
.....
.....

๑.๓ ท่านมีแนวทางในการปฏิบัติตนในชุมชนอย่างเท่าเทียมกันอย่างไร

.....
.....
.....
.....

๑.๔ ท่านเคยเข้าร่วมรักษาสีบทอดโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบของวัดสามสวนบ้านหนองสวรรค์อย่างไร

.....
.....
.....
.....

๑.๕ ท่านมีแนวคิดที่จะสืบทอดโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบของวัดสามสวนบ้าน
หนองสวรรค์แก่คนรุ่นหลังอย่างไร

.....
.....
.....
.....

ตอนที่ ๓ อื่นๆและข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....
.....

การตอบแบบสัมภาษณ์ของท่านในครั้งนี้จะไม่ส่งผลกระทบต่อท่านแต่อย่างใด ผู้วิจัยจะนำผล
ไปใช้ในการวิจัยประกอบการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาเท่านั้น

ขอขอบคุณและอนุโมทนาบุญกับทุกท่านที่ได้เสียสละเวลาให้ข้อมูล

.....

(พระธรรมธรรคกิตติ กิตติสมปโน (เหลาลาภะ)

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ภาคผนวก ง
ภาพประกอบการสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์พระสงฆ์

การสัมภาษณ์ฆราวาสอุบาสกอุบาสิกา บ้านหนองสวรรค์ ตำบลบ้านเหล่า
อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

ใบประกาศเกียรติคุณโครงการชุมชนคุณธรรมวัดสามสวน
กิจกรรมโครงการชุมชนคุณธรรมวัดสามสวน

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ ฉายา/นามสกุล : พระธรรมธรรคกิตติ์ดา กิตติสมปนโน (เหลาลาภะ)
- วัน เดือน ปีเกิด : วันจันทร์ที่ ๑๔ เดือน พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๓๗
- ภูมิลำเนาที่เกิด : บ้านเลขที่ ๑๒๑ ตำบลหนองกุ้งศรี อำเภอนोनสะอาด จังหวัดอุดรธานี
- การศึกษา : น.ธ.เอก ,พธ.บ. (พระพุทธศาสนา)
- อุปสมบท : วันที่ ๑๔ เดือน พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๕๗ ณ วัดโพนเลา ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น
- สังกัด : มหานิกาย
- ตำแหน่ง : เจ้าอาวาสวัดสามสวน ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น
- ปีที่เข้าศึกษา : ปีการศึกษา ๒๕๖๐
- ปีที่สำเร็จการศึกษา : ปีการศึกษา ๒๕๖๒
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดสามสวน ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๒๗๐